

Proef ingediend met het oog op het behalen
van de graad van Master in de Agogische Wetenschappen

LEREN ACHTER TRALIES:

**Een kwalitatief onderzoek naar de noden, wensen,
motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden
met betrekking tot onderwijs in de Vlaamse
gevangenissen**

LEEN VANDEVELDE (0544770)

2020-2021

Aantal woorden: 14966

Promotor en begeleider: Prof. Dr. Dorien Brosens

Psychologie & Educatiewetenschappen

Toestemmingsformulier openbaarmaking masterproef

Student: Leen Vandevelde
Rolnummer: 0544770
Opleiding: Agogische Wetenschappen
Academiejaar: 2020-2021

Masterproef

Titel: Leren achter tralies: Een kwalitatief onderzoek naar de noden, wensen, motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot onderwijs in de Vlaamse gevangenissen

Promotor: Prof. Dr. Dorien Brosens

De masterproef waarvoor de student een examencijfer van 14/20 of meer behaalt, en waaromtrent geen 'non disclosure agreement' (NDA of geheimhoudingsovereenkomst) werd opgesteld, kan kosteloos worden opgenomen in de vubis-catalogus van de centrale universiteitsbibliotheek mits expliciete toestemming van de student.

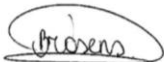
De student kiest in het kader van de mogelijkheid tot kosteloze terbeschikkingstelling van zijn/haar masterproef volgende optie:

- OPEN ACCESS: wereldwijde toegang tot de full tekst van de masterproef
- ENKEL VANOP DE CAMPUS: enkel toegang tot de full tekst van de masterproef vanop het VUB-netwerk
- EMBARGO WAARNA OPEN ACCESS VOLGT: pas wereldwijde toegang tot de full tekst van de masterproef na een opgegeven datum, met name ...
- EMBARGO WAARNA ENKEL TOEGANG VANOP DE CAMPUS VOLGT: enkel vanop de campus toegang tot de full tekst van de masterproef na een opgegeven datum, met name ...
- FULL TEKST NOOIT TOEGANKELIJK: geen toegang tot de full tekst van de masterproef
- GEEN TOESTEMMING voor terbeschikkingstelling

De promotor bevestigt de kennisname van het voornemen van de student tot terbeschikkingstelling van de masterproef in de vubis-catalogus van de centrale universiteitsbibliotheek.

Datum: 18/05/2021

Handtekening promotor:

Dit document wordt opgenomen in de masterproef. De student die het formulier niet voegt aan de masterproef en/of geen keuze heeft aangeduid en/of het formulier niet ondertekend heeft en/of geen kennisgeving aan de promotor heeft gedaan, wordt geacht geen toestemming tot openbaarmaking te verlenen; in dat geval zal de masterproef enkel worden gearchiveerd, maar is deze niet publiek toegankelijk.

Opgesteld te Lebbeke op 16/05/2021

Handtekening student

SAMENVATTING MASTERPROEF
(na het titelblad inbinden in de masterproef)

Naam en voornaam: Vandevelde Leen**Rolnr.:** 0544770

KLIN	☐
AO	☐
ONKU	☐
AGOG	X

Titel van de Masterproef: Leren achter tralies: Een kwalitatief onderzoek naar de noden, wensen, motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot onderwijs in de Vlaamse gevangenissen

Promotor: Prof. Dr. Dorien Brosens

Samenvatting: (300 woorden)

Deze masterproef onderzoekt de noden, wensen, motieven en barrières van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot formele educatie in de Vlaamse gevangenissen via een kwalitatief onderzoek. Enerzijds vonden er dertien semigestructureerde interviews plaats met professionelen die werkzaam zijn binnen het gevangenisonderwijs voor vrouwelijke gedetineerden. Anderzijds vond er een secundaire data-analyse plaats op data uit twee focusgroepen met twaalf vrouwelijke gedetineerden. De data werd via een thematische analyse verwerkt.

Het onderzoek toont de nood aan meer onderwijsmogelijkheden aan, zoals beroepsopleidingen, algemene vorming, specifieke modules en non- en informele opleidingen. Daarnaast is er de nood een opleiding volledig af te kunnen ronden tijdens detentie. Deze noden hangen samen met de behoefte aan digitalisering in de gevangenissen. Hierdoor zouden meer onderwijsmogelijkheden (bijvoorbeeld afstandsonderwijs, hoger onderwijs) en individueel werken mogelijk kunnen worden. Desalniettemin blijft contactonderwijs, begeleiding en ondersteuning belangrijk.

Uit het onderzoek blijkt dat er vier categorieën van motieven zijn waarom vrouwelijke gedetineerden deelnemen aan het formeel onderwijs tijdens detentie: (1) toekomstplanning, te begrijpen als het behalen van een diploma en het vinden van werk, (2) het verkrijgen van een aangename leven in

de gevangenis, (3) het verwerven van competenties en (4) voor hun zelfwaarde en ten aanzien van anderen. Daarnaast blijken er ook vier groepen van drempels die vrouwelijke gedetineerden ervaren bij hun onderwijsdeelname: (1) sociale drempels, zoals de klasgroep en penitentiair beambten, (2) institutionele drempels, waaronder het ontoereikende aanbod en de overlap met andere gevangenisactiviteiten. Daarnaast zijn er ook (3) situationele drempels gelinkt aan het feit dat iemand in de gevangenis zit en (4) persoonlijke drempels die de onderwijsdeelname kunnen bemoeilijken of verhinderen.

Het is van belang de diversiteit onder de vrouwelijke gedetineerdenpopulatie met betrekking tot onderwijs verder te onderzoeken, alsook de gelijkenissen en verschillen met de onderwijsnoden, -motieven en -drempels van mannelijke gedetineerden te identificeren om een beter aangepast onderwijsaanbod te voorzien.

Sleutelwoorden: onderwijs, vrouwelijke gedetineerden, noden, motieven, drempels

DANKWOORD

Deze masterproef vormt het sluitstuk van mijn opleiding Agogische Wetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel. Alvorens deze pagina om te slaan en mijn missie als wereldverbeteraar aan te gaan, rest er mij nog één ding: een aantal belangrijke mensen bedanken.

Vooreerst gaat mijn dank naar mijn promotor Prof. Dr. Dorien Brosens, voor haar waardevolle inzichten en goede ondersteuning, en Flore Croux en Silke Marynissen voor hun goede begeleiding. Dankzij hun positieve feedback heb ik veel bijgeleerd en deze opdracht tot een goed einde kunnen brengen. Ik wens ook graag de andere docenten binnen de opleiding te danken voor hun meegaandheid, flexibiliteit en motiverende woorden. Vooral voor het afgelopen jaar en half, want dit was voor niemand een gemakkelijke periode. Tenslotte wil ik ook mijn groepsleden bij het vak Thesisseminarie bedanken voor hun betrokkenheid en nuchtere kijk, Prof. Dr. Liesbeth De Donder voor de begeleiding van dit vak en mijn tante Kristien voor haar bijdrage aan mijn masterproef, het vele nalezen en rake opmerkingen.

Zonder de bereidwilligheid, tijd en inzet van de respondenten was dit onderzoek onmogelijk geweest. Een welgemeende dank je wel aan de leerkrachten, onderwijscoördinatoren van het Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs en de leerloopbaanbegeleiders van het Learning inside out-project voor jullie deelname en waardevolle bijdrage aan mijn onderzoek.

Graag vermeld ik ook mijn medestudenten. We leerden niet alleen van docenten, maar ook van elkaar. Hun brede inzichten, visies op het leven, uitgesproken meningen en bijdragen aan groepswerken hebben mijn wereldbeeld onmiskenbaar verbreed. Samen maken we ieder op onze eigen manier van deze wereld een betere plaats, voor iedereen. Daarnaast richt ik een bijzonder warm woord van dank aan Bram, Jolien en Manon. Dankjewel om er steeds te zijn, het luisterend oor, de lange uren van groepswerken in jullie gezelschap, de koffies in Opinio en vooral de vriendschap. Jullie waren een belangrijk en onmisbaar deel van mijn studententijd.

Ik bedank ook graag Klasbak vzw en Bieke Deloof. Via mijn stage bij Klasbak vzw in 2019, onder begeleiding van het leerrijke oog van Bieke, kreeg ik ontzettend boeiende en leerrijke kansen aangereikt. Ik kon er mijn interesse in onderwijs tijdens detentie verder verdiepen, mensen ontmoeten en levenservaringen opdoen die me altijd zullen bijblijven.

Als laatste bedank ik met heel mijn hart mijn mama, papa en broer. Bedankt voor alle kansen die ik kreeg, voor de onvoorwaardelijke steun, het vertrouwen en de warme thuis die ik steeds bij jullie kon en kan vinden. Ik ben er mij van bewust dat niet iedereen dit heeft en ik bevoorrecht ben uit dit nest te komen.

INHOUDSOPGAVE

Toestemmingsformulier openbaarmaking masterproef	II
Samenvatting	III
Dankwoord	V
Inhoudsopgave.....	VI
Deel 1. Inleiding	1
1. <i>Probleemstelling.....</i>	<i>1</i>
2. <i>Literatuurstudie</i>	<i>2</i>
2.1. Vrouwen in de gevangenis.....	2
2.1.1. Het profiel van vrouwelijke gedetineerden	2
2.1.2. Het hulp- en dienstverleningsaanbod aan vrouwelijke gedetineerden	3
2.2. Educatie in penitentiaire instellingen.....	4
2.2.1. Wat is educatie?.....	4
2.2.2. Recht op gevangeniseducatie.....	4
2.2.3. Effecten van deelname aan onderwijs in de gevangenis	5
2.2.4. Motieven en drempels voor deelname aan onderwijs	6
2.3. Onderwijs aan vrouwelijke gedetineerden.....	8
2.4. Conclusie	9
3. <i>Onderzoeksvragen.....</i>	<i>9</i>
Deel 2. Data en methode	11
1. <i>Algemene onderzoeksofzet</i>	<i>11</i>
2. <i>Deelnemers</i>	<i>12</i>
3. <i>Materiaal.....</i>	<i>13</i>
4. <i>Analyseprocedure.....</i>	<i>14</i>
Deel 3. Resultaten	15
1. <i>Noden, wensen en verbeteringen met betrekking tot formeel onderwijs</i>	<i>15</i>
1.1. Inhoudelijke elementen.....	15
1.2. Organisatorische elementen	17
1.2.1. Infrastructuur, materiaal en middelen.....	17

1.2.2.	Digitalisering	17
1.2.3.	Manier van lesgeven en les volgen	19
2.	<i>Motieven voor deelname aan formeel onderwijs</i>	20
2.1.	Toekomstplanning	20
2.2.	Aangenamer leven in de gevangenis	20
2.3.	Vaardigheden en competenties aanleren	21
2.4.	Zelfwaarde en voor naasten	21
3.	<i>Drempels voor deelname aan formeel onderwijs</i>	21
3.1.	Sociale drempels	21
3.1.1.	De klasgroep	21
3.1.2.	Houding van penitentiair bewakingsassistenten	22
3.2.	Institutionele drempels	23
3.2.1.	Mate van geïnformeerdheid	23
3.2.2.	Onderwijsaanbod	23
3.2.3.	Infrastructuur	24
3.2.4.	Overlap met activiteiten of voorkeur voor ander aanbod	24
3.2.5.	Logistieke drempel	25
3.3.	Situationele drempels	25
3.4.	Persoonlijke drempels	26
3.4.1.	Onderwijsniveau en ervaringen	26
3.4.2.	Taal	26
3.4.3.	Mentaal welbevinden	27
3.4.4.	Financiële drempels	27
	Deel 4. Discussie en bespreking	28
1.	<i>Bespreking</i>	28
1.1.	Noden, wensen en verbeteringen met betrekking tot formeel onderwijs bij vrouwelijke gedetineerden	28
1.2.	Motieven van vrouwelijke gedetineerden voor onderwijsdeelname	29
1.3.	Drempels van vrouwelijke gedetineerden voor onderwijsdeelname	30
2.	<i>Beperkingen onderzoek</i>	31

3.	<i>Onderzoeksaanbevelingen</i>	32
4.	<i>Praktische en beleidsaanbevelingen</i>	33
5.	<i>Conclusie</i>	34
Referenties		36
Bijlagen		45
	<i>Bijlage 1. Uitnodigende e-mail respondenten</i>	45
	<i>Bijlage 2. Geïnformeerde toestemming interviews</i>	47
	<i>Bijlage 3. Interviewschema interviews</i>	49
	<i>Bijlage 4. Interviewschema focusgroepen</i>	54
	<i>Bijlage 5. Labelschema</i>	57
	<i>Bijlage 6. Uitgetypt interview</i>	61

DEEL 1. INLEIDING

1. Probleemstelling

Vrouwen maken een klein deel uit van de gevangenispopulatie, al groeit hun aandeel de jongste twee decennia. Wereldwijd is 6,9% van de gehele gevangenispopulatie vrouwelijk (Walmsley, 2017). In Europa is 5% van de gedetineerdenpopulatie vrouwelijk (Aebi & Tiago, 2020a) en stijgt dit aantal sinds 2000 (Walmsley, 2017). In België gaat het om 4,2% (Federale Overheidsdienst Justitie, 2018). Ondanks de stijging van de vrouwelijke gedetineerdenpopulatie leven vrouwen in een gevangenisstelsel dat voornamelijk gericht is op mannelijke gedetineerden (Frerich & Murphy-Nugen, 2019). Echter, verschillende onderzoeken suggereren dat vrouwelijke gedetineerden andere behoeften hebben dan mannelijke gedetineerden, bijvoorbeeld door hun verschillend profiel (Leberman, 2007). Specifieke kenmerken van vrouwelijke gedetineerden zijn hun betrokkenheid bij een ander soort misdaden, het pad dat ze doorlopen naar criminaliteit (Van Voorhis et al., 2010), hun minder gewelddadige aard, mentale problemen, ervaringen van misbruik en mishandeling (Hardyman & Van Voorhis, 2004) en het feit dat ze vaker de hoofdrol spelen voor minderjarige kinderen (Glaze & Maruschak, 2008). Dit zorgt voor genderspecifieke en andere noden tijdens hun detentieperiode (Wright et al., 2012).

Internationaal onderzoek toont aan dat er een positieve link is tussen gevangeniseducatie voor vrouwen en een verlaagd recidivecijfer (Bozick et al., 2018; Davis et al., 2014), een verbeterd gevangenisclimaat (Wright et al., 2012) en een groter gevoel van eigenwaarde (Atabay, 2008). Een lager recidivecijfer is goed voor zowel de gedetineerden als voor de samenleving omwille van de economische voordelen en minder gedetineerden in de gevangenis (Burgdorf, 2012). De noden van vrouwelijke gedetineerden en de omstandigheden waarin ze zich bevinden, zijn zo goed als onzichtbaar voor onderzoekers en de samenleving (Spark & Harris, 2005). In de literatuur wordt de vraag gesteld in hoeverre een gender-neutrale aanpak volstaat en voor welke aspecten een genderspecifieke benadering nodig is (Rossegger et al., 2009). Tripodi et al. (2009) pleiten er bijgevolg voor dat onderzoekers de behoeften, lopende programma's en diensten aangeboden aan vrouwelijke gedetineerden in kaart brengen en evalueren volgens genderspecifieke behoeften om het aanbod hierop af te stellen. Het consulteren van gedetineerden bij het ontwerpen van gevangenisprogramma's zou het succes van dergelijke programma's verhogen (Spark & Harris, 2005).

Er is weinig onderzoek gevoerd naar wat vrouwen zelf belangrijk vinden in het hulp- en dienstverleningsaanbod in de gevangenis (Fuentes, 2013). Ook in onderzoek in de Vlaamse gevangenissen ontbreekt de focus op vrouwelijke gedetineerden (Spelters, 2014). Een inzicht in de noden van vrouwelijke gedetineerden is van belang om een effectieve hulp- en dienstverlening aan te kunnen bieden (Staton et al., 2003).

Deze masterproef focust op de noden, wensen, motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot formele educatie in de Vlaamse gevangenissen, in de hoop tegemoet te komen

aan de lacunes in het wetenschappelijk onderzoek. De resultaten kunnen bijdragen aan het uitwerken van een aangepast aanbod dat voldoet aan de noden, wensen en dromen van vrouwelijke gedetineerden, dat bovendien rekening houdt met hun motieven en de barrières die ze ondervinden in hun (eventuele) onderwijsdeelname.

2. Literatuurstudie

Deze literatuurstudie begint met een schets van het profiel van vrouwelijke gedetineerden en de hulp- en dienstverlening aan vrouwen. Vervolgens wordt een blik geworpen op wat gevangeniseducatie is, wat de effecten van onderwijs tijdens detentie zijn en welke motieven en drempels gedetineerden ervaren bij hun (eventuele) onderwijsdeelname. Tot slot wordt er dieper ingegaan op onderwijs aan vrouwelijke gedetineerden.

2.1. Vrouwen in de gevangenis

2.1.1. *Het profiel van vrouwelijke gedetineerden*

De verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke gedetineerden worden al enkele jaren aangehaald in onderzoek (Wright et al., 2012). Zo wijzen feministische onderzoekers op het 'gegenderde pad' dat vrouwen afleggen naar detentie (Willison & O'Brien, 2017). Visher en Travis (2003) conceptualiseren dit pad vanuit een levensloopperspectief als omstandigheden voor detentie, ervaringen in de gevangenis en ervaringen van re-integratie. O'Brien en Ortega (2015) stellen dat alle gedetineerden bepaalde ervaringen meemaken in hun levensloop naar en na detentie. Anders dan mannen worden vrouwen getroffen door genderspecifieke ervaringen in de aanloop van hun detentietijd. Voorbeelden hiervan zijn trauma's, hun identiteit als moeder van minderjarige kinderen, discriminatie op basis van hun gender en ervaringen van misbruik en mishandeling (O'Brien & Ortega, 2015).

Op vlak van criminaliteit zijn er zowel overeenkomsten als verschillen tussen mannen en vrouwen wat betreft de kenmerken van de misdaad, de misdadiger en het slachtoffer (Rossegger et al., 2009). Wat betreft hun strafduur en feiten geldt dat vrouwen doorgaans minder ernstige feiten plegen, kortere straffen hebben en minder recidiveren dan mannen (Leberman, 2007). Vrouwen plegen over het algemeen minder misdaden en zijn opmerkelijk meer vertegenwoordigd in bepaalde delicten (Coid et al., 2009). Zowel vrouwen als mannen domineren in drugsgerelateerde feiten (Bronson & Berzofsky, 2017; Calhoun et al., 2010; Coid et al., 2009) en eigendomsdelicten (bijvoorbeeld diefstal, toebrengen van schade aan roerende goederen) (Bloom et al., 2003; Coid et al., 2009), maar vrouwen zijn minder betrokken bij geweldsmisdrijven (Belenko & Houser, 2012; Ryder, 2020). De meest voorkomende misdrijven bij vrouwelijke gedetineerden in België zijn diefstal en drugsmisdrijven (Nuytiens, 2008).

Gedetineerde vrouwen worden vaak getroffen door economische marginalisatie (Bloom et al., 2003; Holtfreter & Cupp, 2007) en behoren meestal tot de onderste lagen van de samenleving (Spelters, 2014). Armoede, een lage opleiding, beperkte vaardigheden, weinig werkervaring en werkloosheid op het moment van arrestatie zijn kenmerken die veel vrouwelijke gedetineerden delen (Bloom et al., 2003; Decker et al., 2014; Wesley, 2012). Dit leidt volgens Spelters (2014) tot een situatie

waarin ze weinig of geen legitieme jobs voorhanden hebben, niet kunnen voorzien in hun levensonderhoud en zo mogelijks in de criminaliteit belanden om te overleven.

Verder verschillen vrouwelijke van mannelijke gedetineerden in mentale en fysieke gezondheid. Vrouwelijke gedetineerden hebben vaker mentale problemen en ziekten (Fazel & Seewald, 2012; Houser et al., 2012). Velen werden hiervoor reeds gediagnosticeerd, gehospitaliseerd en kregen medicatie toegediend voor de behandeling van hun mentale problematieken (James & Glaze, 2006). Vrouwen komen vaker dan mannen in aanraking met trauma (Bronson & Berzofsky, 2017; Erez & Berko, 2010) en geven meer aan het slachtoffer te zijn van misbruik en mishandeling (Salisbury & Van Voorhis, 2009; Van Voorhis et al., 2010) op emotioneel, fysiek en seksueel vlak, zowel in de kindertijd als in hun volwassen leven (Fuentes, 2013; Johnson & Lynch, 2013).

Verder is het merendeel van de vrouwelijke gedetineerden moeder (Brown, 2006; Kowitz Margolies & Kraft-Stolar, 2006) van minderjarige kinderen (Van Voorhis et al., 2010; Wright et al., 2007). Het aandeel moeders uit een studie in negen Europese landen schommelt tussen 57,7% (Denemarken) en 81,9% (Griekenland) (Dünkel et al., 2005). In een Vlaamse studie is 73,2% van de bevroegde vrouwelijke gedetineerden moeder van minstens één kind (Nuytiens, 2016). Weinig vrouwen zijn op het moment van arrestatie getrouwd en zijn vaak alleenstaande moeders (Nuytiens, 2016; Van Voorhis et al., 2010; Wright et al., 2007) die na hun vrijlating zullen terugkeren naar die rol (Bloom et al., 2003; Sapers, 2016). In tegenstelling tot mannelijke gedetineerden zijn deze vrouwen vaak de primaire verzorger van hun kind(eren) (Bloom et al., 2003; Sapers, 2016).

2.1.2. Het hulp- en dienstverleningsaanbod aan vrouwelijke gedetineerden

Ondanks de verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke gedetineerden (Wright et al., 2012) worden veel vrouwengevangenis op dezelfde manier bestuurd en georganiseerd als mannengevangenis (Schram et al., 2008). Hierdoor brengen veel vrouwelijke gedetineerden hun gevangenisstraf door in een systeem dat ontworpen is voor mannen, door mannen en voornamelijk bestuurd worden door mannen (Frerich & Murphy-Nugen, 2019). Traditioneel gezien wordt de hulp- en dienstverlening gemaakt voor mannelijke gedetineerden en nadien aangepast aan de vrouwenpopulatie (Leberman, 2007) waardoor ze doorgaans minder keuze en aanbod hebben (Pataki et al., 2016). Door het kleine aantal vrouwen in de gevangenispopulatie worden ze niet erkend als een beleidsprioriteit (Lippens et al., 2009) en ontbreekt bijna iedere focus op vrouwen als deel van de gevangenispopulatie (Van de Weygaert & Vander Laenen, 2011).

Het verschillend profiel van vrouwelijke gedetineerden in vergelijking met mannelijke gedetineerden (Leberman, 2007) impliceert dat ze andere noden en behoeften hebben op vlak van hulp- en dienstverlening (Wright et al., 2007). Er is nood aan een rehabilitatief, in plaats van een punitief, klimaat (Wright et al. 2012). Volgens Wright et al. (2007) moet het gevangenismanagement vanaf het begin van de detentietijd inzetten op kwalitatieve opleidings- en behandelmogelijkheden gebaseerd op rehabilitatieve principes. Deze moeten inspelen op de criminogene noden van vrouwelijke gedetineerden en op elementen waarmee ze bij terugkeer in de maatschappij zullen geconfronteerd worden, zoals ouderschap, druggebruik en mentale gezondheid. Een rehabilitatief klimaat heeft positieve effecten zoals minder wangedrag in de gevangenis, meer veiligheid voor

gevangenismedewerkers, gezondere en minder recidiverende gedetineerde vrouwen (Wright et al., 2007).

2.2. Educatie in penitentiaire instellingen

2.2.1. Wat is educatie?

Er zijn drie grote categorieën van educatie: formele, informele en non-formele educatie (Commission of the European Communities, 2000). Formeel leren gaat over het verwerven van kennis in leerprocessen met de nadruk op instructie en onderwijs dat leidt tot een erkend diploma, certificaat of kwalificatie (Colley et al., 2003; Commission of the European Communities, 2000). Het formeel leren speelt zich voornamelijk af binnen opleidingsinstellingen (Colley et al., 2003) en verloopt volgens een curriculum (Ozolins et al., 2008, zoals geciteerd in Peeters et al., 2014). Participanten van formeel onderwijs nemen deel met een bepaalde intentie (Rogers, 2014) en zijn zich bewust van hun leerproces (Commission of the European Communities, 2000).

Informeel leren is het leren door en in het dagelijkse leven (Commission of the European Communities, 2000). Het gaat vaak over ongestructureerde interacties (Gofton & Regehr, 2006) en natuurlijke, alledaagse activiteiten en ervaringen (Colley et al., 2003) waarin personen zich niet bewust zijn van hun leerproces (Tough, 2002). In tegenstelling tot formele educatie verloopt dit niet volgens een vooraf bepaald plan (Marsick et al., 2009) en valt het buiten de expliciete doelen van onderwijsinstellingen (Colley et al., 2003).

Non-formele educatie wordt vaak verward met informele educatie (Rogers, 2014). Non-formeel leren vindt plaats buiten de onderwijsinstellingen en leidt niet standaard tot een diploma of certificaat. Het wordt vaak niet beschouwd als echt leren, desalniettemin kan deze vorm van leren bijvoorbeeld wel voordelig zijn op de arbeidsmarkt (Commission of the European Communities, 2000). Rogers (2014) onderscheidt twee contrasterende benaderingen van non-formeel leren. Aan de ene hand is er *formeel leren in non-formele contexten* zoals bijvoorbeeld rijlessen, muzieklessen buiten een muziekacademie en opleidingsprogramma's op de werkplek. Daartegenover staat *non-formeel leren in formele contexten* dat onder andere buitenschoolse en vrijwillige leeractiviteiten in schoolverband kan inhouden, zoals koren en toneelgroepen. De term non-formeel onderwijs wordt vaak gebruikt om alternatieve onderwijsystemen aan te duiden die al dan niet geaccrediteerd kunnen zijn (Rogers, 2014).

2.2.2. Recht op gevangeniseducatie

In 1973 werden de Europese basisprincipes betreffende de behandeling van gedetineerden opgesteld en gebundeld in de European Prison Rules. De European Prison Rules (2020), voor de derde keer hernieuwd in 2020, stellen dat het gevangenisregime gericht moet zijn op re-integratie in de maatschappij door middel van vorming, onderwijs, arbeid en opleiding. In België is sinds 2005 de 'Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden' van kracht. Deze basiswet legt onder andere het recht op onderwijs, opleiding, bijscholingen en andere vormingsactiviteiten vast voor iedere gedetineerde binnen het individuele detentieplan (Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, 2005).

De Vlaamse Regering bekrachtigde in 2013 'het decreet betreffende de organisatie van de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden' waarmee de hulp- en dienstverlening in de gevangenis een decretale basis kreeg. Volgens dit decreet verliezen gedetineerden hun recht op vrijheid, maar behouden ze hun andere grondrechten, zoals het recht op onderwijs. Het bepaalt daarnaast ook dat de Vlaamse Regering in ieder legislatuur een strategisch plan opmaakt waarin de prioriteiten bepaald worden (Decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, 2013). Het Vlaams strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en geïnterneerden 2020-2025 streeft naar een veiligere samenleving door een betere re-integratie, waarin onderwijs en werk duidelijke prioriteiten zijn. Eén van de doelstellingen is het inzetten op de verdere ontwikkeling van de capaciteiten, competenties en kennis van gedetineerden. Dit door bijvoorbeeld Nederlands-als-tweede-taal structureel te organiseren, het mogelijk maken van duaal leren en het verder uitbouwen van de leertrajectbegeleiding (Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2020). Iedere gevangenis moet gedetineerden de mogelijkheid bieden om onderwijs te volgen volgens het bestaande onderwijssysteem buiten de gevangensmuren, onder het principe van het zogenaamde importmodel. Dit model bepaalt dat educatie in een penitentiaire inrichting zo veel mogelijk georganiseerd moet worden zoals in de rest van de samenleving. Concreet betekent dit dat de gebruikelijke organisaties hun aanbod ook binnen de gevangenis organiseren (Manger et al., 2010).

2.2.3. Effecten van deelname aan onderwijs in de gevangenis

Verschillende onderzoeken tonen aan dat onderwijsparticipatie in de gevangenis een positieve impact heeft op de re-integratie van gedetineerden (Lockwood et al., 2012). Davis et al. (2013) onderzochten het verschil in recidive tussen gedetineerden die deelnamen aan educatie tijdens detentie en gedetineerden die dit niet deden. Hieruit bleek dat participanten 43% minder kans hadden om te hervallen in criminaliteit. Deze impact geldt voor verschillende vormen van onderwijs, zoals basiseducatie voor volwassenen, hoger onderwijs en beroepsopleidingen. Uit een recentere studie blijkt dat de deelname aan postsecundaire onderwijsprogramma's de kans op recidive tot 48% vermindert (Bozick et al., 2018). Ook Gaes en the Correctional Education Association (2008) en Ismailova (2007) concluderen dat gedetineerden die tijdens hun detentietijd aan onderwijs participeren minder snel terugkeren naar de gevangenis na vrijlating. Desalniettemin nuanceren ze deze resultaten door de selectie van de participanten in hun onderzoek. Gedetineerden die deelnemen aan onderwijs hebben over het algemeen meer kenmerken die de kans op een succesvolle re-integratie verhogen (Gaes & Correctional Education Association, 2008; Ismailova, 2007). Naast een laag opleidingsniveau hangen ook werkloosheid, schulden, beperkte probleemoplossende vaardigheden en dak- of thuisloosheid direct samen met een verhoogde kans op criminaliteit en recidive (Davis et al., 2013).

Onderwijs tijdens detentie vormt een belangrijke factor om na vrijlating de kansen en mogelijkheden op werkgelegenheid te verhogen (Davis et al., 2013; Lockwood et al., 2012; Oakford et al., 2019). Beroepsgerichte opleidingen zijn effectief wanneer ze aansluiten bij de tewerkstellingsnoden van de arbeidsmarkt, de persoonlijke noden en vaardigheden van gedetineerden (Piotrowski & Lathrop, 2012, zoals geciteerd in Pijnaerts, 2013). Ward (2009) stelt dat vooral het voltooiën van een technische of beroepsopleiding tijdens detentie de kans op werk na vrijlating vergroot doordat het gedetineerden vaardigheden bijbrengt die ze op de arbeidsmarkt kunnen inzetten. In het onderzoek

van Davis et al. (2013) hebben gedetineerden die deelnamen aan een beroepsopleiding 28% en deelnemers van een academisch onderwijsprogramma 8% meer kans op het vinden van werk na vrijlating. Vrouwelijke gedetineerden ervaren meer moeilijkheden dan mannelijke gedetineerden om na detentie werk te vinden (La Vigne et al., 2009; MacNaughton & Frey, 2010). Het werkloosheidscijfer van vrouwen na vrijlating ligt beduidend hoger dan bij mannen. Acht tot tien maanden na het verlaten van de gevangenis heeft 34% van de vrouwen werk in tegenstelling tot 60% bij de mannen (La Vigne et al., 2009).

Beleidsmakers, belastingbetalers en bij uitbreiding de gehele samenleving zijn er bij gebaat te investeren in het onderwijsaanbod aan gedetineerden. Onderwijsdeelname verbetert namelijk de zelfredzaamheid van gedetineerden en laat het recidivecijfer dalen (Smith, 2012). De investering in correctioneel onderwijs rendeert ook op lange termijn omdat deze investering goedkoper is dan de detentiekost van recidivisten (Davis et al., 2013; Oakford et al., 2019). In België betekent een daling van het recidivecijfer met 15% dat 750 gedetineerden niet opnieuw opgesloten moeten worden, wat zich vertaalt in een besparing van een naar voorzichtige schatting 30 miljoen euro (Dermine et al., 2018).

2.2.4. Motieven en drempels voor deelname aan onderwijs

2.2.4.1. Motieven

In de literatuur worden verschillende motieven aangehaald voor onderwijsparticipatie in de gevangenis, gaande van intrinsieke tot extrinsieke drijfveren (Manger et al., 2013). Manger et al. (2013) identificeren drie categorieën van motivaties: (1) toekomstplanning, (2) sociale redenen en escapisme en (3) vaardigheden en competenties aanleren. Een andere, sterk vertegenwoordigde motivatie is een zinnige en bruikbare tijdsbesteding tijdens detentie (Eikeland et al., 2009). Een studie naar onderwijsparticipatie in een Griekse gevangenis bij mannelijke gedetineerden duidt gelijkaardige motieven aan waarin 82% participeert om de detentietijd nuttig in te vullen, 79,7% om iets bij te leren en 75,4% uit escapisme. De scores voor motieven zoals het behalen van een diploma en het verbeteren van de werkmogelijkheden na vrijlating lagen echter laag (Panitsides & Moussiou, 2019).

De U.S. PIAAC survey of Incarcerated Adults van 2014 peilde naar de hoofdredenen voor onderwijsparticipatie en geeft hierbij motieven weer voor deelname aan academische (secundair onderwijs en postsecundair onderwijs, zoals graduaats-, bachelor-, en masteropleidingen) en beroepsopleidingen. Voor het academisch aanbod geldt dat 47% participeert met het oog op jobmogelijkheden tijdens of na de detentietijd, 41% met als hoofdreden kennis of vaardigheden te verwerven en slechts 6% heeft het behalen van een certificaat als grootste drijfveer. Deze studie toont dat 63% van de gedetineerden zelfverbetering als hoofdreden opgeeft voor hun deelname aan een beroepsopleiding, gevolgd door 43% dat voornamelijk deelneemt om na vrijlating betere kansen op een job te hebben (Rampey et al., 2016). Daarnaast nemen vrouwelijke gedetineerden niet alleen deel aan onderwijs om iets bij te leren of een certificaat te behalen, maar ook om hun eigen toekomst en die van hun families te kunnen plannen (Halimi et al., 2017).

2.2.4.2. *Drempels*

Internationaal onderzoek duidt op verschillende types van drempels (Costelloe et al., 2012; Muñoz, 2009b). Ten eerste geven gedetineerden als institutionele drempel aan moeilijk een studie af te kunnen ronden of diploma te behalen tijdens hun detentietijd wegens het (1) beperkt aantal beschikbare onderwijsprogramma's in variatie en frequentie, (2) financiële nadelen ten opzichte van werk en (3) het gebrek aan toegang tot computers (Ring & Gill, 2017). Ook Eikeland et al. (2009) stellen dat een gebrekkige toegang tot ICT, een te klein aanbod en te weinig programma's die aansluiten bij de wensen van gedetineerden een obstakel vormen. In een onderzoek naar deelname aan academische opleidingen nam 20% van de gedetineerden niet deel omdat ze het aanbod als nutteloos en van lage kwaliteit beschouwden (Rampey et al., 2016). Lockitt (2011) meent dat e-leren in gevangenissen kan bijdragen aan meer onderwijsmogelijkheden omdat op die manier individueler, flexibeler en meer continue gewerkt kan worden.

Een andere belangrijke institutionele drempel is de overlap van onderwijs met andere gevangenisactiviteiten waardoor gedetineerden voor één activiteit moeten kiezen. Dat maakt de combinatie van werk en onderwijs in de gevangenis bijna onmogelijk. Werk in de gevangenis is financieel voordeliger dan onderwijs (Costelloe et al., 2012) met als gevolg dat gedetineerden vaker opteren voor gevangenisarbeid (Hammerschick et al., 2011). Uit onderzoek van Costelloe et al. (2012) blijkt dat in veel landen de vergoedingen voor het volgen van een cursus en werk gelijk zijn. Echter, er zijn meer beschikbare uren bij arbeid dan bij onderwijs, waardoor gedetineerden vaak voor gevangenisarbeid kiezen.

Ten tweede worden drempels gerelateerd aan het feit dat personen zich in de gevangenis bevinden situationele barrières genoemd (Brosens et al., 2019). Gedetineerden kunnen (on)verwacht op transfer naar een andere gevangenis gezet worden waardoor een gedetineerde niet kan of wilt starten aan een opleiding met het vooruitzicht die niet te kunnen afwerken (Messemer, 2011). De strafduur heeft een positief effect op de onderwijsparticipatie. Hoe langer een gedetineerde in de gevangenis zit, hoe groter de kans op deelname (Brosens, 2019; Eikeland et al., 2009; Manger et al., 2013). Gedetineerden met een korte strafduur participeren minder dan gedetineerden met een langere strafduur (Costelloe et al., 2012; Eikeland et al., 2009). Volgens O'Keeffe et al. (2007) komt dit onder andere doordat gedetineerden met een kortere strafduur hun detentietijd minder kunnen plannen en minder of geen toegang krijgen tot de lessen. Het participatiecijfer ligt lager onder gedetineerden die nog wachten op hun strafuitspraak (Pijnaerts, 2013). Een andere situationele factor is de onwetendheid over wanneer de straf ten einde zal lopen (Brosens et al., 2015).

Naast voorgenoemde drempels zijn er nog andere, eerder persoonlijke drempels die een rol kunnen spelen. Concentratieproblemen en moeilijkheden met schrijven, lezen en wiskunde zijn een drempel voor 30% van de respondenten in een Noorse studie (Manger et al., 2019). Ook leeftijd, gender en het persoonlijk onderwijsniveau kunnen invloed hebben (Eikeland et al., 2009; Manger et al., 2013). Leeftijd heeft een negatieve impact op de onderwijsdeelname, namelijk hoe jonger de gedetineerde is, hoe frequenter de onderwijsdeelname (Costelloe et al., 2012). In 2019 was 82% van de deelnemende gedetineerden in de Vlaamse gevangenissen tussen de 18 en 39 jaar oud (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs, 2020). Andere drempels zijn gebrek aan

interesse, ongelof in een positieve impact op hun latere re-integratie en de idee dat onderwijs niet de moeite en hun inzet waard is (Manger et al., 2019).

2.3. Onderwijs aan vrouwelijke gedetineerden

Hoeveel gedetineerden deelnemen aan onderwijs verschilt van gevangenis tot gevangenis en is afhankelijk van de onderwijstraditie en aard van de strafinstelling (Pijnaerts, 2013). In de Noorse gevangenissen ligt dit gemiddelde op 43% (Manger et al., 2019). Tijdens het schooljaar 2018-2019 werden 2480 unieke cursisten ingeschreven in de Vlaamse en Brusselse penitentiaire instellingen (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs, 2020). Het meest recente cijfer over de gemiddelde bevolking in de Vlaamse en Brusselse gevangenissen dateert van 2017 en telt 5932,5 gedetineerden (Federale Overheidsdienst Justitie, 2018). Vrouwen maken 4,2% uit van de gehele, Belgische gevangenispopulatie. Nochtans is er in de Vlaamse gevangenissen een lage vertegenwoordiging van vrouwen in de deelnamecijfers: slechts 0,35% van de deelnemende cursisten is vrouwelijk (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs, 2020). Gedetineerden die deelnemen aan onderwijs hebben vaak een laag opleidingsniveau. Hoogstens 41,4% van de gedetineerden behaalde een lager onderwijsdiploma, 50,4% een diploma secundair onderwijs (Panitsides & Moussiou, 2019). Onderzoek toont aan dat een laag opleidingsniveau extra problematisch kan zijn voor vrouwelijke gedetineerden. Het werkloosheidscijfer onder blanke, vrouwelijke ex-gedetineerden zonder diploma secundair onderwijs is 29%, tot zelfs 60% voor zwarte vrouwen (Couloute, 2018).

Het opleidingsaanbod aan vrouwen is beperkter dan dat voor mannen in de gevangenis (Schram et al., 2006). Ze hebben minder kwalitatieve en gevarieerde opleidingsmogelijkheden dan mannelijke gedetineerden (Huber, 2016). Dit aanbod wordt bovendien vaak als tweederangs gezien (Case & Fasenfest, 2004), opgesteld volgens genderstereotypen en gericht op verzorging, administratie en het huishouden (Case & Fasenfest, 2004). Rehabilitatieve programma's voor vrouwen komen zelden tegemoet aan hun genderspecifieke noden. De oorzaak van dit ontoereikende aanbod ligt onder andere bij het aantal vrouwelijke gedetineerden. Vrouwelijke gedetineerden vallen vaak uit de boot door hun te kleine aantal cursisten om een gesubsidieerde aanbod met leerkracht te voorzien (Belknap, 2007; Spelters, 2014). Belknap (2007) spreekt bijgevolg van 'geinstitutioniseerd seksisme', waarbij de grootte van de groep vrouwen gebruikt wordt als verantwoording voor het ontoereikende, correctionele opleidingsaanbod voor vrouwen. Ook besparingen en een gebrek aan financiële middelen zijn belangrijk in het verklaren van het tekortschietende aanbod voor vrouwelijke gedetineerden (Davis et al., 2013). Het activiteitenverslag van het Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs (2020) bevestigt deze stelling door te duiden dat de vrouwenpopulatie te klein is om een afzonderlijk aanbod voor te organiseren. Vrouwen nemen meestal deel aan het groepsaanbod van mannen, maar het kan zijn dat slechts een deel van deze groepslessen opengesteld wordt voor hen (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs, 2020).

Spark and Harris (2005) concluderen dat vrouwen vooral participeren om korte termijnredenen, zoals een tijdverdrijf en het omgaan met stress. Vanuit de ervaringen van de onderwijscoördinatoren in de Vlaamse vrouwengevangenissen blijkt dat vrouwelijke gedetineerden vaak meer belang hechten

aan werk. De druk om hun kinderen te onderhouden speelt hier vaak een belangrijke rol in (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs, 2020). Er is echter weinig onderzoek naar de drempels en motieven die vrouwelijke gedetineerden ervaren met betrekking tot onderwijsparticipatie (Spark & Harris, 2005).

2.4. Conclusie

Er is nood aan een hoogstaand kwalitatief aanbod van academische opleidingen en beroepseducatie voor vrouwelijke gedetineerden. De gevangenis is voor velen onder hen de eerste plaats waar ze een kans krijgen om aan hun lees- en schrijfvaardigheden te werken, basiseducatie te genieten en/of een andere opleiding te volgen (Ryder, 2020). Toegang tot gevangeniseducatie is een kritische factor die kan bijdragen aan de sociale en economische ontwikkeling van vrouwelijke gedetineerden. Het is een weg naar sociale-economische mobiliteit (Davis et al., 2014) en re-integratie (Ryder, 2020). Daarnaast kan onderwijs de cirkel van gevangenschap doorbreken (Ryder, 2020) en verhoogt het de werkmogelijkheden na vrijlating (Davis et al., 2014). Net zoals buiten de gevangenis kan onderwijs gebruikt worden om te investeren in de eigen toekomst en om persoonlijke vooruitzichten te verbeteren (Ryder, 2020). Een onvoldoende en ineffectief onderwijsprogramma verhindert vrouwelijke gedetineerden aan hun onderwijsniveau te werken en kan leiden tot een moeilijkere re-integratie (Harris, 2018). Een gender-responsieve benadering tot educatie bevat elementen die rekening houden met het specifieke profiel van vrouwelijke gedetineerden zoals trauma, mentale gezondheid en ouderschap van (minderjarige) kinderen (Ryder, 2020). Bovendien moet een onderwijsaanbod rekening houden met rehabilitatieve principes (Wright et al., 2012) en komt het tegemoet aan hun criminogene noden (Ryder, 2020). Dit kan ervoor zorgen dat het recidivecijfer daalt (Wright et al., 2012) en hun positie in de samenleving verbetert (Ryder, 2020).

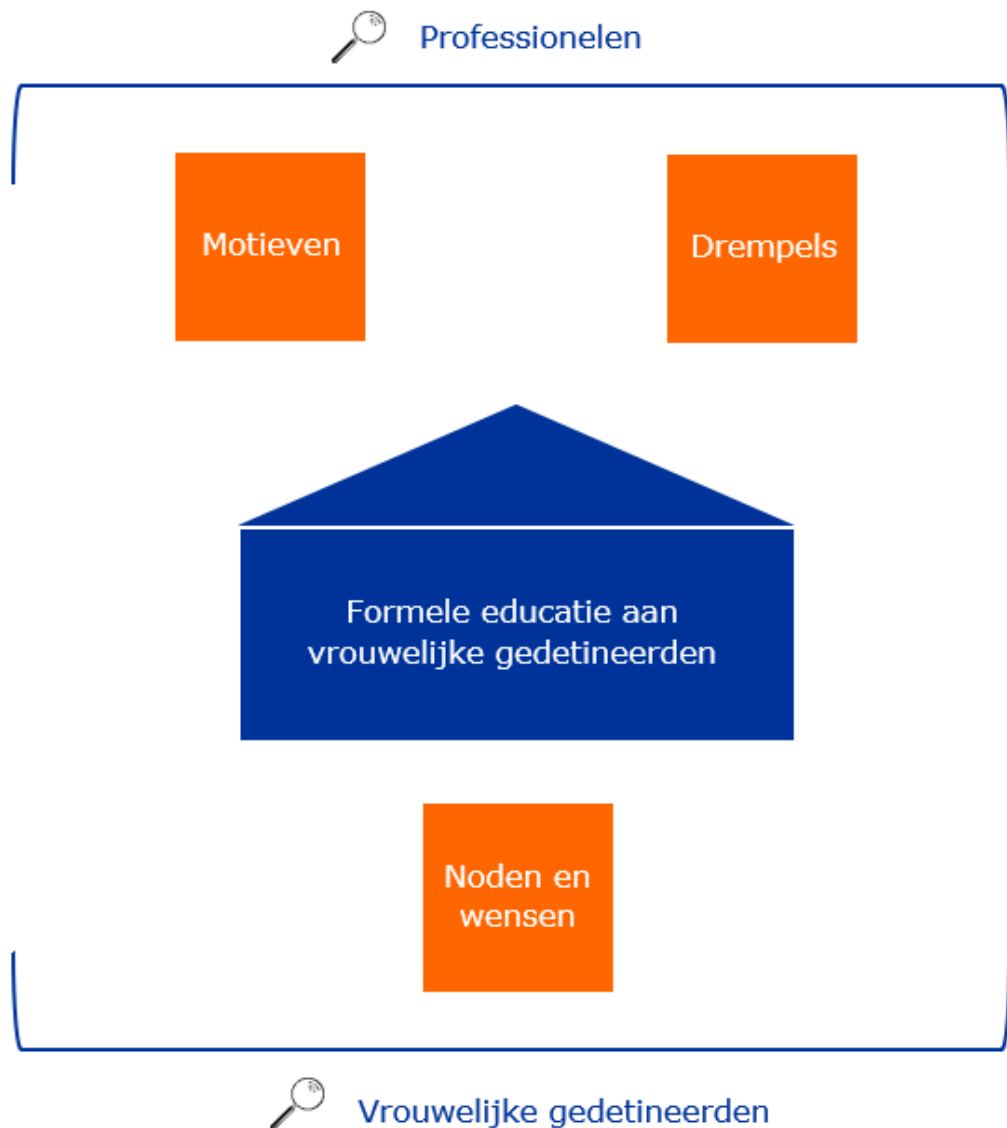
3. Onderzoeksvragen

Studies naar onderwijs aan gedetineerden tijdens detentie richten zich voornamelijk op de algemene gevangenispopulatie (Frerich & Murphy-Nugen, 2019). Hoewel vrouwelijke gedetineerden een ander profiel hebben dan mannelijke gedetineerden (Wright et al., 2012), ontbreekt iedere focus op vrouwelijke gedetineerden (Spelters, 2014). Zo is er weinig geweten over de visies en noden van vrouwelijke gedetineerden op het penitentiair hulp- en dienstverleningsaanbod (Fuentes, 2013), de motieven en drempels die ze ervaren bij onderwijsdeelname (Spark & Harris, 2005) en de omstandigheden waarin ze zich bevinden (Bloom et al., 2003). Het succes van de hulp- en dienstverlening zou nochtans verhogen wanneer gedetineerden geconsulteerd worden bij het ontwerpen hiervan (Spark & Harris, 2005).

Om hierop in te spelen, onderzoekt dit thesisonderzoek de noden, wensen, motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot formele educatie in de Vlaamse gevangenissen. Dit wordt onderzocht vanuit het perspectief van professionelen en vrouwelijke gedetineerden. De onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Wat zijn de noden en wensen van vrouwelijke gedetineerden en professionelen met betrekking tot formeel onderwijs in de Vlaamse gevangenissen?

2. Wat zijn de motieven van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot deelname aan formeel onderwijs in de Vlaamse gevangenissen vanuit het perspectief van de vrouwelijke gedetineerden en professionelen?
3. Wat zijn de drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot deelname aan formeel onderwijs in de Vlaamse gevangenissen vanuit het perspectief van de vrouwelijke gedetineerden en professionelen?

Figuur 1: Conceptueel model

DEEL 2. DATA EN METHODE

Om bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden, werd een kwalitatief onderzoek opgezet. Aan de hand van interviews werden professionelen binnen het gevangenisonderwijs bevroegd. Daarnaast vond een secundaire data-analyse plaats op data uit focusgroepen bij vrouwelijke gedetineerden. In dit deel wordt het algemene onderzoeksopzet, de deelnemers, interviewschema's en analyseprocedure beschreven.

1. Algemene onderzoeksopzet

Om de noden, wensen, motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot formele educatie in kaart te brengen, werden enerzijds semigestructureerde interviews afgenomen. Er vonden in totaal elf individuele interviews en één duo-interview plaats met professionelen werkzaam binnen het formele onderwijs aan vrouwelijke gedetineerden in de Vlaamse gevangenissen. Een semigestructureerd interview staat open antwoorden toe en geeft bovendien de mogelijkheid flexibel in te spelen op de antwoorden van respondenten (Bryman, 2016).

De interviews werden afgenomen tussen 15 maart en 7 april 2021. Deze werden door de COVID-19-maatregelen online georganiseerd. Door gebruik te maken van videoconferentie was het mogelijk elkaar te zien, wat een zekere vorm van face-to-face contact mogelijk maakt (Bryman, 2016). Het stond de respondenten vrij te kiezen welk platform zij prefereerden. Er verliepen vijf interviews via Microsoft Teams en zeven via Zoom. De interviews duurden gemiddeld 56 minuten. Het kortste interview duurde 41 minuten, het langste 85 minuten.

De thesisstudent verkreeg de e-mailadressen van de onderwijscoördinatoren en leerloopbaanbegeleiders van het 'Learning inside out-project' (LIO-project) na overleg met het Vlaams ondersteuningscentrum voor volwassenenonderwijs. De respondenten werden vervolgens per e-mail (zie bijlage 1) persoonlijk gecontacteerd en uitgenodigd om deel te nemen aan de interviews. In deze e-mail werd aan de onderwijscoördinatoren enerzijds gevraagd om zelf deel te nemen en anderzijds of ze de thesisstudent in contact konden brengen met leerkrachten. Bij een positieve reactie van een respondent werd in samenspraak een moment en een platform naar keuze vastgelegd. De respondenten kregen voorgaand aan het gesprek de geïnformeerde toestemming (zie bijlage 2) doorgestuurd. Deze werd online of via een gescand document ondertekend en teruggestuurd.

Anderzijds werd gebruik gemaakt van data uit focusgroepen waarop een secundaire data-analyse uitgevoerd werd. De secundaire data kaderen binnen een grotere studie naar educatie van vrouwelijke gedetineerden, in samenwerking met de Universiteit van Bergen (Noorwegen). De thesisstudent verkreeg de data via promotor Prof. Dr. Dorien Brosens in de vorm van audiobestanden en transcripties. Deze data werden vergaard via twee focusgroepen bij vrouwelijke gedetineerden in februari 2020 en duurden tussen 1 uur en 1 uur en half. De twee focusgroepen werden afgenomen door doctoraatstudent Flore Croux en een thesisstudent. Vrouwelijke gedetineerden konden via een

kwantitatieve vragenlijst, behorend tot het onderzoek, aangeven of ze bereid waren deel te nemen aan een groeps gesprek. De onderwijscoördinator in de desbetreffende gevangenissen stelde op basis hiervan een lijst op van een tiental vrouwen die zowel niet als wel participeerden aan onderwijs, met en zonder leerproblemen. Op het moment van de focusgroep werden ze opgeroepen, maar niet iedereen kwam opdagen.

Belangrijk om in het achterhoofd te houden is dat de focusgroepen plaatsvonden in februari 2020, voor de indiensttreding van de LIO-leerloopbaanbegeleiders op de vrouwenafdelingen en net voor de uitbraak van COVID-19 in Vlaanderen. De interviews met de professionals daarentegen vonden één jaar na de uitbraak van COVID-19 in Vlaanderen plaats.

2. Deelnemers

De onderzoekspopulatie van de individuele interviews bestond uit onderwijscoördinatoren, leerkrachten en leerloopbaanbegeleiders van het LIO-project, werkzaam in de gevangenissen van Antwerpen, Brugge, Gent, Hasselt en Hoogstraten. De onderwijscoördinatoren zijn tewerkgesteld bij het Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs dat verantwoordelijk is voor de uitbouw en organisatie van het onderwijs in de Vlaamse en Brusselse gevangenissen (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs). Het LIO-project zet in op leerloopbaanbegeleiding in de gevangenis door een samenwerking met de leerwinkels en zorgt indien gewenst voor verdere begeleiding na vrijlating. In de meeste Vlaamse gevangenissen werd de leerloopbaanbegeleiding in het voorjaar van 2021 uitgerold, enkele andere gevangenissen volgen in de nabije toekomst (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs).

Er vonden in totaal één duo-interview en elf individuele interviews plaats waarvan vier met onderwijscoördinatoren, vijf met leerkrachten en vier met leerloopbaanbegeleiders van het LIO-project. Om de anonimiteit te garanderen, wordt niet weergegeven in welke gevangenis de respondent werkzaam is. De spreiding van de respondenten uit de individuele interviews zag er als volgt uit: drie uit Antwerpen, vier uit Brugge, drie uit Gent, twee uit Hasselt en één uit Hoogstraten.

De secundaire data werden verzameld via twee focusgroepen. Eén focusgroep vond plaats in de gevangenis van Gent waaraan zeven vrouwen deelnamen, de andere focusgroep bestond uit vijf vrouwelijke gedetineerden in de gevangenis van Hasselt. Aangezien de focusgroepen in het Nederlands verliepen, namen alleen Nederlandstalige vrouwen deel. De gedetineerden verbleven op het moment van de focusgroepen reeds tussen de 27 dagen en 1 jaar en half in de gevangenis. Ze waren tussen de 30 en 40 jaar oud. Acht personen onder hen participeerden niet aan onderwijs, vier gedetineerden deden dit wel. Tabel 1 geeft een overzicht van de vrouwelijke gedetineerden weer.

Respondent	Leeftijd	Verblijfsduur	Educatie?
R14	30	7 maand	Ja
R15	40	27 dagen	Nee
R16	31	3 maand	Ja
R17	33	7 weken	Nee
R18	38	1,5 jaar	Ja
R19	38	2 maand	Ja
R20	36	3 maand	Nee
R21	35	4 maand	Nee
R22	33	5 maand	Nee
R23	/	35 dagen	Nee
R24	35	9 maand 9 dagen	Nee
R25	/	6 maand	Nee

Tabel 1: overzicht vrouwelijke gedetineerden

3. Materiaal

Voor de individuele interviews werd gebruik gemaakt van een semigestructureerd interviewschema. De interviewer volgde een vragenlijst met enkele hoofd- en doorvragen die vooraf opgesteld werd, maar het stond de interviewer vrij hiervan af te wijken als dat logisch was doorheen het gesprek. De volgorde van de onderwerpen kon wijzigen en er kon extra ingegaan worden op bepaalde antwoorden (Baarda et al., 2012; Bryman, 2016). Het belangrijkste is dat alle onderwerpen aan bod kwamen (Baarda et al., 2012).

Het interviewschema voor de interviews (zie bijlage 3) bestond uit vier delen en startte met (1) enkele inleidende vragen waarin respondenten zichzelf en het onderwijsaanbod in hun gevangenis voorstelden. Vervolgens werden (2) vragen gesteld naar de onderwijsnoden en -wensen van vrouwelijke gedetineerden en naar hoe het huidige onderwijsaanbod aangepast zou kunnen worden om hieraan tegemoet te komen. De invloed van COVID-19 op het aanbod en de onderwijsnoden en -wensen werd hierin ook bevraagd. Vervolgens werd (3) dieper ingegaan op de motieven en barrières die vrouwen kunnen ervaren bij hun eventuele deelname aan het gevangenisonderwijs en werd (4) een afsluitende vraag gesteld naar wat de respondenten zeker/als eerste zouden aanpassen aan of implementeren in het onderwijsaanbod. Het interviewschema is voor een groot deel gebaseerd op het vragenschema van de focusgroepen, met uitzondering van de vragen die peilden naar de invloed van COVID-19.

De semigestructureerde vragenlijst voor de focusgroepen (zie bijlage 4) werd opgesteld door de Participation and Learning in Detention (PALD) onderzoeksgroep aan de Vrije Universiteit Brussel en

de Bergen Learning and Cognition Group (BCLG), een onderzoeksgroep aan de Universiteit van Bergen. De vragenlijst bevatte vier delen en opende (1) met de vraag wie er reeds educatieve cursussen volgde en welke cursussen dat waren. Aansluitend volgden enkele vragen naar (2) hun motieven voor participatie, welke barrières ze ervaren in hun (eventuele) deelname en naar (3) de leerproblemen die hun onderwijsdeelname kunnen beïnvloeden. Het laatste vragendeel (4) ging over de noden en wensen die er leven onder de vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot educatie in de gevangenis.

4. Analyseprocedure

De interviews werden opgenomen via de online videoconferentie-applicatie en met een smartphone. Achteraf werden ze letterlijk uitgetypt en pseudo-geanonimiseerd (zie bijlage 6 voor een voorbeeld van een getranscribeerd interview). De analyse gebeurde via het programma MAXQDA.

De data werd geanalyseerd via een thematische analyse. Dit is een methode voor het identificeren, analyseren, ordenen, beschrijven en rapporteren van thema's gevonden doorheen een dataset. Het is een goede methode om perspectieven van verschillende respondenten te onderzoeken, verschillen en overeenkomsten te ontdekken en betrouwbare inzichten en bevindingen te genereren (Braun & Clarke, 2006). De data-analyse startte vanuit enkele vastgelegde labels die deductief bepaald werden vanuit de literatuur. Tijdens het coderen werd de labellijst inductief aangevuld op basis van de data. De labels voor de motieven en barrières werden voornamelijk deductief opgesteld. Het deel rond de noden en verbeteringen met betrekking tot formeel onderwijs werd voornamelijk inductief opgesteld bij gebrek aan onderbouwing vanuit de literatuur. Deze noden en verbeteringen kregen een eerste vorm op basis van het interviewschema, zoals bijvoorbeeld het sublabel 'manier van lesgeven en -volgen'. Vervolgens werden deze labels aangevuld door de data open te coderen en dit nadien binnen een thema te plaatsen of een thema aan te maken. Zo kreeg de 'nood aan afstandsonderwijs' en de 'nood aan uitgangsvergunningen voor onderwijs' de gemene deler 'nood aan leren buiten de gevangenis', geplaatst onder 'manier van lesgeven en -volgen'.

Het analyseren gebeurde twee maal om geen labels of citaten over het hoofd te zien en opdat zo veel mogelijk informatie uit de interviews en focusgroepen gehaald kon worden. De labels werden na het coderen geëxporteerd naar een Excel-document zodat bij het uitschrijven van de resultaten passende citaten per onderwerp makkelijk teruggevonden konden worden. Het labelschema is te vinden in bijlage 5.

DEEL 3. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken. Eerst worden de noden, wensen en verbeteringen met betrekking tot formeel onderwijs aan vrouwelijke gedetineerden toegelicht, vervolgens de motieven en drempels voor onderwijsdeelname. Telkens wordt aangegeven wie iets heeft aangehaald. Wanneer niet specifiek aangegeven wordt wie iets gezegd heeft of wanneer verwezen wordt naar 'respondenten', worden hiermee zowel vrouwelijke gedetineerden als professionals bedoeld.

1. Noden, wensen en verbeteringen met betrekking tot formeel onderwijs

Over het algemeen gaven enkele professionals aan dat de onderwijsnoden van vrouwelijke gedetineerden niet heel anders zijn dan die van mannelijke gedetineerden en de behoeften van cursisten buiten de gevangensmuren. Dat wordt duidelijk in onderstaand citaat:

Vrouwen zijn mensen, net als mannen mensen zijn en er bestaat niet zoiets als 'de vrouwelijke gedetineerde heeft nood aan deze opleiding'. Individuen hebben nood aan een bepaalde opleiding. Ik kan evengoed een vrouw hebben die bouw wil doen of heftruckchauffeur. Alsof ik een man kan hebben die coiffeur wil worden... Dus ik zie daar niet direct wat dat er zou moeten zijn voor vrouwen. Dingen zouden moeten toegankelijk zijn voor mannen of vrouwen, voor mensen die in het traject passen. En dat kan... om het even wat zijn. (R5 – LIO)

1.1. Inhoudelijke elementen

Enkele respondenten gaven aan dat er in het algemeen nood is aan **meer variatie** in het aanbod, zowel in de breedte als in niveaus (bijvoorbeeld gevorderde en algemene cursussen). Enkele gedetineerden en professionals noemden de noodzaak aan **kortere opleidingen die vaker en intensiever** mogen plaatsvinden, bijvoorbeeld in zes in plaats van in twaalf weken, waardoor sneller een nieuwe cursus kan starten. Dit zou zeker het geval zijn voor gedetineerden in een arresthuis. Er werden verschillende opleidingen aangehaald die in het huidige aanbod ontbreken. Hierbij kan een opdeling gemaakt worden tussen praktische en beroepsopleidingen, algemene opleidingen, specifieke cursussen en cursussen rond non- en informele educatie.

Bijna alle professionelen vonden dat er nood is aan **praktische en beroepsopleidingen**, al dan niet georganiseerd door de Vlaamse Dienst voor Organisatiebemiddeling en Beroepsopleidingen (VDAB). Deze behoefte werd ook aangehaald tijdens de focusgroepen. Over de inhoud van deze beroepsopleidingen was er verdeeldheid. Enkel zoud graag toegang hebben tot **typisch vrouwelijke beroepsopleidingen**, zoals bijvoorbeeld schoonheidsverzorging, naai- en poetsopleidingen. Anderen vonden dit minder interessant en prefereerden meer neutrale en verschillende opleidingen tot heftruckchauffeur, orderpicker en kapster.

Een aantal respondenten benadrukten de grote nood aan het behalen van een **diploma**, vooral een diploma secundair onderwijs om iets in handen te hebben na vrijlating. Afhankelijk van de gevangenis kunnen bepaalde diploma's secundair onderwijs volledig of gedeeltelijk behaald worden via het groepsaanbod of onder individuele begeleiding. Enkele respondenten wensten eveneens een groter en gevarieerder aanbod van **algemene vakken in het groepsaanbod**, zoals bijvoorbeeld geschiedenis, aardrijkskunde en filosofie. Sommigen kaderden dit binnen de examens voor de examencommissie, anderen eerder uit interesse.

Maar dan heb ik toch beginnen zagen, (...), van 'er zijn ongelooflijk veel vragen om het diploma secundair onderwijs te behalen. Zouden we in dat groepsaanbod niet ook wat modules verwerken van algemene vorming?' Er is een onderzoek geweest van een stagiair. (...) En dat klopte dan ook wel dat er enorm veel vragen waren naar het behalen van het diploma secundair onderwijs. (R6 – LIO)

Bijna alle vrouwelijke gedetineerden wensten cursussen met betrekking tot hun **straf en persoonlijk leven**, zoals strafrecht, criminologie en psychologie. Ze vonden deze interessant in het kader van hun eigen proces en gevoelens, om bepaalde zaken beter te kunnen plaatsen, aan zichzelf te kunnen werken en zich voor te bereiden op vrijlating. Praktisch alle gedetineerden waren enthousiast over de mogelijkheid om een **theoretisch rijbewijs B** te behalen in de gevangenis, wat ook één professional aanhaalde, omdat dit een reeds overwonnen obstakel bij vrijlating kan betekenen. Ondersteuning of een cursus bleken hierbij wenselijk. Net iets minder dan de helft van de respondenten had graag meer **talen** in het onderwijsaanbod gezien. Talen bieden een intellectuele uitdaging, stellen gedetineerden in staat een nieuwe taal te leren en hun Nederlands bij te schaven. Bovendien zijn talen van belang voor de grote populatie anderstalige gedetineerden, zoals een module Nederlands-als-tweede-taal (NT2) of Nederlands-op-de-gevangenisvloer:

Ik heb bijvoorbeeld ook de vraag gehad: NT2 kan je krijgen in de gevangenis voor de mannen, maar ge kunt het niet doen voor de vrouwen. (...) Die vraag is zo groot, dus ik speel die vraag dan door aan [de onderwijscoördinator]. (R3 – LIO)

Professionalen wezen ook op de nood aan cursussen binnen het **non- en informele onderwijs**. Een groot deel van de vrouwelijke gedetineerden bevestigden dit en wensten cursussen rond papierwerk in het dagelijkse leven, assertiviteit, yoga, mindfulness en eerder creatieve workshops (zoals toneel en expressie) in het aanbod. Daarnaast merkten onderwijsverstrekkers ook de nood aan cursussen op die uitgaan van vrouwelijke rollen, zoals bijvoorbeeld omgaan-met-kinderen en mijn-kind-en-mijn-gezin. Volgens professionals kan dit soort cursussen de sociale en communicatieve vaardigheden van gedetineerden verbeteren en hen stimuleren nieuwe dingen bij te leren.

Meerdere LIO-leerloopbaanbegeleiders beweerden dat het moeilijk is voor gedetineerden om na vrijlating een opleiding af te ronden, waardoor deze respondenten het cruciaal vonden om een **opleiding volledig te kunnen afronden** binnen de gevangenis. In het algemeen vonden veel respondenten opleidingen/cursussen belangrijk waar ze buiten de gevangenis mee verder kunnen en om makkelijker **werk** te vinden. Zo vertelde één van de vrouwelijke gedetineerden het volgende:

Wat ik hier mis en belangrijk vind, is.. misschien een opleiding die wat meer richting knelpuntberoepen gaat of praktijkgerichte opleidingen zodanig dat je hierna praktisch onmiddellijk aan de slag kunt.. Bijvoorbeeld als.. ik zeg nu maar... zorgkundige, kapster, maar ook bijvoorbeeld honden trimmen ofzo. (R17 – vrouwelijke gedetineerde)

1.2. Organisatorische elementen

1.2.1. Infrastructuur, materiaal en middelen

Menig respondent vond dat er voor het huidige onderwijsaanbod voldoende, maar bij uitbreiding van het aanbod niet voldoende lokalen zullen zijn. Tevens zijn de beschikbare lokalen niet of onvoldoende uitgerust voor praktische opleidingen en kan de aankleding ervan volgens enkelen beter. Daarnaast stelden enkele respondenten de vraag naar een apart lokaal voor onderwijs, bij voorkeur op de vrouwenafdeling zelf. Dit lokaal zou als studieplek, les- of gesprekslokaal kunnen dienen waar individueel of in groep met een onderwijsmedewerker kan gewerkt worden. Een LIO-leerloopbaanbegeleider beschikte in diens gevangenis reeds over een dergelijk lokaal en vond dit waardevol.

Meer dan de helft van de professionals zouden graag de **financieringsnormen** voor onderwijs aan gedetineerden anders zien. Momenteel wordt een opleiding pas gefinancierd wanneer er een minimum aantal cursisten aan deelneemt. Door het vereiste aantal deelnemers per cursus te verlagen, kan een opleiding of vorming mogelijks makkelijker georganiseerd worden. Sommige professionals benoemden dit als een drempel bij de organisatie van het aanbod. Beter aangepaste regels zouden tot meer opleidingen of vormingen leiden. Één van de onderwijscoördinatoren lichtte dit duidelijk toe:

Al heb ik maar drie cursisten die vragen van 'kijk, we willen een poetsopleiding', ja... Ik kan geen poetsopleiding organiseren voor drie mensen. (...) Dus nee, we beantwoorden niet aan de noden. (...) Omdat, ik kan die module niet inrichten als ik geen vijftien mensen heb die die modules kunnen of willen volgen. (R2 – onderwijscoördinator)

Tot slot bleek er nood te zijn aan meer **studiemateriaal**. Enerzijds gaven bijna alle gedetineerden uit één focusgroep aan dat zij graag nieuw materiaal ter beschikking zouden hebben in de gevangenisbibliotheek. Anderzijds wilden een aantal gedetineerden meer materiaal om over te beschikken of te lenen. Ze verklaarden enkel een cursus en mapje te krijgen, maar ander materiaal zoals een stylo, lat en cursusblok, zelf te moeten kopen.

1.2.2. Digitalisering

De grote **nood aan digitalisering** werd door alle respondenten aangehaald, die nogmaals benadrukt werd door de uitbraak van COVID-19. Het reguliere onderwijs verliep daardoor grotendeels digitaal en menig professional betreurde dat de gevangenis geen gebruik kon maken van dit grote, digitale aanbod. Het doorvoeren van digitalisering in de gevangenis zou aan verschillende andere leernoden kunnen tegemoetkomen. Heel wat professionelen gaven aan dat het ontbreken van internet en degelijke toestellen een grote drempel en nood is voor het onderwijs. Een groter scala

onderwijsmogelijkheden zou beschikbaar kunnen worden indien er meer ingezet wordt op digitalisering binnen de gevangensmuren.

Volgens een groot aantal professionelen zouden gedetineerden dankzij digitalisering **afstandsonderwijs** kunnen volgen. Het huidige groepsaanbod is gericht op de doorsnee gevangenispopulatie, terwijl afstandsonderwijs tegemoet komt aan gedetineerden met andere behoeften. Digitalisering zou toegang geven tot leerplatformen en communicatiemogelijkheden uit het reguliere onderwijs buiten de gevangensmuren. Door een deelname hieraan kunnen bijvoorbeeld buitenlandse gedetineerden hun opleiding afronden of wordt hoger onderwijs mogelijk. Op het moment van de interviews konden gedetineerden uitsluitend een les van buiten digitaal meevolgen onder toezicht, wat zeer tijdrovend is volgens onderwijsverstrekkers. Digitalisering biedt volgens meer dan de helft van de professionelen meer onderwijsmogelijkheden op maat van de gedetineerden en bevordert eveneens de gelegenheid tot het volledig afronden van een opleiding. Onderwijscoördinatoren en LIO-leerloopbaanbegeleiders benadrukten dat via digitalisering individuele trajecten mogelijk zijn en gedetineerden zelfstandig hun opleiding kunnen aanpakken.

Stel dat we een beveiligd netwerk hebben met beveiligde computers, dan kan er ineens veel meer. Examencommissie is dan mogelijk. Veel meer hoger onderwijs is dan mogelijk. De CVO's gaan dan ook, denk ik, sneller meewerken omdat ze minder werk hebben om schriftelijke cursussen te maken. Dat zou alles veranderen. Dat zou echt een ongelooflijke stap zijn als dat zou veranderen. (R6 – LIO)

Daarnaast vonden heel wat respondenten de toegang tot internet en vernieuwde apparatuur noodzakelijk **ter ondersteuning van de lessen**. Leerkrachten werken momenteel naar eigen zeggen primitief en kunnen bijna uitsluitend teruggrijpen naar papieren cursussen. Dit zou leerkrachten meer mogelijkheden bieden, maar ook vrouwelijke gedetineerden gaven aan hiermee gebaat te zijn. Op deze manier zouden ze voorbereidingen en presentaties op een computer kunnen maken en krijgt de lesinhoud meer vorm:

In de lessen krijgen sommige leraren de laptop mee, maar dat zijn heel oude laptops. Dan steken ze daar een USB-stick in, maar die computer kan dat niet aan, maar dan zijt ge altijd 10 minuten verder in uw les hè. Tegen dat die lessen kunnen gevolgd worden op dat computerscherm... dan gaat dat geluid niet... Maar die cursus werkt met filmpkes. (...) Zo een filmpke dat ik eerder, rapper onthou dan dat ik het gewoon zit te leren. Want dan moet ik het drie keer lezen voordat ik het weet. En als ik lees en ge krijgt een filmpke dan... ja... dan onthou ik dat onmiddellijk. (R14 – vrouwelijke gedetineerde)

Enkele professionals zagen onderwijs als een onderdeel van een groter geheel naar een vlotte **re-integratie** en vonden digitalisering daarom belangrijk voor meer dan alleen onderwijs. Ook een heel aantal vrouwelijke gedetineerden zouden graag meer beveiligde, digitale mogelijkheden hebben voor hun re-integratie, namelijk om eenvoudige dingen zelf in orde te kunnen brengen of te kunnen opzoeken. Zo krijgen ze een zekere mate van autonomie en zelfstandigheid.

1.2.3. Manier van lesgeven en les volgen

Zoals aangegeven bij digitalisering, bleek de nood aan afstandsonderwijs groot en kwam ook de nood aan uitgangsvergunningen om onderwijs buiten de gevangenis te kunnen volgen, aan bod. De grote meerderheid van de respondenten gaf aan dat vrouwelijke gedetineerden nood hebben aan **begeleiding, motivatie en ondersteuning** bij het leren. De meeste vrouwelijke gedetineerden vonden zelfstudie moeilijk, alsook veel onderwijsmedewerkers benoemden de nood aan contactonderwijs, voor begeleiding en motivatie doorheen het leerproces. Ze gaven aan dat de meerderheid van de gedetineerden laaggeletterd is en vaak geen secundair onderwijsdiploma heeft. Een minderheid van de gedetineerden kon volgens de professionals volledig zelfstandig aan de slag gaan. Een vrouwelijke gedetineerde zei het volgende:

Mevrouw van de les, die schrijft niet veel op. Er wordt gewoon mondeling veel gezegd, maar euh... Als ge moet schrijven, dan pakt ge uw blok mee en dan schrijft ge zelf een paar dingen op. (...) Eigenlijk moeten ze ons een beetje behandelen als kinderen van euh... lagere school of zo. Van "jullie moeten nu dit opschrijven" en dan gaat het er misschien beter in. (R18 – vrouwelijke gedetineerde)

Een vijftal gedetineerden meenden behoefte te hebben aan meer sociaal contact tijdens de lessen, zoals bijvoorbeeld tijdens de pauze met anderen kunnen praten. Sommige respondenten vinden een gemengd aanbod voor mannelijke en vrouwelijke gedetineerden belangrijk aangezien dit buiten de gevangensmuren ook zo verloopt. Meerdere professionals maakten anderzijds duidelijk dat de lessen vlotter en rustiger verlopen in niet-gemengde groepen. Door COVID-19 werden de lesgroepen verdeeld in kleinere groepen volgens geslacht of gingen de lessen individueel door. Meer dan de helft van de professionals vond het **individueel werken en/of lesgeven in kleinere groepen** zeer positief. Het biedt volgens hen de mogelijkheid om meer te differentiëren en cursisten te bereiken die nooit in het groepsaanbod gestapt zouden zijn, bijvoorbeeld wegens een psychiatrische problematiek. Niettemin stond een minderheid van de onderwijsmedewerkers kritisch tegenover de kleinere groepen, omdat er zo minder cursisten kunnen deelnemen en er voor bepaalde lesmateries een groepsgebeuren nodig is, zoals bij klasdiscussies en om van elkaar te leren. Het groepsgebeuren mag dus niet uit het oog verloren worden:

We zijn nog zo ver niet, maar mijn vrees bestaat dat, als het ooit zover komt, dat de slinger dan helemaal gaat doorslaan. Dat we dan in een keer alles gaan moeten digitaal doen. Dat is niet de bedoeling. Onderwijs, zeker voor gedetineerden, is meer dan leerinhoud en leerstof in hun kop... euh, mag ik dat zo lelijk zeggen? - in hunne kop rammen. Wat even belangrijk is, of misschien nog belangrijker, is leren werken in groep, omgaan met kritiek, omgaan met andere mensen in die groep, omgaan met een leerkracht die u bijstuurt, het groepsgebeuren, het non-verbale, uw eigen grenzen aangeven zonder agressief of andere dingen te worden. (R5 – onderwijscoördinator)

2. Motieven voor deelname aan formeel onderwijs

2.1. Toekomstplanning

Volgens de meeste respondenten is het behalen van een **diploma en het vinden van werk** na vrijlating een belangrijk motief voor onderwijsdeelname van vrouwelijke gedetineerden tijdens detentie. Veel respondenten zagen het als een combinatie van de twee, namelijk door een diploma te behalen, kunnen ze hun kansen op werk vergroten. In dat opzicht gaven een aantal respondenten aan dat de vrouwelijke gedetineerden het voornemen hebben hun leven te verbeteren en het in de toekomst beter te doen.

Dat is sowieso in functie van een latere job dan als ze een beroepsopleiding gaan doen. Dan zoeken ze echt specifiek, dus ze doen een beroepsopleiding in combinatie met aanvullende vakken voor het secundair. Ook in de veronderstelling daarna een goede job te hebben. En ja, ze willen daar toch nog iets van maken. Ook omdat in deze tijden moet ge bijna minstens toch een secundair diploma hebben. Dat vragen ze en dat weten ze nu ook wel. (R11 – LIO)

2.2. Aangenamer leven in de gevangenis

Over de **sociale redenen** voor deelname aan gevangenisonderwijs waren de meningen onder de respondenten verdeeld. Enkele respondenten, waaronder de gedetineerden uit één focusgroep, meenden dat sociale redenen geen motief voor deelname zijn omdat er volgens hen voldoende sociaal contact op de afdeling zelf mogelijk is. Anderen, waaronder de gedetineerden uit de andere focusgroep, gaven sociale redenen wel aan als motief, bijvoorbeeld om andere gedetineerden te ontmoeten. Enkele onderwijsmedewerkers waren ervan overtuigd dat sommige vrouwen deelnemen om een **man of partner tegen te komen**; anderen nuanceerden dit door aan te geven dat een mogelijke partner ontmoeten en sociaal contact ook buiten de gevangensmuren motieven voor onderwijsdeelname zijn. Echter, geen enkele vrouwelijke gedetineerde gaf aan deel te nemen aan een opleiding om een man of partner te zien, al zou het naar eigen mooi meegenomen zijn.

Bijna alle respondenten gaven **escapisme** aan als motief voor onderwijsdeelname, te begrijpen als de wil om de gedachten te verzetten, meer tijd buiten de cel te zijn, de tijd sneller vooruit te laten gaan en verveling te bestrijden. Voor de vrouwelijke gedetineerden was de tijd laten passeren minstens even belangrijk als het bijleren.

Ja, om uit die cel te zijn he. Om eens iets anders te doen, om ook met hun...Wat ik veel hoor, zeker bij het leren van een taal en bij beter lezen en schrijven, is zo gewoon: eens weg zijn in hun hoofd. Weg zijn van de dagelijkse zorgen en leren is echt de beste afleiding denk ik. Want ge dwingt uw hoofd echt naar ergens anders. Ik denk dat dat wel bij heel veel mensen een hele belangrijke is. (R7 – leerkracht)

In verband met dit escapisme gaven heel wat respondenten ook aan hun **tijd nuttig** te willen **doorbrengen**. Voor veel vrouwelijke gedetineerden was het van belang om een doel voor ogen te hebben. Het gaat volgens enkelen dus niet alleen om de tijd sneller vooruit te laten gaan, maar ook

om een doel na te streven, een zinvolle tijdsbesteding en zo aan hun leven te werken. Eén van de LIO-leerloopbaanbegeleiders haalde aan dat vrouwelijke gedetineerden ook aan onderwijs deelnemen omwille van de **financiële vergoeding** die ze krijgen om les te volgen en bepaalde examens af te leggen. Iets minder dan de helft van de gedetineerden vond die financiële voordelen een aanmoediging, al zag niet iedereen dit zo aangezien werken in de gevangenis meer verdient. Volgens één respondent kon dit wel een interessant alternatief zijn in afwachting van gevangenisarbeid.

Een vijftal onderwijsverstrekkers gaven aan dat sommige vrouwen wel aan onderwijs deelnemen om hun **strafdossier** rooskleurig te maken. Niettemin heeft de meerderheid van de gedetineerden dit ontkend. Ze geloofden niet dat een onderwijsdeelname hun dossier kan beïnvloeden. Een paar onderwijsmedewerkers haalden aan dat vrouwelijke gedetineerden mogelijks ook participeren aan onderwijs om bepaalde **illegale zaken** zoals drugs te laten circuleren en te smokkelen. Echter, onderwijs zou zeker niet de enige gevangenisactiviteit zijn waarbij illegale zaken mogelijk zijn.

2.3. Vaardigheden en competenties aanleren

Ongeveer de helft van de respondenten gaf **'iets bijleren'** aan als motivatie. Volgens één van de leerkrachten zou het niet altijd uitmaken wat dit precies is, maar draait het meer om een leerproces, zichzelf ontplooiën en succeservaringen opdoen. Enkele professionelen gaven daarnaast aan dat het voor sommige gedetineerden ook om een vorm van intellectuele uitdaging gaat.

2.4. Zelfwaarde en voor naasten

Volgens enkele professionelen kon onderwijs ook een manier zijn om **zich te bewijzen** ten aanzien van zichzelf en van anderen. Gedetineerden willen bewijzen dat ze wel iets kunnen, dat ze goed bezig zijn en dat ze hun leven willen heropenen. Eén van de leerkrachten benadrukte het belang van een leerproces: aan iets beginnen, volhouden en dit tot een goed einde brengen. Dit werd benoemd als een zekere vorm van zelfwaarde en zelftrots bij een succeservaring:

Sommigen hebben nog nooit een diploma gehad en als die bij mij een cursus hebben gevolgd, dan krijgen die een attest na 60 lessen. (...) Euhm dat is voor sommigen echt zo iets van 'wow, ik heb een attest gekregen' he. En dat geeft hen ook al heel wat voldoening. (R4 – leerkracht)

3. Drempels voor deelname aan formeel onderwijs

3.1. Sociale drempels

3.1.1. De klasgroep

Ongeveer de helft van de professionals gaf aan dat de sfeer in de **klasgroep**, conflicten en spanningen onderwijsdeelname kunnen bemoeilijken, maar niet noodzakelijk deelnamedrempels hoeven te zijn. Enkele onderwijsmedewerkers merkten wel op dat vrouwelijke gedetineerden durven afhaken tijdens de lessen wanneer een vriendin ook afhaakt. Daarnaast zijn sommige gedetineerden volgens hen niet in staat om aan het groepsaanbod deel te nemen door onder andere psychische problemen. De aanwezigheid van mannelijke gedetineerden werd, naast een motief, door

professionals ook als een barrière voor onderwijsparticipatie gezien als gevolg van de ondervertegenwoordiging van vrouwen in de klasgroepen. De vrouwelijke gedetineerden ervaren dit eerder als motief dan als drempel. Professionals nuanceerden deze drempel als heel persoonsafhankelijk. Enkele professionals bemerkten dat de aanwezigheid van mannelijke gedetineerden niet noodzakelijk een drempel voor deelname hoeft te zijn, maar dat dit het moeilijker kan maken om tot leren te komen. Zo zou het moeilijker zijn om aan een gemengde klasgroep les te geven, de rust te bewaren en een veilige leeromgeving te creëren. Eén van de leerkrachten lichtte dit toe:

Maar zelfs als vrouwen dit niet direct aanvoelen als een drempel om te komen, denk ik dat dat wel vaak een drempel voor het leren is. Ik zie daar wel een verschil in. In mijn aanbod Nederlands-op-de-gevangenisvloer bijvoorbeeld, is dat helemaal geen issue. Allé, helemaal geen issue is overdreven, maar het is makkelijker om die veiligheid te creëren [om een veilige klassfeer te creëren] omdat dat een beetje een ander soort groep is. (...) Zo een VCA-groep, dat zijn vooral Nederlandstaligen. Dat is ook heel plezant en heel uitdagend, maar dat is wel een heel... Qua machocultuur en zo zie je dat daar wel wat meer. (...) Dat is ook een veel saaier iets om te geven. (...) Super droog en saai, dus dat veel formeler nog. Dus daar is die afleiding ook groter en daar voel ik ook wel, dat daar soms...Euhm... Er zijn ook altijd maar één of twee vrouwen in een richting of in een vak waar dat dat machogedrag wat wordt uitlokt. Dat gaat over technische dingen en vrouw-onvriendelijke opmerkingen zijn daar makkelijker te maken dan bij een groep mensen die nog geen Nederlands kunnen. (R7 – leerkracht)

3.1.2. Houding van penitentiair bewakingsassistenten

Een drietal leerkrachten en alle gedetineerden uit één focusgroep merkten op dat de **houding van penitentiair bewakingsassistenten** ten aanzien van vrouwelijke gedetineerden een drempel zou kunnen zijn bij hun onderwijsdeelname en wel op twee manieren. Ten eerste gaven leerkrachten aan dat gedetineerden regelmatig niet in hun les geraken doordat ze niet opgeroepen of opgehaald worden door een bewakingsassistent, al dan niet bewust of door een communicatiefout. Ten tweede zou zowel volgens die leerkrachten als volgens de vrouwelijke gedetineerden de mentaliteit van de bewakingsassistenten een belangrijke rol spelen. Sommige penitentiair bewakingsassistenten staan negatief tegenover onderwijs, stimuleren dit niet, lachen hiermee en durven de vrouwelijke gedetineerden hier zelfs mee te kleineren en ambeteren. Meer dan de helft van de vrouwelijke gedetineerden uit diezelfde focusgroep gaven aan dat ze aan sommige penitentiair bewakingsassistenten niet durven vragen om naar de les te mogen gaan. Voor enkele gedetineerden uit de andere focusgroep was dit geen probleem. Zij vonden dat de penitentiair beambten eerder stimulerend zijn.

Uw lessen zijn gedaan, ge komt terug, dan doen ze uw map open en dan kijken ze ernaar. Zo "Hebt ge da geleerd?" en dan beginnen ze zo te lachen, "Allé, dan kunnen we eindelijk communiceren met elkaar hè." (...) "Dan gaat het nu wel lukken, hè." Dat is vervelend omdat dat zo elke keer is... dat zijn altijd andere cheffen, maar dat herhaalt zich altijd. (R14 – vrouwelijke gedetineerde)

3.2. Institutionele drempels

3.2.1. Mate van geïnformeerdeheid

Volgens bijna alle professionelen werden de vrouwelijke gedetineerden in hun gevangenis op de hoogte gebracht van het onderwijsaanbod via het gevangenskanaal en een flyer of brochure. Hoewel de meeste professionelen meenden dat de vrouwelijke gedetineerden op de hoogte zijn van het onderwijsaanbod, trokken enkele respondenten dit toch in twijfel. De meeste vrouwelijke gedetineerden beweerden dat **nieuwkomers** in de gevangenis vaak niet geïnformeerd zijn, waardoor het volgens hen nuttig zou zijn om meer algemene informatie over het onderwijs in de onthaalbrochure te vermelden. Anderzijds betwijfelden enkele onderwijsverstrekkers of **anderstalige gedetineerden** bereikt worden en vonden dat hier verbetering nodig is.

Twee leerkrachten beweerden dat sommige gedetineerden niet voldoende op de hoogte zijn van wat les volgen inhoudt en dat het daarom belangrijk is **persoonlijk contact** met hen te hebben. Een persoonlijk gesprek is naar hun ervaring belangrijk om gedetineerden te informeren en te motiveren, iets wat een flyer volgens hen niet voldoende kan. Ook enkele gedetineerden haalden aan dat de drempel voor hen lager zou liggen na een persoonlijk contact met de lesgever of onderwijsmedewerker. Zowel enkele gedetineerden als professionals beschouwden **mond-aan-mond** reclame als een sterk medium dat jammer genoeg niet iedereen bereikt en dat door COVID-19 reeds gedaald is.

Zo een abstract briefje krijgen in de cel met "wil je les volgen?" Daar denken sommige gedetineerden niet aan. Die weten niet wat dat is en leggen dat aan de kant; door daarover te horen praten [via mond-aan-mond-reclame], komen ze soms wel. Dus die sociale contacten brengen ook wel mensen naar de les. (R7 – leerkracht)

3.2.2. Onderwijsaanbod

Het eerder aangehaalde **beperkte onderwijsaanbod** werd door de grote meerderheid van de respondenten als een drempel gezien, om twee redenen. Ten eerste door de **beperkte inhoud** van het cursusaanbod dat volgens veel respondenten initieel ontworpen is voor mannen. Zo zijn er volgens enkele onderwijsmedewerkers vrouwelijke gedetineerden die hun secundair diploma ASO proberen te behalen omdat de richting BSO niet volledig behaald kan worden in de gevangenis. Ten tweede zorgde dit beperkte onderwijsaanbod ervoor dat niet alle geïnteresseerde gedetineerden er aan kunnen deelnemen en er vaak **wachlijsten** zijn. Dit beperkte onderwijsaanbod was volgens sommige respondenten onder meer te wijten aan het **type gevangenis**. Arresthuizen voorzien bijvoorbeeld minder en kortere modules door de snel wisselende verblijfspopulatie. Andere genoemde redenen zijn: de financieringsnormen, het feit dat niet het volledige aanbod voor vrouwen toegankelijk is en de invloed van COVID-19 waardoor het aanbod helemaal of gedeeltelijk terugschroefd werd naar modules in kleinere groepen. Daardoor konden veel minder gedetineerden deelnemen dan dat voor COVID-19 al kon.

Er is een veel grotere vraag dan dat er aangeboden kan worden. Zelfs binnen de opleiding die ik geef. Dus als ik VCA geef, zijn er nog altijd mensen die op de wachtlijst staan. Als ik Nederlands-op-de-gevangenisvloer geef, zijn er nog altijd mensen die op de wachtlijst

staan die ook zouden kunnen starten. (...) Ja, ik ben de enige van basiseducatie (...) Als de vraag is: kun je iedereen met een leervraag die doelgroep basiseducatie is en wil leren op dit moment in de gevangenis een plek bieden? Ja, dan is het antwoord nee. Veel te veel te veel te weinig. (R7 – leerkracht)

Volgens de meerderheid van de respondenten was het aanbod niet voldoende toegankelijk voor mensen met een ander **onderwijsniveau** dan het groepsaanbod. Enkele gedetineerden konden naar eigen zeggen niet deelnemen omdat hun niveau te hoog of te laag was. Het aanbod is eerder aangepast aan de middenmoot, waardoor velen uit de boot vallen. Ook onderwijsmedewerkers gaven aan regelmatig mensen in modules of opleidingen te moeten weigeren doordat ze niet het juiste niveau hadden.

De meerderheid van de onderwijscoördinatoren gaf de grote **diversiteit** van de vrouwelijke gevangenispopulatie aan als drempel voor het organiseren van een gevarieerd aanbod. De populatie bestaat volgens hen uit een mix van laaggeletterden, enkele hogeschoolden, anderstaligen, lang- en kortgestraften die allemaal verschillende motieven en noden hebben met betrekking tot onderwijs. Dit zou het moeilijk maken om een passend aanbod te voorzien.

Ik geef altijd het voorbeeld op de vrouwenafdeling: daar zit je dan met een vluchteling, zit je met iemand die opgepakt is uit ons buurlanden Frankrijk, Duitsland, Nederland. Dan zit je met iemand die net mama geworden is, daar zit je met anderstaligen. Daar zit je met zo'n heterogene groep en dan moet je een onderwijsaanbod gaan uitstippelen. Maar eigenlijk kun je niet voor die diversiteit een eenheidsworst voorzien in het aanbod. (R2 – onderwijscoördinator)

3.2.3. Infrastructuur

Een aantal onderwijsverstrekkers ondervonden dat de vrouwelijke gedetineerden vaak met meerdere personen in één cel zitten waardoor ze **geen plaats** hebben om **zelfstandig** te studeren of aan de slag te gaan met de lesinhoud. Dit kwam onder meer tot uiting in geen vrije tafelruimte, onderhandelingen over het licht, discussie over het gebruik van de cd-speler (bijvoorbeeld radio of Spaans luisteren) en rumoerigheid waardoor het moeilijk is zich te concentreren.

De **achterblijvende digitalisering** vormt volgens velen een drempel voor zowel de organisatie van het onderwijsaanbod als voor de ondersteuning van de lesinhouden. Zolang de digitalisering achterblijft, blijft het moeilijk om meer onderwijsmogelijkheden aan te bieden, aldus de onderwijsmedewerkers.

3.2.4. Overlap met activiteiten of voorkeur voor ander aanbod

De overgrote meerderheid van de respondenten vonden overlap en de daaruit voortvloeiende voorkeur voor andere activiteiten een belangrijke drempel voor onderwijsdeelname. Drie vaak genoemde activiteiten die vrouwelijke gedetineerden vaker verkiezen boven onderwijs waren gevangenisarbeid, bezoek en wandeling. Met betrekking tot **gevangenisarbeid** werd het hoger inkomen als onmisbaar beschouwd, dat volgens de respondenten niet opweegt tegen de financiële

vergoeding bij het volgen van een cursus. De combinatie van werk en onderwijs in de gevangenis blijkt vaak moeilijk te zijn. Vrouwelijke gedetineerden gaven sneller dan mannelijke gedetineerden voorrang aan onderwijs dan aan **bezoek en de wandeling**. Desalniettemin zijn ook deze twee activiteiten regelmatig een drempel voor deelname voor vrouwen. Enkele onderwijsverstrekkers vonden keuzes maken normaal omdat gedetineerden buiten de gevangensmuren ook moeten kiezen tussen activiteiten. Anderen betreurden dat een combinatie van verschillende activiteiten tijdens detentie moeilijk is.

Dus ik werkte in de wasserij en ik wou Franse les volgen, maar wasserij is 7/7 en ik wou naar de Franse les gaan en... ja. Allé, ik mocht wel gaan, maar ze bekeken me zo van... "Allé, ge werkt hier. Ge hebt werk en dan gade nog een keer naar de les. Ah nee... dat accepteren we niet." Dus ja, dan heb ik mijn Franse les laten vallen hè. (R14 – vrouwelijke gedetineerde)

3.2.5. Logistieke drempel

Twee leerkrachten uit dezelfde gevangenis haalden ook een logistieke drempel aan: vrouwelijke gedetineerden kunnen in hun gevangenis **niet naar het toilet** tijdens de les. Wanneer ze beslissen wel te gaan, kunnen ze niet terugkeren naar de les en worden ze naar cel gebracht. Volgens hen is dat niet evident, zeker niet wanneer vrouwen hun maandstonden hebben, aldus de onderwijscoördinator van de betreffende gevangenis.

3.3. Situationele drempels

Een LIO-medewerker vertelde dat door de COVID-19-maatregelen gedetineerden na hun aankomst in de gevangenis eerst twee weken in **quarantaine** moesten. Door deze quarantaine was het moeilijk om een opleiding die reeds buiten de muren gevolgd werd, verder te zetten. De LIO-medewerker haalde het voorbeeld aan van een gedetineerde die nog schoolliep in een middelbare school. De gedetineerde kon twee weken lang niet bereikt worden, waardoor geen contact opgenomen kon worden met de school. Hierdoor liep die persoon een schoolachterstand op, wat voorkomen had kunnen worden.

Het **moment in de detentietijdslijn** bleek voor gedetineerden volgens de meerderheid van de respondenten een drempel te zijn om te willen of kunnen deelnemen aan educatie. Dit komt onder meer door de voorbereiding van hun proces/zaak, hun aanwezigheid in een rechtbank, bezoek van hun advocaat en door de impact van de uitspraak. Desalniettemin merkten enkele onderwijsverstrekkers op dat eens de vrouwen in de les zitten, die drempel wegvalt en ze hun gedachten kunnen verzetten. Volgens enkele vrouwelijke gedetineerden speelt dit ook mee in de cursistenselectie. Zo zouden cursisten met het proces in het vooruitzicht minder geselecteerd worden bij intakeproeven.

Een aantal respondenten noemde **onverwachte wendingen**, zoals stakingen, strafeinde, transfer en tuchtregeling, een barrière voor onderwijsdeelname. Eén van de LIO-leerloopbaanbegeleiders vertelde dat de **strafduur** en het reeds uitgezeten deel van de straf een belangrijke invloed kan hebben op de participatie:

Het feit dat ze lang in detentie zitten, dat het lang geleden is of dat ze nog heel lang in detentie moeten zitten en dat het nu heel moeilijk is. (...) Heel veel mensen die een extern traject starten, zoals die van ervaringswerker. Maar zij weet dat ze binnen een jaar of twee, drie, wel grotendeels vrij zal zijn. Dus ze weet alles wat ik nu doe, kan ik nu doen en de vakken dat ik kan doen buiten, doe ik dan. Maar als je dames hebt die nog vijftien jaar moeten zitten. Je kan er al aan starten, dat is waar. Maar binnen drie jaar ga je wel eens iets van UV [uitgangsvergunning] nodig hebben voor bepaalde praktijkvakken of gelijk wat. En als je daar nog zeker tien jaar op moet wachten bijvoorbeeld, is dat wel niet zo tof, dus dan heb je zoiets van weet je: 'Laten we eerst een keer goed denken over wat we willen of wat we gaan doen, zodat we binnen een jaar of vijf bijvoorbeeld zouden kunnen starten'. (R3 – LIO)

3.4. Persoonlijke drempels

3.4.1. Onderwijsniveau en ervaringen

Een groot deel van de respondenten gaf aan dat heel wat vrouwelijke gedetineerden al dan niet gediagnosticeerde **leer- en/of concentratiestoornissen en moeilijkheden bij leren** ervaren als drempel voor deelname. Respondenten omschreven dit als niet kunnen onthouden, niet kunnen studeren, moeilijkheden hebben met lezen en schrijven, dat leren lang geleden is en een moeilijk concentratievermogen in de gevangenis. Volgens enkele respondenten kan dit de deelname verhinderen. Daarnaast meenden veel professionals dat **negatieve ervaringen** doorheen de schoolloopbaan en het levenspad ook als drempel kunnen ervaren worden. Zowel enkele gedetineerden als onderwijsverstrekkers zagen dit als een moeilijkheid, maar ook als een tweede kans.

Als ik denk aan de Nederlandstalige cursist, de cursisten die in ons onderwijs gezeten hebben, zijn dat er allemaal die gedragsproblemen of leerproblemen of een combinatie van beiden hebben gehad. Ik zie bij de vrouwen echt... Heel veel vrouwen met een heel laag zelfbeeld die komen en dat is denk ik vaak gelinkt aan leerproblemen... (R7 – leerkracht)

Volgens veel respondenten was **faalangst** een drempel die gelinkt is aan negatieve school- en leerervaringen en het lage zelfbeeld zoals geciteerd in bovenstaand citaat. Dit kan zich uiten door vooraf te denken iets niet te kunnen, in de klas niets te durven zeggen, wanneer lesinhouden moeilijker worden en bij examens halverwege of volledig af te haken.

3.4.2. Taal

Een aantal professionals zag het niet goed beheersen van de Nederlandse **taal** als een drempel voor anderstaligen, analfabeten en laaggeletterden. Anderstaligen zouden moeilijker bereikt worden, alsook minder mogen deelnemen omdat bij sommige cursussen/aanbodverstrekkers een minimumniveau voor Nederlandse taal vereist is. Daarnaast zouden analfabeten en te laaggeletterde personen, wegens gebrek aan een aangepast aanbod, niet geholpen kunnen worden. Evenzeer betreft deze taaldrempel volgens een leerkracht NT2 ook het al dan niet begrijpen van penitentiair

beambten die gedetineerden oproepen om naar de les te gaan. Dit wordt volgens de respondent soms misbegrepen met een afwezigheid als gevolg. Een leerkracht aan het woord:

Het probleem zit natuurlijk ook een stuk in de taal. Vrij veel vreemdtaligen [anderstaligen] die eigenlijk het Nederlands absoluut niet goed begrijpen en die ik dan ook... Alle, die kunnen bij mij ook niks komen doen als ze het Nederlands niet begrijpen he, hoe spijtig dat dat soms ook is. (R4 – leerkracht)

3.4.3. Mentaal welbevinden

Iets meer dan de helft van de professionals beweerde dat het mentaal welbevinden van vrouwelijke gedetineerden een belangrijke invloed heeft op de eventuele deelname. Zich niet goed voelen, psychische aandoeningen of stoornissen, andere dingen aan het hoofd hebben, doorleefd zijn in de gevangenis, detentieschade en problemen met kinderen en/of familie zijn vaak genoemde elementen waardoor vrouwen zich niet goed voelen en niet deelnemen aan de gevangeniseducatie.

Ik denk dat dat voor veel mensen een reden is om niet deel te nemen. Alle, ik bedoel persoonlijke redenen, ja, dat is zeer divers he. Heel veel gedetineerden leven in een multi-problematische situatie en hebben zeer veel aan hun hoofd, hebben heel veel problemen: verslavingsproblemen, financiële problemen, relationele problemen, zitten als ze binnenkomen in de gevangenis in een absoluut en totale crisissituatie. Dat op dat moment hun hoofd niet naar leren staat, dat lijkt mij niet onlogisch. (R5 – onderwijscoördinator)

3.4.4. Financiële drempels

Één van de LIO-leerloopbaanbegeleiders haalde de **financiële drempel** aan voor onderwijsdeelname, namelijk onvoldoende financiële middelen hebben om een cursus hoger onderwijs te betalen.

DEEL 4. DISCUSSIE EN BESPREKING

1. Bespreking

Het doel van dit onderzoek is zicht te krijgen in de noden, wensen, motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot formele educatie en hun (eventuele) onderwijsdeelname tijdens detentie. Dit deel beantwoordt de onderzoeksvragen op basis van de verkregen data en maakt een terugkoppeling naar de literatuur.

1.1. Noden, wensen en verbeteringen met betrekking tot formeel onderwijs bij vrouwelijke gedetineerden

Het antwoord op de eerste onderzoeksvraag is tweeledig en bestaat uit inhoudelijke en organisatorische noden. De resultaten uit het huidige onderzoek bevestigen dat vrouwelijke gedetineerden meestal deelnemen aan het aanbod dat initieel voor mannelijke gedetineerden werd ontworpen, dat het cursusaanbod soms slechts gedeeltelijk beschikbaar is voor hen (Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs, 2020) en dat ze minder kwalitatieve en gevarieerde opleidingsmogelijkheden hebben dan mannelijke gedetineerden (Huber, 2015). Uit dit onderzoek blijkt evenwel dat de onderwijsnoden en -wensen van vrouwelijke gedetineerden niet heel anders zijn dan die van mannelijke gedetineerden en cursisten buiten de gevangensmuren. Door het ontoereikende cursusaanbod is er nood aan een groter en gevarieerder aanbod voor vrouwelijke gedetineerden. Het vinden van werk na detentie lijkt een belangrijk element voor gevangenisonderwijs. Zo is er nood aan praktische programma's, beroepsopleidingen en meer algemene modules voor het behalen van een secundair diploma. Eerder onderzoek toont dat beroepsopleidingen gedetineerden in staat stellen een vak te leren (Harlow, 2003) en zich voor te bereiden op een toetreding tot de arbeidsmarkt (Burgdorf, 2012). Daarnaast blijkt een combinatie van typisch vrouwelijke, mannelijke en neutrale opleidingen, alsook non-formele en informele opleidingen en specifieke cursussen gericht op hun strafzaak en persoonlijk leven, essentieel. Uit eerder onderzoek blijkt dat bijvoorbeeld lessen 'Psychologie van vrouwen' kunnen bijdragen aan de persoonlijke groei van vrouwelijke gedetineerden en hen in staat kunnen stellen hun levensloop beter te begrijpen en te bestuderen (Pataki et al., 2016). Voor de respondenten uit dit onderzoek is het cruciaal dat de opleidingen volledig tijdens de detentietijd afgewerkt kunnen worden omdat het voor gedetineerden moeilijk is na vrijlating een opleiding af te werken, bijvoorbeeld door de zorg voor hun kinderen. Eerder onderzoek bevestigt dat het voor gedetineerden moeilijk is om hun opleiding tijdens hun detentietijd af te ronden, bijvoorbeeld door het beperkte aantal beschikbare onderwijsprogramma's (Ring & Gill, 2017).

Ten tweede wijzen de resultaten op de nood aan organisatorische veranderingen, gaande van (1) financiering, (2) lokalen, (3) digitalisering tot (4) de manier van lesgeven. Momenteel hangen de financieringsnormen van een opleiding/cursus af van een vereist minimumaantal, deelnemende cursisten. Vrouwen maken slechts 4,2% uit van de Belgische gevangenispopulatie (Federale Overheidsdienst Justitie, 2018), wat het volgens de respondenten extra bemoeilijkt een cursus te voorzien voor (bijna) alleen vrouwelijke cursisten. Eerder onderzoek toont aan dat een verminderde

financiering leidt tot minder aanbod en dat middelen minder flexibel ingezet kunnen worden bij het opstellen van het correctioneel onderwijs met lage deelnamepercentages als gevolg (Davis et al., 2013). Daarnaast heerst onder respondenten de nood aan meer en beter uitgeruste lokalen indien het aanbod uitgebreid zou worden. Tot slot hangt de nood aan meer onderwijsmogelijkheden onlosmakelijk samen met de vraag naar uitgangsvergunningen, afstandsonderwijs en de grote nood aan digitalisering, zo blijkt uit dit onderzoek. Volgens Garner (2017) kan digitalisering enkele beperkingen voor onderwijs verminderen. Dankzij de digitalisering kunnen gedetineerden onder meer studeren en les volgen wanneer dit hen past, waardoor de combinatie met betaalde gevangenisarbeid en andere activiteiten vereenvoudigd wordt. Bovendien nemen de onderwijsmogelijkheden toe (Garner, 2017). Volgens dit onderzoek komt dit doordat de digitalisering afstandsleren en differentiatie onder cursisten mogelijk maakt. Tevens toont dit onderzoek aan dat slechts weinig vrouwelijke gedetineerden in staat zijn een opleiding volledig zelfstandig te volgen en te vervolledigen. De respondenten duiden hierbij op het belang van ondersteuning en contactonderwijs. The Centre for Social Justice (2021) pleit bijgevolg voor digitalisering als toevoeging aan het huidige contactonderwijs. Uit dit onderzoek blijkt evenwel dat het groepsgebeuren tijdens lessen belangrijk is voor bepaalde lesinhouden en om te leren van elkaar (bijvoorbeeld sociale vaardigheden, omgaan met kritiek). De klasgroepen kunnen zowel volgens geslacht als gemengd georganiseerd zijn. Echter, een gemengde klasgroep kan het leren soms bemoeilijken doordat de rust niet altijd bewaard kan worden en de omgeving soms niet voor alle gedetineerden veilig aanvoelt. Aanvullend wordt individueel of in kleinere groepjes lesgeven, als gevolg van COVID-19, positief bevonden.

1.2. Motieven van vrouwelijke gedetineerden voor onderwijsdeelname

De resultaten tonen vier categorieën van motieven voor onderwijsdeelname van vrouwelijke gedetineerden: (1) aangenamer leven in de gevangenis, (2) toekomstplanning, (3) vaardigheden en competenties en (4) zelfwaarde en zich bewijzen ten aanzien van anderen. Als eerste motief kan gevangenisleren bijdragen tot een aangenamer leven in de gevangenis. Onderwijs is een zinvolle tijdsbesteding, kan het dossier rooskleuriger maken en is een vorm van escapisme (bijvoorbeeld meer tijd buiten cel, tijd sneller laten gaan). Sociaal contact binnen de gevangenis dat voor sommige vrouwen eveneens een motief is, valt ook onder het motief 'een aangenamer leven in de gevangenis'. Sociale redenen en escapisme werden door Manger et al. (2013) geïdentificeerd als motief, maar hangt in hun onderzoek niet significant samen met onderwijsdeelname. Ten tweede worden het behalen van een diploma en het vinden van werk, te begrijpen als toekomstplanning, belangrijk geacht bij onderwijsdeelname. In eerder onderzoek is toekomstplanning één van de belangrijkste motieven voor participatie aan onderwijs (Manger et al., 2013; Roth & Manger, 2014). Volgens Roth en Manger (2014) hangen dit samen met competentieverwerving omdat (nieuwe) vaardigheden nodig zijn voor het vinden van werk. Aansluitend hierbij werd het verwerven van vaardigheden en competenties vanuit deze resultaten aangehaald als derde motief voor onderwijsparticipatie. Tot slot werd zelfwaarde en zich bewijzen ten aanzien van naasten aangeduid als laatste motief. Vrouwelijke gedetineerden participeren dus aan gevangenisonderwijs om intrinsiek en extrinsiek georiënteerde motieven.

1.3. Drempels van vrouwelijke gedetineerden voor onderwijsdeelname

Dit onderzoek toont vier categorieën van deelnamedrempels voor vrouwelijke gedetineerden: (1) sociale, (2) institutionele, (3) situationele en (4) dispositionele drempels. Als eerste worden sociale drempels geïdentificeerd. Deze worden omschreven als de aanwezigheid van mannen, de groeps sfeer in de les en de houding van penitentiair bewakingsassistenten ten aanzien van gedetineerden en gevangeniseducatie. De houding van penitentiair bewakingsassistenten wordt ook in eerder onderzoek aangeduid als drempel. Een mogelijke verklaring is een te zware belasting van het personeel en personeelstekort waardoor gevangenen uitsluitend functioneren als onderdak voor gedetineerden, enkel het hoofdnoodzakelijke gedaan wordt en dit de interacties tussen personeel en gedetineerden beïnvloedt (Cooksey, 2019).

Institutionele drempels, eigen aan een penitentiaire instelling, waren één van de belangrijkste drempels in dit onderzoek alsook in het onderzoek van Cooksey (2019). Hieronder worden onder andere (1) informatie, (2) infrastructuur, (3) het beperkte onderwijsaanbod, (4) het type gevangenis en (5) de overlap met andere activiteiten begrepen. Ten eerste duidt dit onderzoek op een tekort aan informatie voor nieuwkomers waardoor zij vaak niet op de hoogte zijn van het onderwijsaanbod en er dus ook niet aan (kunnen) deelnemen. Deze resultaten komen overeen met een onderzoek van Westrheim en Manger (2014) onder mannelijke gedetineerden waaruit blijkt dat het gebrek aan informatie in een gekende taal een drempel vormt voor anderstalige gedetineerden. Vervolgens tonen de resultaten dat mond-aan-mond-reclame een sterk medium van informatie is, waardoor vrouwen beter geïnformeerd en gestimuleerd raken. Ten tweede blijkt dat onder meer een gebrek aan rustige ruimtes voor schoolwerk en zelfstudie tot concentratieproblemen leidt. Het onderzoek duidt vervolgens op het reeds aangehaalde beperkte aanbod als institutionele drempel, wat ook in eerder onderzoek duidelijk wordt (Eikeland et al., 2009). Het aanbod focust voornamelijk op de doorsnee mannelijke populatie, schiet tekort in variatie, inhoud en opleidingsniveau met onvoldoende plaatsen en wachtlijsten als gevolg. De resultaten liggen in lijn met internationaal onderzoek dat duidt op de onmogelijkheid van vrouwelijke gedetineerden met een hoger onderwijsniveau om te participeren aan onderwijs door een tekort aan verschillende niveaus in het aanbod (Dixon & Jones, 2013). Daarnaast is het wegens de grote diversiteit binnen de vrouwelijke gedetineerdenpopulatie volgens respondenten onmogelijk een voldoende, gevarieerd aanbod te voorzien dat aan alle behoeften voldoet. Eveneens heeft COVID-19 er voor gezorgd dat het aanbod gedeeltelijk/volledig teruggeschoefd is in de vertegenwoordigde gevangenen. Dit onderzoek toont ook dat het type gevangenis een rol kan spelen. Zo biedt een arresthuis bijvoorbeeld minder en kortere opleidingen aan dan een strafhuis. Een laatste veelvoorkomende institutionele drempel uit dit onderzoek is de overlap van onderwijs met gevangenisarbeid, bezoek en wandeling. De resultaten komen overeen met het onderzoek van Ring and Gill (2017) waaruit blijkt dat werk belangrijker is omwille van de grotere financiële vergoeding, waardoor voorkeur gegeven wordt aan gevangenisarbeid. Een gebrekkige afstemming tussen onderwijs en andere activiteiten wordt ook in de literatuur als een drempel aangegeven (Costelloe & Langelid, 2011).

In de literatuur alsook in dit onderzoek worden situationele drempels genoemd, gerelateerd aan het feit dat een persoon zich in de gevangenis bevindt (Brosens et al., 2019). De resultaten duiden op een negatieve invloed van het moment in iemands detentietijdslijn op de onderwijsdeelname:

gedetineerden zouden minder deelnemen aan onderwijs naar aanloop van of tijdens hun proces. Daarnaast zouden sommige gedetineerden met een lange strafduur langer wachten om deel te nemen aan onderwijs. Het onderzoek van Eikeland et al. (2016) bevestigt dat de onderwijsdeelname positief samenhangt met de grootte van de reeds uitgezeten straffaren. Een hypothese uit het onderzoek is dat er voor onderwijs soms uitgangsvergunningen nodig zijn (bijvoorbeeld om examens af te leggen) die langgestraften aan het begin van hun straf nog niet krijgen. Daarnaast blijken strafeinde en transfers, bevestigd door onderzoek van Messemer (2011), net zoals stakingen de onderwijsdeelname te verhinderen.

Dit onderzoek duidt ook enkele persoonlijke drempels aan, in de literatuur benoemd als dispositionele drempels (Muñoz, 2009a), gaande van (1) leer- en/of concentratiestoornissen, (2) faalangst en negatieve onderwijservaringen tot (3) laaggeletterdheid, analfabetisme en het niet voldoende beheer van de onderwijstaal. Volgens dit onderzoek kunnen leer- en/of concentratiestoornissen, moeilijkheden bij leren en psychische aandoeningen de onderwijsdeelname van vrouwelijke gedetineerden bemoeilijken of verhinderen. Manger et al. (2019) kwamen tot dezelfde resultaten, al zouden concentratiemoeilijkheden volgens hen ook geplaatst kunnen worden onder institutionele drempels omdat dit ook aan de gevangeniscontext als dusdanig kan liggen. Ander onderzoek toont een hoge prevalentie (bijvoorbeeld 17% in tegenstelling tot 6% binnen de algemene bevolking (Greenberg et al., 2007)) van leerstoornissen onder gedetineerden die vaak niet of verkeerdelijk gediagnosticeerd en behandeld werden. Dit kan verklaren waarom gedetineerden in het verleden moeite hadden met slagen in het openbare onderwijssysteem (Leone et al., 2008, zoals geciteerd in Brazzell et al., 2009). Daarnaast blijken faalangst en negatieve (onderwijs)ervaringen ervoor te kunnen zorgen dat gedetineerden niet durven deelnemen of terloops afhaken. Specifiek cursisten met problematische academische achtergronden, zoals dat voor vrouwelijke gedetineerden het geval is (Huber, 2015), hebben vaak last van faalangst (Utheim, 2016). Onderwijservaringen en een slechte of minder goede mentale gezondheid zijn ook bij Cooksey (2019) een deelnamedrempel. Het mentaal welbevinden van vrouwelijke gedetineerden wordt volgens dit onderzoek mogelijk beïnvloed door detentieschade, het moment in de detentietijdslijn en bijvoorbeeld zorgen over kinderen of familie. Als laatste kunnen laaggeletterdheid, analfabetisme en het niet voldoende beheer van de onderwijstaal een onderwijsdeelname onmogelijk maken. Eerder onderzoek toont dat buitenlandse gevangenen minder participeren aan onderwijs doordat ze minder onderwijsmogelijkheden hebben (Westheim & Manger, 2014). Een oorzaak hiervoor is dat een goed begrip van de nationale onderwijstaal noodzakelijk is (Croux et al., 2019).

2. Beperkingen onderzoek

Dit thesisonderzoek kent uiteraard beperkingen waarvan er hieronder vier besproken worden. Een eerste beperking zijn de verschillende tijdsperiodes en omstandigheden waarin de interviews en focusgroepen plaatsvonden. De focusgroepen bij vrouwelijke gedetineerden vonden plaats in februari 2020, net voordat er sprake was van beperkende maatregelen ter bestrijding van COVID-19. De interviews met onderwijsmedewerkers werden in maart en april 2021 afgenomen, exact één jaar na de eerste lockdown als gevolg van de COVID-19-uitbraak in België. Professionals antwoordden soms in het licht van de COVID-19-pandemie; daarentegen ontbreekt ieder perspectief van de vrouwelijke

gedetineerden hierop. Door de maatregelen hadden veel onderwijsmedewerkers sinds de uitbraak van het virus onvoldoende tot geen contact met vrouwelijke gedetineerden om een antwoord te bieden op vragen rond de invloed van COVID-19. Daardoor is de impact van het coronavirus op de onderwijsnoden, -motieven en -drempels van vrouwelijke gedetineerden voor het grootste deel onbekend gebleven.

Drie andere beperkingen met betrekking tot de secundaire data zijn de selectieprocedure van de vrouwelijke gedetineerden, de voertaal tijdens de focusgroepen en het aantal focusgroepen. De gedetineerden gaven in een schriftelijke vragenlijst aan bereid te zijn om deel te nemen aan de focusgroepen. Dit heeft als gevolg dat laaggeletterden en analfabeten niet of in mindere mate bereikt werden. Daarnaast konden enkel gedetineerden die de Nederlandse taal beheersten deelnemen aan de focusgroepen en werd zo een belangrijke groep anderstalige gedetineerden niet gehoord. Doordat anderstaligen minder deelnemen aan onderwijs door de taalbarrière (Croux et al., 2021) hebben professionals eerder een beperkt zicht op de ervaren onderwijsnoden, -motieven en -drempels van deze doelgroep. Er vonden slechts twee focusgroepen plaats in twee verschillende gevangenissen waardoor slechts enkele vrouwelijke gedetineerden gehoord werden.

3. Onderzoeksaanbevelingen

De meeste reeds bestaande onderzoeken naar correctioneel onderwijs focussen voornamelijk op mannelijke gedetineerden (Messemer, 2011). Met dit onderzoek wordt gepoogd om dit hiaat op te vullen. Rekening houdend met de resultaten van dit onderzoek en de bestaande literatuur worden drie concrete onderzoeksaanbevelingen geformuleerd.

Een drempel om een passend onderwijsaanbod voor vrouwelijke gedetineerden te voorzien, is het tekort aan onderzoek en informatie over hun educatieve noden (Muñoz, 2009a). Dit onderzoek wil hierop inspelen. Uit dit onderzoek en de bijhorende literatuurstudie blijkt evenwel dat de vrouwelijke gevangenispopulatie zeer divers is. Deze bestaat onder andere uit moeders en niet-moeders (Dünkel et al., 2005), personen met en zonder mentale en fysieke problemen (Fazel & Seewald, 2012) en laag- en hoogopgeleiden (Wesley, 2012). Een grootschaliger, mixed method onderzoek waarin meer vrouwelijke gedetineerden betrokken worden, zou wenselijk zijn. Deze onderzoeksvorm kan een kwantitatief beeld vormen van de vrouwelijke gedetineerdenpopulatie, noden, motieven en drempels die de verschillende deelgroepen ervaren en kan bovendien in meerdere talen afgenomen worden. Het kwalitatieve deel kan dit vervolgens grondiger verkennen en ervaringen blootleggen (Bryman, 2016).

Aansluitend bij de diversiteit tussen vrouwelijke gedetineerden is het interessant de verschillen in kaart te brengen tussen mannelijke en vrouwelijke gedetineerden wat betreft de noden, motieven en drempels met betrekking tot correctioneel onderwijs. In de literatuur klinkt enerzijds dat vrouwelijke gedetineerden andere noden hebben (Leberman, 2007; Muñoz, 2009a), anderzijds blijken uit dit onderzoek enkele gelijkenissen in noden, motieven en drempels met de bestaande literatuur die voornamelijk gericht is op gemiddelde gevangenisbevolking die voornamelijk mannelijk is (Frerich & Murphy-Nugen, 2019). Een goed overzicht van de onderwijsnoden, motieven en

drempels van zowel mannelijke als vrouwelijke gedetineerden zouden kunnen leiden tot een betere afstemming van het onderwijsaanbod voor deze doelgroepen.

Als laatste wordt de aanbeveling voor onderzoek naar de impact van COVID-19 in detentie, waaronder de invloed op onderwijs, gemaakt. De meerderheid van de Europese landen rapporteerde uitbraken van COVID-19 tussen gedetineerden en gevangenispersoneel (Aebi & Tiago, 2020b). Echter, de coronapandemie zou een invloed kunnen hebben op de recidivecijfers alsook op de educatieve noden, motieven en drempels van gedetineerden. Door dit in kaart te brengen, kan het gevangenisbeleid dat onder invloed van COVID-19 staat, hier zo goed mogelijk aan aangepast worden.

4. Praktische en beleidsaanbevelingen

Uit dit onderzoek worden praktische en beleidsaanbevelingen geformuleerd waarvan er enkele besproken worden die ook voor mannelijke gedetineerden zouden kunnen gelden.

Eén van de belangrijkste praktijkaanbevelingen is de digitalisering van de gevangnissen voor onderwijs, te begrijpen als degelijke toestellen en (beperkte) internettoegang. Digitalisering kan immers bijdragen aan meer leermogelijkheden voor gedetineerden (Lockitt, 2011) doordat het onder andere afstandslernen mogelijk maakt. Meer en betere onderwijsmogelijkheden kunnen de kansen op werkgelegenheid vergroten (The Centre for Social Justice, 2021) en de sociale re-integratie van gedetineerden bevorderen (Barros & Monteire, 2015; The Centre for Social Justice, 2021) met een lager recidivecijfer als gevolg (The Centre for Social Justice, 2021). De meeste activiteiten in de gevangenis, inclusief onderwijs, werden in maart 2020 gestaakt door de uitbraak van COVID-19 (Círlig et al., 2020). Voor deze pandemie werkten veel scholen en universiteiten reeds met een online onderwijsaanbod en dit werd door de lockdowns versterkt. Doordat het gevangenisonderwijs nog grotendeels niet-digitaal is (The Centre for Social Justice, 2021), kan geen gebruik gemaakt worden van het groeiende digitale aanbod. Educatie kan een belangrijke stabiliserende factor zijn in het leven van gedetineerden (Esperian, 2010). Het is daarom cruciaal de digitalisering in de praktijk om te zetten.

Naast een digitaal aanbod moet er blijvend ingezet worden op contactonderwijs bij vrouwelijke gedetineerden. Er moet steeds rekening gehouden worden met de persoonlijke behoeften en het gehele leerproces (Barros & Monteire, 2015). Zoals blijkt uit dit onderzoek hebben vrouwelijke gedetineerden nood aan ondersteuning en motivatie tijdens hun leerproces, idealiter in kleinere lesgroepen aangezien dit in de resultaten als gevolg van COVID-19 positief bevonden werd. De literatuur staat positief tegenover digitalisering, maar waarschuwt voor het vervangen van contactonderwijs door digitale mogelijkheden die eerder aanvullend ingezet moeten worden voor het contactonderwijs (The Centre for Social Justice, 2021). Dit is belangrijk omdat slechts een minderheid van de vrouwelijke gedetineerden in staat is volledig zelfstandig een opleiding te volbrengen. Blended learning, de integratie van contactonderwijs met online leren (Garrison & Kanuka, 2004), kan tegemoet komen aan zowel de nood van digitaal leren als contactonderwijs.

Algemeen blijkt er nood te zijn aan meer opleidingsmogelijkheden in aantal, inhoud en opleidingsniveaus. Het vinden van werk blijkt een belangrijk motief en een nood voor veel vrouwelijke gedetineerden. Het zou daarom waardevol zijn in te zetten op meer algemene en beroepsopleidingen. Deze opleidingen bereiden voor op een toetreding tot de arbeidsmarkt, leiden mogelijks tot stabiele werkgelegenheid (Esperian, 2010) en hebben een positieve impact op de re-integratie en het recidivecijfer van vrouwelijke gedetineerden (Burgdorf, 2012; Cale et al., 2019). Om een groter aanbod te voorzien, is het noodzakelijk de geldende financieringsnormen aan te passen. Dit is een drempel in de organisatie van het huidige aanbod (Davis et al., 2013). Met flexibelere financieringsnormen, waardoor bijvoorbeeld het vereist minimumaantal cursisten lager komt te liggen, kunnen opleidingen makkelijker ingericht worden.

5. Conclusie

Uit de literatuur blijkt dat vrouwelijke gedetineerden slechts een klein deel uitmaken van de gehele gevangenispopulatie, een verschillend profiel hebben en dat de focus op vrouwelijke gedetineerden in onderzoek vaak ontbreekt. Deze masterproef onderzoekt daarom de noden, wensen, motieven en drempels van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot formeel onderwijs in de Vlaamse gevangenissen.

Vrouwen hebben vaak minder toegang tot kwalitatief onderwijs in de gevangenis dan mannen waardoor er nood is aan een gevarieerder onderwijsaanbod. Zowel genderneutrale, typisch mannelijke als vrouwelijke beroepsopleidingen en algemeen vormende modules om een diploma secundair onderwijs te behalen, dienen ingericht te worden. Deze kunnen volgens eerder onderzoek bijdragen aan de kansen op werkgelegenheid en een betere re-integratie. Er is vandaag de dag veel vraag naar digitalisering in de gevangenissen met betrekking tot onderwijs. Digitalisering zal meer onderwijsmogelijkheden bieden en gedetineerden onder meer in staat stellen afstandsonderwijs te volgen. Toch is het belangrijk om blijvend in te zetten op face-to-face ondersteuning en contactonderwijs voor vrouwelijke gedetineerden. Lesgeven in kleinere groepen wordt hierbij positief ervaren. Dit onderzoek stelt vier drempels en vier motieven vast bij vrouwelijke gedetineerden in hun (eventuele) deelname aan het formele onderwijs in de gevangenis. Vrouwelijke gedetineerden nemen deel om competenties en vaardigheden te ontwikkelen en hun toekomst te plannen. Dit doen ze door het behalen van een secundair onderwijsdiploma en ze hopen zo hun kansen op werkgelegenheid via onderwijsdeelname te vergroten. Daarnaast nemen ze ook deel om een aangenameer leven in de gevangenis te hebben en voor de erkenning ten aanzien van zichzelf en naasten. Wat betreft de deelnamedrempels ervaren vrouwelijke gedetineerden sociale drempels, te begrijpen als bijvoorbeeld de klasgroep en negatieve contacten met penitentiair bewakingsassistenten. Daarnaast spelen ook institutionele drempels een rol, zoals een gebrek aan informatie, wachtlijsten en een overlap met andere gevangenisactiviteiten. De grootste institutionele drempel voor vrouwelijke gedetineerden is het ontoereikende onderwijsaanbod in inhoud, aantal en onderwijsniveau. Een derde categorie zijn situationele drempels verbonden aan het feit dat iemand zich in de gevangenis bevindt, zoals bijvoorbeeld de strafduur en het moment in iemands detentietijdslijn. Als laatste worden ook dispositionele drempels waargenomen, zoals onder andere faalangst, leer- en concentratiestoornissen en mentale gezondheid.

De vrouwelijke gedetineerdenpopulatie is zeer divers waardoor verder onderzoek nodig is naar de verschillen in onderwijsnoden, -motieven en -drempels tussen vrouwelijke gedetineerden enerzijds, en naar de verschillen met mannelijke gedetineerden anderzijds. Dit kan bijdragen aan een beter aangepast onderwijsaanbod voor beide doelgroepen. Het is van groot belang de onderwijsmogelijkheden aan vrouwelijke gedetineerden te vergroten, de digitalisering in de gevangenissen door te voeren, maar oog te blijven hebben voor de ondersteuning van vrouwelijke gedetineerden gedurende hun hele leerproces. Op deze manier wordt onderwijs voor vrouwelijke gedetineerden tijdens detentie beter afgesteld op hun noden, wensen en motieven en worden drempels verlaagd opdat meer vrouwen kunnen deelnemen.

REFERENTIES

- Aebi, M. F., & Tiago, M. M. (2020a). *Prisons and Prisoners in Europe 2019: Key Findings of the SPACE I report*. Council of Europe & Université de Lausanne. https://wp.unil.ch/space/files/2020/04/Key-Findings-2019_200406.pdf
- Aebi, M. F., & Tiago, M. M. (2020b). *Prisons and Prisoners in Europe in Pandemic Times: An evaluation of the short-term impact of the COVID-19 on prison populations*. Council of Europe & Université de Lausanne. https://wp.unil.ch/space/files/2020/06/Prisons-and-the-COVID-19_200617_FINAL.pdf
- Atabay, T. (2008). *Handbook for Prison Managers and Policymakers on Women and Imprisonment*.
- Baarda, B., van der Hulst, M., & De Goede, M. (2012). *Basisboek Interviewen: Handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews* (3e ed.). Noordhoff Uitgevers.
- Barros, R., & Monteire, A. (2015, 6-8 juli). E-Learning for lifelong learning of female inmates: the Epris Project. EDULEARN15 Conference, Barcelona, Spain.
- Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, § ART. 38, 76, 78 (2005).
- Belenko, S., & Houser, K. A. (2012). Gender Differences in Prison-Based Drug Treatment Participation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(5), 790-810. <https://doi.org/10.1177/0306624X11414544>
- Belknap, J. (2007). *The invisible woman: Gender, crime, and justice* (3de ed.). Thompson Wadsworth.
- Bloom, B., Owen, B., & Covington, S. (2003). *Gender-Responsive Strategies: Research, Practice, and Guiding Principles for Women Offenders*. National institute of Corrections. <https://info.nicic.gov/nicrp/system/files/018017.pdf>
- Bozick, R., Steele, J. L., Davis, L. M., & Turner, S. (2018). Does providing inmates with education improve postrelease outcomes? A meta-analysis of correctional education programs in the United States. *Journal of Experimental Criminology* 14, 389-428. <https://doi.org/10.1007/s11292-018-9334-6>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brazzell, D., Crayton, A., Mukamal, D. A., Solomon, A. L., & Lindahl, N. (2009). *From the Classroom to the Community: Exploring the Role of Education during Incarceration and Reentry*. The Urban Institute & John Jay College of Criminal Justice. http://johnjay.jjay.cuny.edu/files/Roundtable_Monograph.pdf
- Bronson, J., & Berzofsky, M. (2017). *Indicators of Mental Health Problems Reported by Prisoners and Jail Inmates, 2011-12* (NCJ 250612). Bureau of Justice Statistics. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/imhprpji1112.pdf>
- Brosens, D. (2019). Prisoners' participation and involvement in prison life: Examining the possibilities and boundaries. *European Journal of Criminology*, 16(4), 466-485. <https://doi.org/10.1177/1477370818773616>

- Brosens, D., Croux, F., & De Donder, L. (2019). Barriers to prisoner participation in educational courses: Insights from a remand prison in Belgium. *International Review of Education*, 65(5), 735-754. <https://doi.org/10.1007/s11159-018-9727-9>
- Brosens, D., De Donder, L., Dury, S., & Verté, D. (2015). Barriers to Participation in Vocational Orientation Programmes Among Prisoners. *Journal of Prison Education and Reentry*, 2(2), 8-22. <https://doi.org/10.15845/jper.v2i2.817>
- Brown, M. (2006). Gender, ethnicity, and offending over the life course: women's pathways to prison in the Aloha State. *Critical Criminology*, 14(2), 137-158. <https://doi.org/10.1007/s10612-006-9001-5>
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods* (5de ed.). Oxford University Press.
- Burgdorf, A. M. (2012). *Women in Prison Planning the Getaway. Vocational Education in a Southern Women's Correctional Institution* [Doctoraatsthesis, University of Memphis]. <https://eric.ed.gov/?id=ED554945>
- Cale, J., Day, A., Casey, S., Bright, D., Wodak, J., Giles, M., & Baldry, E. (2019). Australian prison vocational education and training and returns to custody among male and female ex-prisoners: A cross-jurisdictional study. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 52(1), 129-147. <https://doi.org/10.1177/0004865818779418>
- Calhoun, S., Messina, N., Cartier, J., & Torres, S. (2010). Implementing Gender-Responsive Treatment for Women in Prison: Client and Staff Perspectives. *Federal Probation*, 74(3), 27-56.
- Case, P., & Fasenfest, D. (2004). Expectations for Opportunities Following Prison Education: A Discussion of Race and Gender. *The Journal of Correctional Education* 55(1), 24-39. <https://www.jstor.org/stable/23292123>
- Cîrlig, C.-C., Luyten, K., del Monte, M., & Voronova, S. (2020). *Coronavirus and prisons in the EU: Member-State measures to reduce spread of the virus*. European Parliamentary Research Service.
- Coid, J., Yang, M., Ullrich, S., Zhang, T., Sizmur, S., Roberts, C., Farrington, D. P., & Rogers, R. D. (2009). Gender differences in structured risk assessment: comparing the accuracy of five instruments. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(2), 337-348. <https://doi.org/10.1037/a0015155>
- Colley, H., Hodkinson, P., & Malcom, J. (2003). *Informality and formality in learning: A report for the Learning and Skills Research Centre*. Learning and Skills Research Centre. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1297.3924>
- Commission of the European Communities. (2000). A memorandum on lifelong learning. https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf
- Cooksey, S. (2019). *Reducing the barriers to the provision of education in Colorado prisons: a grounded theory* [Doctoraatsthesis, University of Colorado Colorado Springs]. Colorado.
- Costelloe, A., & Langelid, T. (2011). *Prison education and training in Europe - a review and commentary of existing literature, analysis and evaluation*. G. Consulting. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/prison-education-and-training-europe-review-and-commentary-existing>
- Costelloe, A., Langelid, T., Wilson, A., Hawley, J., Murphy, I., & Souto-Otero, M. (2012). *Survey on Prison Education and Training in Europe - Final Report*. http://ec.europa.eu/education/adult/doc/survey/survey_en.pdf

- Couloute, L. (2018). *Getting Back on Course: Educational exclusion and attainment among formerly incarcerated people*. Prison Policy Initiative. Retrieved 28/11/2020 from <https://www.prisonpolicy.org/reports/education.html>
- Croux, F., Brosens, D., Vandeveldel, S., & De Donder, L. (2019). Foreign national prisoners in Flanders (Belgium): Motivations and barriers to participation in prison programmes. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 25(2), 171-188. <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9372-7>
- Croux, F., Vandeveldel, S., Claes, B., Brosens, D., & De Donder, L. (2021). An appreciative inquiry into foreign national prisoners' participation in prison activities: the role of language. *European Journal of Criminology*. <https://doi.org/10.1177/14773708211000633>
- Davis, L. M., Bozick, R., Steele, J. L., Saunders, J., & Miles, J. N. V. (2013). *Evaluating the Effectiveness of Correctional Education: a meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults*. RAND Corporation.
- Davis, L. M., Steele, J. L., Bozick, R., Williams, M. V., Turner, S., Miles, J. N. V., Saunders, J., & Steinberg, P. S. (2014). *How Effective Is Correctional Education, and Where Do We Go from Here? The Results of a Comprehensive Evaluation*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR564.html
- Decker, S. H., Spohn, C., Ortiz, N. R., & Hedberg, E. (2014). *Criminal Stigma, Race, Gender, and Employment: An Expanded Assessment of the Consequences of Imprisonment for Employment* (NCJ244756). National Institute of Justice. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/244756.pdf>
- Decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, § Hoofdstuk 3: Organisatie van de Vlaamse hulp- en dienstverlening aan gedetineerden (2013).
- Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. (2020). *Vlaams strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en geïnterneerden 2020-2025*. Retrieved from https://departementwvg.be/sites/default/files/media/strap_2020_2025.pdf
- Dermine, P., Dermine, T., Hanseeuw, L., Heymans, J., Proesmans, S., & Hanard, A. (2018). *Onze gevangenis, een gevaar voor elk van ons*. Vrijdaggroep. https://www.kbs-frb.be/nl/Activities/Publications/2018/20181127_MG_3620
- Dixon, A., & Jones, E. (2013). *Learning for Women in Prison: Report on the role of learning and skills in responding positively to the issues and circumstances faced by women in prison*. The National Institute of Adult Continuing Education.
- Düinkel, F., Kestermann, C., & Zolondek, J. (2005). *International Study on Women's Imprisonment: Current situation, demand analysis and "best practice"*.
- Eikeland, O. J., Manger, T., & Asbjørnsen, A. (2009). *Education in Nordic Prisons: Prisoners' Educational Backgrounds, Preferences and Motivation*. Norden. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:702625/FULLTEXT01.pdf>
- Eikeland, O. J., Manger, T., & Asbjørnsen, A. (2016). *Norske innsette: Utdanning, arbeid, ønske og planar*. Fylkesmannen i Hordaland. <https://khrono.no/files/2018/03/15/Rapport%202%202016.pdf>
- Erez, E., & Berko, A. (2010). Pathways of Arab/Palestinian Women in Israel to Crime and Imprisonment: An Intersectional Approach. *Feminist Criminology*, 5(2), 156-194. <https://doi.org/10.1177/1557085110367742>

- Esperian, J. H. (2010). The Effect of Prison Education Programs on Recidivism. *Journal of Correctional Education*, 61(4), 316-334. <http://www.jstor.org/stable/23282764>
- The European Prison Rules, § Part I: Basic principles (2020). https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee581
- Fazel, S., & Seewald, K. (2012). Severe mental illness in 33,588 prisoners worldwide: systematic review and meta-regression analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 200(5), 364-373. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.111.096370>
- Federale Overheidsdienst Justitie. (2018). *Jaarverslag 2017 DG EPI*. https://justitie.belgium.be/sites/default/files/jaarverslag_dg_epi_2017_0.pdf
- Frerich, M. A., & Murphy-Nugen, A. B. (2019). Women's Voices: An Appreciative Inquiry of Off-Site Postsecondary Correctional Education. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 34(1), 8-27. <https://doi.org/10.1177/0886109918796250>
- Fuentes, C. M. (2013). Nobody's Child: The Role of Trauma and Interpersonal Violence in Women's Pathways to Incarceration and Resultant Service Needs. *Medical Anthropology Quarterly* 28(1), 85-104. <https://doi.org/10.1111/maq.12058>
- Gaes, G., & Correctional Education Association. (2008). The impact of prison education programs on post-release outcomes. In (pp. 31 p.). Elkridge: Correctional Education Association.
- Garner, J. (2017, 4-6 December). The role of IT in prisoner education: A global view. The 34th International Conference on Innovation, Practice and Research in the use of Educational Technologies in Tertiary Education (ASCILITE 2017), Toowoomba, Queensland.
- Garrison, D. R., & Kanuka, H. (2004). Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *Internat and Higer Education*, 7(2), 95-105. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2004.02.001>
- Glaze, L. E., & Maruschak, L. M. (2008). *Parents in Prison and Their Minor Children* (NCJ 222984). Bureau of Justice Statistics. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/pptmc.pdf>
- Gofton, W., & Regehr, G. (2006). What We Don't Know We Are Teaching: Unveiling the Hidden Curriculum. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, 449, 20-27. <https://doi.org/10.1097/01.blo.0000224024.96034.b2>
- Greenberg, E., Dunleavy, E., & Kutner, M. (2007). *Literacy Behind Bars: Results Form the 2003 National Assessment of Adult Literacy Prison Survey* (NCES 2007-473). U.S. Departement of Justice: National Center for Education Statistics.
- Halimi, M., Brosens, D., De Donder, L., & Engels, N. (2017). Learning during Imprisonment: Prisoners' Motives to Educational Participation within a remand Prison in Belgium. *The Journal of Correctional Education*, 68(1), 3-31.
- Hammerschick, W., Hayes, J., Hjarne, U., & Meyer, I. (2011). *Innovative Models to Integrate Learning and working in Adult Prisons (KEYS)* [Voortgangsverslag]. EACEA. <https://www.yumpu.com/en/document/read/30916264/innovative-models-to-integrate-learning-and-eacea-europa>
- Hardyman, P. L., & Van Voorhis, P. (2004). *Developing Gender-Specific Classification Systems for Women Offenders*. U.S. Departement of Justice: National Institute of Corrections. <https://nicic.gov/developing-gender-specific-classification-systems-women-offenders>
- Harlow, C. W. (2003). *Education and Correctional Populations* (NCJ 195670). Bureau of Justice Statistics. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ecp.pdf>

- Holtfreter, K., & Cupp, R. (2007). Gender and Risk Assessment: The Empirical Status of the LSI-R for Women. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23(4), 363-382. <https://doi.org/10.1177/1043986207309436>
- Houser, K. A., Belenko, S., & Brennan, P. K. (2012). The Effects of Mental Health and Substance Abuse Disorders on Institutional Misconduct Among Female Inmates. *Justice Quarterly* 29(6), 799-828. <https://doi.org/10.1080/07418825.2011.641026>
- Huber, A. (2015). *Women in Criminal Justice Systems and the Added Value of the UN Bangkok Rules*. Penal Reform International. https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2015/04/Added-value-of-the-Bangkok-Rules-briefing-paper_final.pdf
- Huber, A. (2016). *Women in Criminal Justice Systems and the Added Value of the UN Bangkok Rules*.
- Ismailova, Z. (2007). *Prison Education Program Participation and Recidivism* [Masterscriptie, Duquesne University]. Pittsburgh. <https://dsc.duq.edu/etd>
- James, D. J., & Glaze, L. E. (2006). *Mental Health Problems of Prison and Jail Inmates*. Bureau of Justice Statistics. <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/mhppji.pdf>
- Johnson, K. A., & Lynch, S. M. (2013). Predictors of Maladaptive Coping in Incarcerated Women Who are Survivors of Childhood Sexual Abuse. *Journal of Family Violence*, 28(1), 43-52. <https://doi.org/10.1007/s10896-012-9488-3>
- Kowitz Margolies, J., & Kraft-Stolar, T. (2006). *When "Free" Means Losing Your Mother: The Collision of Child Welfare and the Incarceration of Women in New York State*. Correctional Association of New York. https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/15159/When_Free_Rpt_Feb_20_06.pdf?sequence=2
- La Vigne, N. G., Brooks, L. E., & Shollenberger, T. L. (2009). *Women on the Outside: Understanding the Experiences of Female Prisoners Returning to Houston, Texas* [Onderzoeksrapport]. Urban Institute. <https://www.urban.org/research/publication/women-outside-understanding-experiences-female-prisoners-returning-houston-texas>
- Leberman, S. (2007). Voices behind the walls: female offenders and experiential learning. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 7(2), 113-130. <https://doi.org/10.1080/14729670701485832>
- Lippens, V., Nuytiens, A., & Scheirs, V. (2009). Different profiles, different pains! Diversiteit en detentiebeleving: nood aan een gedifferentieerde strafuitvoering? In T. Daems, P. Pletincx, L. Robert, V. Scheirs, A. van de Wiel, & K. Verpoest (Eds.), *Achter tralies in België* (pp. 113-144). Academie Press.
- Lockitt, W. G. (2011). *Winston Churchill 2010 Travelling Fellowship 'Technology in prisons'*. https://www.wcmt.org.uk/sites/default/files/migrated-reports/797_1.pdf
- Lockwood, S., Nally, J. M., Ho, T., & Knutson, K. (2012). The Effect of Correctional Education on Postrelease Employment and Recidivism: A 5-Year Follow-Up Study in the State of Indiana. *Crime & Delinquency*, 58(3), 380-396. <https://doi.org/10.1177/0011128712441695>
- MacNaughton, G., & Frey, D. F. (2010). Decent Work, Human Rights, and the Millennium Development Goals. *Hastings Race and Poverty Law Journal*, 7(2). https://repository.uchastings.edu/hastings_race_poverty_law_journal/vol7/iss2/1

- Manger, T., Eikeland, O.-J., & Asbjørnsen, A. (2013). Effects of Educational Motives on Prisoners' Participation in Education and Educational Desires. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 19(3), 245-257. <https://doi.org/10.1007/s10610-012-9187-x>
- Manger, T., Eikeland, O.-J., & Asbjørnsen, A. (2019). Why do not more prisoners participate in adult education? An analysis of barriers to education in Norwegian prisons. *International Review of Education*, 65(5), 711-733. <https://doi.org/10.1007/s11159-018-9724-z>
- Manger, T., Eikeland, O.-J., Diseth, Å., Hetland, H., & Asbjørnsen, A. (2010). Prison Inmates' Educational Motives: Are They Pushed or Pulled? *Scandinavian Journal of Educational Research*, 54(6), 535-547. <https://doi.org/10.1080/00313831.2010.522844>
- Marsick, V. J., Watkins, K. E., Callahan, M. W., & Volpe, M. (2009). Informal and Incidental Learning in the Workplace. In M. C. Smith & N. DeFrates-Densch (Eds.), *Handbook of Research on Adult Learning and Development* (pp. 570-600). Routledge.
- Messemer, J. E. (2011). The historical practice of correctional education in the United States: A review of the literature *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(17), 91-100.
http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_1_No_17_Special_Issue_November_2011/9.pdf
- Muñoz, V. (2009a). *Promotion and protection of human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development*. United Nations.
- Muñoz, V. (2009b). *Promotion and protection of human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development: The right to education of persons in detention*. United Nations.
https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/11session/A.HRC.11.8_en.pdf
- Nuytiens, A. (2008). Het profiel van vrouwen in de gevangenis. *Panopticon*, 29(4), 40-50.
<http://www.maklu-online.eu/nl/tijdschrift/panopticon/jaargang-volume-29/4-juli-augustus-july-august-2008/het-profiel-van-vrouwen-in-de-gevangenis/pdf/>
- Nuytiens, A. (2016). Het profiel van moeders in de gevangenis: toch niet zo stereotiep? *FATIK*, 152(3), 13-20.
http://www.mensenrechten.be/bestanden/uploads/tijdschriften/FATIK_2016_152_ANALOG.pdf
- O'Keeffe, C., Senior, P., & Monti-Holland, V. (2007). Barriers to employment, training and education in prison and beyond: A peer-led solution. In R. Sheehan, G. McIvor, & C. Trotter (Eds.), *What works with women offenders* (pp. 240-261). Willan Publishing.
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781843924944-19/barriers-employment-training-education-prison-beyond-peer-led-solution-caroline-keeffe-paul-senior-valerie-monti-holland>
- O'Brien, P., & Ortega, D. M. (2015). Feminist Transformation Deconstructing Prisons and Reconstructing Justice With Criminalized Women. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 30(2), 141-144. <https://doi.org/10.1177/0886109915575667>
- Oakford, P., Brumfield, C., Goldvale, C., Tatum, L., diZerega, M., & Patrick, F. (2019). *Investing in Futures: Economic and Fiscal Benefits of Postsecondary Education in Prison*. Vera Institute of Justice. <https://www.vera.org/publications/investing-in-futures-education-in-prison>

- Panitsides, E., & Moussiou, E. (2019). What does it take to motivate inmates to participate in prison education? An exploratory study in a Greek prison. *Journal of Adult and Continuing Education*, 25(2), 157-177. <https://doi.org/10.1177/1477971419840667>
- Pataki, S. P., Robison, K. M., & Altman, T. R. (2016). Lessons Learned From Teaching Psychology of Women to Incarcerated Women. *Psychology of Women Quarterly*, 40(4), 582-586. <https://doi.org/10.1177/0361684316663925>
- Peeters, J., De Backer, F., Buffel, T., Kindekens, A., Struyven, K., Zhu, C., & Lombaerts, K. (2014). Adult Learners' Informal Learning Experiences in Formal Education Setting. *Journal of Adult Development*, 21(3), 181-192. <https://doi.org/10.1007/s10804-014-9190-1>
- Pijnaerts, A. (2013). *Onderwijs binnen de muren van detentie: een onderzoek naar het profiel en de motieven van gedetineerden die onderwijs volgen in de gevangenissen van Turnhout, Wortel en Hoogstraten* [Masterscriptie, Universiteit Antwerpen]. Antwerpen.
- Rampey, B. D., Keiper, S., Mohadjer, L., Krenzke, T., Li, J., Thornton, N., Hogan, J., Xie, H., & Provasnik, S. (2016). *Highlights from the U.S. PIAAC Survey of Incarcerated Adults: Their Skills, Work Experience, Education, and Training* (NCES 2016-040). National Center for Education Statistics. <http://nces.ed.gov/pubsearch>
- Ring, K. A., & Gill, M. (2017). *Using Time to Reduce Crime: Federal Prisoner Survey Results Show Ways to Reduce Recidivism*. FADM. <https://famm.org/wp-content/uploads/Prison-Report-May-31-Final.pdf>
- Rogers, A. (2014). *The base of the Iceberg: Informal Learning and Its Impact on Formal and Non-formal Learning*. Verlag Barbara Budrich. <https://doi.org/10.2307/j.ctvbkk3bb.5>
- Rossegger, A., Wetli, N., Urbaniok, F., Elbert, T., Cortoni, F., & Endrass, J. (2009). Women convicted for violent offenses: adverse childhood experiences, low level of education and poor mental health [Research article]. *BMC Psychiatry*, 9(81). <https://doi.org/10.1186/1471-244X-9-81>
- Roth, B. B., & Manger, T. (2014). The relationship between prisoners' educational motives and previous incarceration, sentence length, and sentence served. *London Review of Education*, 12(2), 209-220. <https://doi.org/10.18546/LRE.12.2.06>
- Ryder, J. A. (2020). Enhancing Female Prisoners' Access to Education. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 9(1), 139-149. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.v9i1.1468>
- Salisbury, E. J., & Van Voorhis, P. (2009). Gendered Pathways: A Quantitative Investigation of Women Probationers' Paths to Incarceration. *Criminal Justice and Behavior*, 36(6), 541-566. <https://doi.org/10.1177/0093854809334076>
- Sapers, H. (2016, 30 juni). *Annual Report of the Office of the Correctional Investigator 2015-2016*. Retrieved 19/11/2020 from <https://www.oci-bec.gc.ca/cnt/rpt/annrpt/annrpt20152016-eng.aspx#s7>
- Schram, P. J., Koons-Witt, B. A., & Morash, M. (2008). Management Strategies When Working with Female Prisoners. *Women & Criminal Justice*, 15(2), 25-50. https://doi.org/10.1300/J012v15n02_02
- Schram, P. J., Koons-Witt, B. A., Williams, F. P., & McShane, M. D. (2006). Supervision Strategies and Approaches for Female Parolees: Examining the Link Between Unmet Needs and Parolee Outcome. *Crime & Delinquency*, 52(3), 450-471. <https://doi.org/10.1177/0011128705281845>

- Smith, E. (2012). *Correctional Education Experiences of Female Offenders With a Learning Disability* [Doctoraatsthesis, Walden University].
- Spark, C., & Harris, A. (2005). Vocation, vocation: A study of prisoner education for women. *Journal of Sociology*, 41(2), 143-161. <https://doi.org/10.1177/1440783305053232>
- Spelters, V. (2014). *Noden en behoeften op het vlak van hulp- en dienstverlening aan gedetineerde vrouwen. Een explorerende studie.* [Masterscriptie, Universiteit Gent]. Gent.
- Staton, M., Leukefeld, C., & Webster, M. J. (2003). Substance Use, Health, and Mental Health: Problems and Service Utilization Among Incarcerated Women. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47(2), 224-239. <https://doi.org/10.1177/0306624X03251120>
- The Centre for Social Justice. (2021). *Digital technology in prison: Unlocking relationships, learning and skills in UK prisons.* <https://www.centreforsocialjustice.org.uk/library/digital-technology-in-prisons-unlocking-relationships-learning-and-skills-in-uk-prisons>
- Tipodi, S., Bledsoe, S., Kim, J. S., & Bender, K. (2009). *Effects of Correctional-based Programs for Female Inmates: A Systematic Review.*
- Tough, A. (2002). *The Iceberg of Informal Adult Learning.* The Research Network for New Approaches to Lifelong Learning. <https://nall.oise.utoronto.ca/res/49AllenTough.pdf>
- Utheim, R. (2016). The Case for Higher Education in Prison: Working Notes on Pedagogy, Purpose, and Preserving Democracy. *Social Justice*, 43(3 (145)), 91-106. <http://www.jstor.org/stable/26405724>
- Van de Weygaert, J., & Vander Laenen, F. (2011). Wij komen hier veel tekort: een kwalitatief onderzoek naar de behoeften van gedetineerden in de gevangenis van Oudenaarde. *FATIK*, 132, 4-10. http://www.mensenrechten.be/bestanden/uploads/tijdschriften/FATIK_2011_132_web.pdf
- Van Voorhis, P., Wright, E. M., Salisbury, E., & Bauman, A. (2010). Women's Risk Factors and Their Contributions to Existing Risk/Needs Assessment. *Criminal Justice and Behavior*, 37(3), 261-288. <https://doi.org/10.1177/0093854809357442>
- Visher, C. A., & Travis, J. (2003). Transitions from Prison to Community: Understanding Individual Pathways. *Annual Review of Sociology*, 29(1), 89-113. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.29.010202.095931>
- Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs. *Beleidskader.* Retrieved 11/12/2020 from <https://www.vocvo.be/nl/gedetineerden/beleidskader>
- Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs. *Learning inside out.* Retrieved 27/04/2021 from <https://www.vocvo.be/nl/gedetineerden/learning-inside-out>
- Vlaams ondersteuningscentrum voor het volwassenenonderwijs. (2020). *Activiteitenverslag Onderwijscoördinatie 2019.*
- Walmsley, R. (2017). *World Female Imprisonment List.* Institute for Criminal Policy Research. http://fileserv.idpc.net/library/world_female_prison_4th_edn_v4_web.pdf
- Ward, S. A. (2009). Career and Technical Education in United States Prisons: What Have We Learned? *The Journal of Correctional Education*, 60(3), 191-200. <https://www.jstor.org/stable/23282743?seq=1>
- Wesley, M. (2012). *Marginalized: The Aboriginal Women's experience in Federal Corrections.* Public Safety Canada. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/mrgnlzd/mrgnlzd-eng.pdf>

- Westrheim, K., & Manger, T. (2014). Iraqi Prisoners in Norway: Educational Background, Participation, Preferences and Barriers to Education. *Journal of Prison Education and Reentry*, 1(1), 6-19. https://pdfs.semanticscholar.org/2450/2aae10550715903190c2746173b605c282bf.pdf?_ga=2.261279629.1225606410.1621872795-2069902278.1619984451
- Willison, J. S., & O'Brien, P. (2017). A Feminist Call for Transforming the Criminal Justice System. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 32(1), 37-49. <https://doi.org/10.1177/0886109916658080>
- Wright, E. M., Salisbury, E. J., & Van Voorhis, P. (2007). Predicting the Prison Misconducts of Women Offenders: The Importance of Gender-Responsive Needs. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23(4), 310-340. <https://doi.org/10.1177/1043986207309595>
- Wright, E. M., Van Voorhis, P., Salisbury, E. J., & Bauman, A. (2012). Gender-Responsive Lessons Learned and Policy Implications for Women in Prison. *Criminal Justice and Behavior*, 39(12), 1612-1632. <https://doi.org/10.1177/0093854812451088>

BIJLAGEN

Bijlage 1. Uitnodigende e-mail respondenten

Beste *naam*

Mijn naam is Leen Vandevelde. Ik ben een masterstudente Agogische Wetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel en oud-stagiaire bij Klasbak vzw (september – december 2019). In het kader van mijn masterproef voer ik een kwalitatief onderzoek naar de noden, wensen, barrières en motieven van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot deelname aan formele educatie in de Vlaamse en Brusselse gevangenissen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd onder promotorschap van Prof. Dr. Dorien Brosens, met ondersteuning van Klasbak vzw.

Er werden reeds twee focusgroepen afgenomen met vrouwelijke gedetineerden, maar daarnaast zijn we ook geïnteresseerd in het perspectief van professionelen. Daarom wensen we individuele interviews af te nemen met onderwijscoördinatoren, leerkrachten en trajectbegeleiders van het LIO-project die werken met vrouwelijke gedetineerden.

Variërend deel aan onderwijscoördinatoren

[Persoon werkzaam bij Vocvo] bezorgde mij de contactgegevens van de zes onderwijscoördinatoren die werkzaam zijn in een gevangenis waar vrouwelijke gedetineerden verblijven, waaronder dus ook die van u. Via deze weg zou ik willen vragen of u bereid bent deel te nemen aan dit onderzoek. Neem zeker ook contact op indien u nog vragen hebt. Dit kan u via e-mail: leen.jeanne.vandevelde@vub.be. Langs deze weg beantwoord ik graag bijkomende vragen en kunnen we een passend moment afspreken voor een interview. Het interview kan naargelang uw voorkeur telefonisch of digitaal (bv. Zoom, Teams) plaatsvinden en duurt ongeveer een uur – een uur en half. Stel gerust een aantal data voor die voor u passen.

Verder ben ik ook op zoek naar leerkrachten (die werken met vrouwelijke gedetineerden) die zouden willen deelnemen aan dit onderzoek. Kan u mij soms helpen in deze zoektocht?

Variërend deel aan leerkrachten

Om hierin te slagen, ben ik op zoek naar leerkrachten die met vrouwelijke gedetineerden werken. *Naam persoon bezorgde mij jouw contactgegevens.* Werkt u bij vrouwelijke gedetineerden, bent u bereid deel te nemen aan dit interview en/of hebt u nog verdere vragen? Neem zeker contact op indien via e-mail: leen.jeanne.vandevelde@vub.be. Langs deze weg beantwoord ik graag bijkomende vragen en kunnen we een passend moment afspreken voor een interview. Het interview kan naargelang uw voorkeur telefonisch of digitaal (bv. Zoom, Teams) plaatsvinden en duurt ongeveer

Variërend LIO-leerloopbaanbegeleiders

[Persoon werkzaam bij Vocvo] bezorgde mij jouw contactgegevens. Werkt u bij vrouwelijke gedetineerden, bent u bereid deel te nemen aan dit interview en/of hebt u nog verdere vragen?

Neem dan zeker contact op via e-mail: leen.jeanne.vandavelde@vub.be. Langs deze weg beantwoord ik graag bijkomende vragen en kunnen we een passend moment afspreken voor een interview. Het interview kan naargelang uw voorkeur telefonisch of digitaal (bv. Zoom, Teams) plaatsvinden en duurt ongeveer 1 uur – 1 uur en half. Stel gerust een aantal data voor die voor u passen.

Afsluitend deel aan iedereen

Alvast ontzettend bedankt!

Met vriendelijke groeten

Leen Vandavelde

Onder promotorschap van Prof. Dr. Dorien Brosens – Vrije Universiteit Brussel – PALD onderzoeksgroep (Participatie en Leren in Detentie)

Bijlage 2. Geïnformeerde toestemming interviews

Contactpersoon: Leen Vandevælde
Email: leen.jeanne.vandevælde@vub.be

Informed consent

Masterproef naar de noden, wensen, barrières en motieven van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot deelname aan formele educatie

Vanuit de Vrije Universiteit Brussel voeren we onderzoek naar de noden, wensen, barrières en motieven met betrekking tot deelname van vrouwelijke gedetineerden aan formele educatie in de Brusselse en Vlaamse gevangenissen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door masterstudente Leen Vandevælde in teken van het behalen van de graad van Master of Science in de Agogische Wetenschappen. Het onderzoek wordt begeleid en gepromoot door Prof. Dr. Dorien Brosens. Met dit document geven wij informatie over het onderzoek en nodigen wij u uit hieraan deel te nemen. Na het lezen van dit document, kan u onderaan uw deelname bevestigen.

Situering van het onderzoek

Het doel van het thésisonderzoek is om inzicht te krijgen in de noden, wensen, barrières en motieven van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot deelname aan formele educatie in de Brusselse en Vlaamse gevangenissen. Dit wordt gedaan aan de hand van individuele interviews met professionals en focusgroepen met vrouwelijke gedetineerden.

Verloop van het interview

Het interview wordt individueel en mondeling afgenomen door Leen Vandevælde. Het gesprek zal ongeveer één uur duren en vindt plaats op een op voorhand afgesproken tijdstip. Het verloopt telefonisch of via een platform (Bv. Zoom, Teams), afhankelijk van de voorkeur van de respondent.

Deelname is niet verlicht

Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. U hebt het recht op ieder moment, zonder vermelding van een reden, deze toestemming terug te trekken en uw deelname aan dit onderzoek te stoppen. Het intrekken van uw toestemming heeft geen nadelige effecten voor u. De verzamelde informatie zal dan vernietigd worden.

Privacy en anonimiteit

Bij deelname aan het interview, gaat u ermee akkoord dat uw verzamelde gegevens pseudo-anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden in het kader van de masterproef, met het oog op wetenschappelijke publicaties. Het interview wordt opgenomen (audio-opname) voor een vlottere verwerking van de gegevens. De opname zal nooit met derden gedeeld worden en wordt na verwerking vernietigd. Voor alle respondenten wordt pseudo-anonimiteit verzekerd door hun

identiteit en de naam van de gevangenis waarvoor ze werken te anonimiseren. De thesisstudente is de enige persoon die gedurende de volledige studie een verband kan leggen tussen de verzamelde gegevens.

Contact

Door de geïnformeerde toestemming in te vullen en terug te mailen naar Leen Vandevelde, gaat u akkoord om deel te nemen aan dit onderzoek. Als u bijkomende informatie wenst, als u zich zorgen maakt of in het geval van problemen, kan u contact opnemen met haar op het e-mailadres leen.jeanne.vandevelde@vub.be.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

Toestemming

Door onderstaande regels in te vullen, te kopiëren (ctrl+c), in een e-mail te plakken (ctrl+v) en te verzenden naar leen.jeanne.vandevelde@vub.be, verklaart u op de hoogte te zijn van de aard van het onderzoek en bent u bereid hieraan deel te nemen.

Ik, ondergetekende, verklaar hierbij dat ik, als participant aan een onderzoek aan de Vrije Universiteit Brussel:

- (1) De informed consent gelezen heb en hierdoor geïnformeerd ben over het onderzoek.
- (2) Mijn vragen kon stellen en ze naar tevredenheid beantwoord zijn.
- (3) Geheel vrijwillig deelneem aan het onderzoek.
- (4) Toestemming geef aan de onderzoeker om het interview op te nemen en de opname te bewaren totdat de verwerking afgerond is.
- (5) Toestemming geef aan de onderzoeker om mijn resultaten op een pseudo-anonieme wijze te verwerken en te rapporteren.
- (6) Weet dat ik op ieder moment mijn toestemming en deelname aan het interview kan terugtrekken en weigeren.
- (7) Op de hoogte ben dat ik een kopie van de onderzoeksresultaten kan krijgen.
- (8) Een exemplaar van de geïnformeerde toestemming ontvangen heb.

Gelezen en goedgekeurd te (plaats) op
..... (datum).

Naam, voornaam van deelnemer:

E-mailadres (indien je een kopie van de onderzoeksresultaten van het onderzoek wenst):
.....

Bijlage 3. Interviewschema interviews

<p>Beste,</p> <p>Eerst en vooral bedankt voor uw deelname aan mijn onderzoek. Ik voer deze interviews uit in het kader van mijn masterproef voor mijn opleiding Agogische Wetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel. Ik onderzoek de wensen, noden, motieven en barrières van vrouwelijke gedetineerden met betrekking tot formele educatie in de Vlaamse en Brusselse gevangenissen. In teken hiervan neem ik momenteel interviews af bij professionelen. In het onderzoek wordt ook data uit focusgroepen met vrouwelijke gedetineerden meegenomen om zo de twee perspectieven samen te brengen.</p> <p>Indien u geen bezwaar heeft, zou ik het interview graag opnemen zodat ik het nadien beter en accurater kan verwerken. Deze opname wordt na verwerking vernietigd. Het gesprek zal ongeveer 1 uur in beslag nemen. Zoals aangegeven in de informed consent, hebt u steeds het recht het interview stop te zetten en u terug te trekken uit het onderzoek, zonder hiervoor een reden te moeten opgeven. Uw gegevens zullen pseudo-anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden. Hebt u hierrond of over de informed consent nog vragen?</p>	
<p>Om te beginnen, zou ik graag een aantal vragen stellen om u wat beter te leren kennen.</p>	
<p>Inleidende vragen</p>	<p>Kan u uzelf even kort voorstellen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat is uw functie binnen de gevangenis? - Binnen welke gevangenis(sen) vervult u deze functie? - Hoe lang vervult u deze functie al?
<p>Aanbod</p> <p>De volgende vragen zijn gericht op het aanbod van formele educatie aan vrouwelijke gedetineerden. Deze worden gesteld om een overzicht te krijgen van het aanbod.</p>	
<p>Beschrijving onderwijsaanbod</p>	<p>Hoe zou u het aanbod formeel onderwijs aan de vrouwelijke gedetineerden in uw gevangenis omschrijven?</p> <p>(Deze vraag stellen als open vraag. Indien weinig respons kunnen de sub-vragen gesteld worden.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke onderwijsvormen kunnen vrouwelijke gedetineerden volgen? (bv. Hoger onderwijs, beroepsopleidingen, diploma secundair/lager onderwijs, ...)? - Hoe frequent worden deze cursussen/opleidingen gegeven?
<p>Noden en wensen</p> <p>We zijn aangekomen bij de vragen rond de noden en wensen m.b.t. het onderwijsaanbod van vrouwelijke gedetineerden.</p>	

<p><i>Wensen en mogelijke verbeteringen aan het onderwijsaanbod voor vrouwelijke gedetineerden</i></p>	<p>Wat zijn volgens u de wensen en/of noden met betrekking tot onderwijs aan vrouwelijke gedetineerden?</p> <p><i>(Deze vraag stellen als open vraag. Indien weinig respons kunnen de sub-vragen gesteld worden, met de Romeinse cijfers in gedachten.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke noden/wensen zijn er m.b.t. infrastructuur en materiaal? <ul style="list-style-type: none"> I. Computerlokalen en computers op cel II. Internetverbinding III. Voorzieningen in lokalen (bv. smartboard) IV. Boeken en papierwaren V. Ateliers en praktijklokalen (bv. schrijnwerkerij, naaiateliers, labo's, ...) - Welke noden/wensen zijn er m.b.t. de manier van lesgeven en -volgen? <ul style="list-style-type: none"> I. Lesgevers II. De lesgroepen III. Afstandsonderwijs IV. Onderwijs op uitgang V. Digitaal lesgeven - Welke cursussen/opleidingen ontbreken volgens u in het aanbod aan de vrouwelijke gedetineerden? Waarom heeft deze cursus een meerwaarde volgens u? <ul style="list-style-type: none"> I. Beroepsopleidingen II. Behalen lager/secundair onderwijs diploma III. Hoger onderwijs IV. Frequentie van opleidingen/cursussen - In hoeverre komt volgens u het aanbod overeen met de onderwijswensen en -noden van vrouwelijke gedetineerden? <p>Hoe kan de educatie in de gevangenis waar u werkt verbeterd/veranderd worden om in de toekomst tegemoet te komen aan deze onderwijsnoden en -wensen van vrouwelijke gedetineerden?</p> <p><i>(Deze vraag stellen als open vraag als vervolg op bovenstaande vragen. De romeinse cijfers gelden als geheugensteun.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> I. Infrastructuur en materiaal II. Manier van lesgeven en -volgen (bv. digitaal, afstands- onderwijs, openleercentrum, op uitgang,...) III. Lesgevers IV. Frequentie van de lessen V. Informatie over onderwijsaanbod
--	--

<p><i>Invloed van COVID-19</i></p>	<p>Welke invloed heeft de uitbraak en de maatregelen ter bestrijding van COVID-19 op (de organisatie van) het onderwijsaanbod aan vrouwelijke gedetineerden?</p> <ul style="list-style-type: none"> - In welke mate heeft dit gezorgd voor vernieuwing/voortgang? <i>(De Romeinse cijfers dienen in het achterhoofd gehouden te worden, als een soort van checklist.)</i> <ul style="list-style-type: none"> I. Afstandsonderwijs II. Kunnen vrouwen nog op uitgang gaan voor onderwijs? III. Computer op cel? IV. Toegang tot internet (op cel/in lokaal)? - Wat zijn de negatieve gevolgen van de pandemie op het onderwijs aan vrouwelijke gedetineerden in de gevangenis? <ul style="list-style-type: none"> I. Kunnen vrouwen nog op uitgang gaan voor onderwijs? II. Kunnen lesgevers nog contactonderwijs komen geven? <p>Wat is de invloed van COVID-19 op de onderwijswensen en -noden van vrouwelijke gedetineerden?</p> <p><i>(Deze vraag stellen als open vraag. Indien weinig respons kunnen de sub-vragen gesteld worden.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Hebben vrouwelijke gedetineerden door de pandemie andere onderwijsnoden met betrekking tot de inhoud van cursussen in formeel onderwijs? Zo ja, welke? - Is er sinds de uitbraak van COVID-19 nood aan een andere manier van werken/organiseren om tegemoet te komen aan de onderwijswensen? Zo ja, wat houdt die nood in? - Welke logistieke en praktische noden kwamen er naar boven naar aanleiding van de uitbraak van COVID-19? (Bv. Ondersteunend materiaal, infrastructuur, nieuwe manier van lesgeven,...) - Heeft de uitbraak van COVID-19 andere lacunes in het onderwijsaanbod aan het licht gebracht die het moeilijk maken aan de onderwijswensen van vrouwelijke gedetineerden tegemoet te komen? Zo ja, dewelke en waarom?
<p>Motieven en barrières</p> <p><i>Volgende vragen peilen naar de motieven en drempels die vrouwelijke gedetineerden ervaren in hun (mogelijke) deelname aan formele educatie in de gevangenis.</i></p>	
<p><i>Motieven</i></p>	<p>Waarom participeren vrouwelijke gedetineerden volgens u aan educatie in de gevangenis? Waaraan merkt u dit? <i>(vragen achter concrete voorbeelden)</i></p> <p><i>(Deze vraag stellen als open vraag. Indien weinig respons kunnen de sub-vragen gesteld worden, met de Romeinse cijfers in gedachten.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - In welke mate is het toekomstperspectief van belang om deel te nemen aan educatie in de gevangenis? <ul style="list-style-type: none"> I. Het leren van nieuwe dingen die nuttig kunnen zijn voor het dagelijkse leven buiten de gevangenis? II. Het behalen van een diploma/certificaat? III. Om de kans op een job na vrijlating te beïnvloeden?

	<ul style="list-style-type: none"> - In welke mate nemen vrouwelijke gedetineerden deel aan educatie vanwege de invloed die het kan hebben op het leven in de gevangenis? <ul style="list-style-type: none"> I. Om meer variatie te hebben tijdens de dag? II. Om de gedachten te verzetten/veranderen? III. Om de tijd sneller voorbij te laten gaan? IV. Om meer tijd buiten cel te kunnen zijn? V. Om met vaker mensen in contact te komen/sociaal contact te hebben?
<p><i>Barrières</i></p>	<p>Welke barrières ervaren vrouwelijke gedetineerden volgens u met betrekking tot hun deelname aan educatie in de gevangenis? Waaraan merkt u dit? (<i>vragen achter concrete voorbeelden</i>)</p> <p><i>(Deze vraag stellen als open vraag. Indien weinig respons kunnen de sub-vragen gesteld worden, met de Romeinse cijfers in gedachten.)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - In welke mate zijn ze geïnformeerd over de mogelijkheden om deel te nemen aan educatie in de gevangenis? - In welke mate spelen persoonlijke redenen een rol om niet deel te nemen aan educatie in de gevangenis? <ul style="list-style-type: none"> I. Omdat ze de taal waarin de lessen gegeven worden niet voldoende beheersen/begrijpen? II. Omdat ze er gewoonweg geen zin in hebben? III. Omdat ze educatie niet beschouwen als iets nuttig? IV. Omdat ze het volgen van lessen/cursussen niet leuk vinden? V. Omdat ze zichzelf niet slim genoeg vinden om deel te nemen en te kunnen slagen? VI. Omdat ze te vermoeid zijn om deel te nemen? - In welke mate ervaren vrouwelijke gedetineerden een leer- of concentratiestoornis als drempel om niet deel te nemen aan onderwijs in de gevangenis? - In welke mate spelen eerder opgelopen (negatieve) ervaringen in het onderwijs een rol om niet deel te nemen aan onderwijs? - In welke mate verkiezen vrouwelijke gedetineerden een andere activiteit boven het deelnemen aan educatie in de gevangenis door een overlap? In welke mate geven ze de voorkeur aan...: <ul style="list-style-type: none"> I. Werk in de gevangenis? II. Bezoek in de gevangenis? III. Naar buiten gaan voor frisse lucht? IV. Sport- of cultuuractiviteiten? V. Andere activiteiten? (bv. Lezen, slapen, ...) - In welke mate hindert/belemmert de organisatie van het educatieve aanbod/cursussen de vrouwelijke gedetineerden om deel te nemen? <ul style="list-style-type: none"> I. Het educatieve aanbod is niet aantrekkelijk genoeg/spreekt niet aan? II. Er is geen plaats in de opleiding/wachlijsten? III. Er is niet voldoende of geen aanbod? IV. Iemand aangeeft interesse te hebben, maar niemand hierop inspeelt?

	<p>- In welke mate worden vrouwelijke gedetineerden gehinderd/belemmerd in hun deelname aan educatie door de sociale contacten die ze hebben in de gevangenis? Bv.:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Omdat ze niemand willen lastig vallen? II. Omdat ze niet van groepsactiviteiten houden/dat niet leuk vinden? III. Omdat ze niet van de sfeer houden/niet aangenaam vinden? IV. Omdat ze lastig gevallen worden door of last hebben van medegedetineerden? V. Omdat ze eerder negatieve/slechte zaken gehoord hebben over de onderwijsaanbieders in de gevangenis? <p>Hoe zouden de barrières zo veel als mogelijk verminderd kunnen worden opdat meer vrouwelijke gedetineerden – die willen/nood hebben aan – kunnen deelnemen aan onderwijs in de gevangenis?</p> <p>Waarom haken vrouwen volgens jou af?</p>
<p><i>We zijn bijna aan het einde van het interview gekomen. Als afsluiter zou ik u toch nog een laatste vraag willen voorleggen.</i></p>	
<p>Afsluitende vragen</p>	<p>Als u één ding mocht aanpassen of implementeren in het onderwijsaanbod, wat zou u dan (als eerste/zeker) aanpassen/implementeren om tegemoet te komen aan de noden en wensen van vrouwelijke gedetineerden?</p> <p>Wilt u hier nog iets aan toevoegen?</p>
<p><i>We zijn aan het einde gekomen van dit interview. Ik wil u hartelijk bedanken om aan dit interview mee te werken en uw ervaringen met mij te delen.</i></p>	

Bijlage 4. Interviewschema focusgroepen

1. PARTICIPATIE AAN EDUCATIE

- **Wie volgt er (een) educatieve cursus(sen) hier in de gevangenis?**
 - Welke educatieve cursus(sen) volgen jullie?

2. MOTIEVEN VOOR PARTICIPATIE

We gaan enkele vragen stellen over jullie motieven om te participeren aan educatie in de gevangenis. We zijn zowel geïnteresseerd in de motieven van diegenen die momenteel educatie volgen als in de motieven van diegenen die momenteel geen educatie volgen, maar hierin wel geïnteresseerd zijn.

- **Waarom participeren jullie aan educatie hier in de gevangenis? / Waarom zouden jullie een educatieve cursus willen volgen in de gevangenis?**

(→ gesteld als een open vraag, de sub-vragen hieronder kunnen gesteld worden als de participanten deze zelf niet aanhalen. De Romeinse cijfers horen in gedachten gehouden te worden door de moderator).

- In welke mate is jullie toekomstperspectief van belang om hier in de gevangenis deel te nemen aan educatie?
 - I. Het leren van nieuwe dingen die nuttig kunnen zijn voor het dagelijkse leven buiten de gevangenis?
 - II. Het behalen van een diploma/ certificaat?
 - III. Een 2de kans krijgen?
 - IV. Omdat het mogelijks de kans op vrijlating kan beïnvloeden?
- In welke mate nemen jullie deel/ willen jullie deelnemen aan educatie vanwege de invloed die het kan hebben op het leven in de gevangenis?
 - I. Om meer variatie te hebben tijdens de dag?
 - II. Het helpt om van gedachten te veranderen? / Het helpt om gedachten te verzetten?
 - III. De tijd gaat veel sneller voorbij als jullie bezig zijn?
 - IV. Om meer tijd buiten de cel door te kunnen brengen?
 - V. Om vaker met mensen in contact te komen/ Om meer sociaal contact te hebben?

3. BARRIERES VOOR PARTICIPATIE

- **Welke barrières ervaren jullie om deel te nemen aan educatie in de gevangenis?**

(→ gesteld als een open vraag, de sub-vragen hieronder kunnen gesteld worden als de participanten deze zelf niet aanhalen. De Romeinse cijfers horen in gedachten gehouden te worden door de moderator).

- In welke mate zijn jullie geïnformeerd over de mogelijkheden om deel te nemen aan educatie in de gevangenis?
- In welke mate zijn persoonlijke redenen van belang om niet deel te nemen aan educatie? Bijv.:
 - I. Niet in staat zijn om de taal te spreken waarin de lessen worden aangeboden?
 - II. Gewoonweg niet willen?
 - III. Educatie niet beschouwen als iets nuttig?
 - IV. Het volgen van lessen/ cursussen niet leuk vinden?
 - V. Jezelf niet slim genoeg vinden? Denken dat jullie niet slim genoeg zijn?
 - VI. Omwille van vermoeidheid?

- In welke mate verkiezen jullie een andere activiteit boven het deelnemen aan educatie in de gevangenis? In welke mate geven jullie de voorkeur aan een andere soort activiteit? Bijv.:
 - I. Voorkeur geven aan werken?
 - II. Voorkeur geven aan bezoek?
 - III. Voorkeur geven aan naar buiten gaan voor frisse lucht?
 - IV. Andere: (lezen, slapen, sporten, ...)
- In welke mate hindert/belemmert de organisatie van het educatieve aanbod/cursussen jullie om deel te nemen? Bijv.:
 - I. Het educatieve aanbod is niet aantrekkelijk/sprekt me gewoon niet aan?
 - II. Er zijn geen plaatsen beschikbaar/ wachtlijsten?
 - III. Er zijn geen cursussen/ lessen?
 - IV. Jullie zouden graag willen deelnemen, maar niemand heeft gereageerd op mijn belangstelling/interesse?
- In welke mate hinderen/belemmeren de sociale contacten die jullie hier in de gevangenis hebben jullie om deel te nemen aan educatie in de gevangenis? Bijv.:
 - I. Niemand lastig willen vallen?
 - II. Niet van groepsactiviteiten houden/leuk vinden?
 - III. Niet van de sfeer houden? De atmosfeer niet aangenaam vinden?
 - IV. Lastig gevallen worden door medege-detineerden? Last hebben van medege-detineerden?
 - V. Negatieve/slechte zaken gehoord over de onderwijsaanbieders in de gevangenis?

4. LEREN EN LEERMOEILIKHEDEN

Het volgende onderwerp focust op leren en leermoeilijkheden. We gaan enkele vragen stellen over jullie leeromgeving en of jullie leermoeilijkheden ervaren, en of deze jullie deelname aan educatie beïnvloeden.

- **Kunnen jullie de leeromgeving hier in de gevangenis omschrijven?**

(→ gesteld als een open vraag, de sub-vragen hieronder kunnen gesteld worden als de participanten deze zelf niet aanhalen. De Romeinse cijfers horen in gedachten gehouden te worden door de moderator).

Leeromgeving = het totaal van middelen, personen, strategieën en voorzieningen die bijdragen aan het leerproces. Als het goed is, is een leeromgeving rijk, krachtig en betekenisvol. Kenmerken daarvan zijn: uitnodigende materialen en activiteiten, ruimte voor eigen inbreng en creativiteit, samenwerking en experimenten.

- I. In welke mate is de leeromgeving aangepast aan jullie noden?
- II. In welke mate is educatie in de gevangenis in lijn met jullie noden?

- **Ervaren jullie leermoeilijkheden? Welke leermoeilijkheden? Kunnen jullie beschrijven hoe deze leermoeilijkheden wel of niet worden behandeld?**

(→ gesteld als een open vraag, de sub-vragen hieronder kunnen gesteld worden als de participanten deze zelf niet aanhalen. De Romeinse cijfers horen in gedachten gehouden te worden door de moderator).

- I. Zijn jullie leermoeilijkheden al eens beoordeeld/ professioneel vastgesteld? In de gevangenis of buiten de gevangenis?
- II. Heeft iemand het initiatief genomen om uit te zoeken of jullie leermoeilijkheden hebben? Wie?

- III. Maken jullie leermoeilijkheden het moeilijk om aan educatie/cursussen in de gevangenis deel te nemen? Kunnen jullie uitleggen op welke manier?
- IV. Hoe werden jullie leermoeilijkheden behandeld terwijl jullie op school zaten?
- V. Worden jullie leermoeilijkheden in de gevangenis anders behandeld dan vroeger?

5. NODEN EN WENSEN MET BETREKKING TOT EDUCATIE IN DE GEVANGENIS

- **Hoe kan educatie in de gevangenis worden verbeterd/ veranderd?**

(→ gesteld als een open vraag, de sub-vragen hieronder kunnen gesteld worden als de participanten deze zelf niet aanhalen. De Romeinse cijfers horen in gedachten gehouden te worden door de moderator).

- I. Wat kan er verbeterd worden aan het cursusmateriaal en de infrastructuur (vb. klaslokalen, elektronica, boeken, open leercentrum, bibliotheek)?
- II. Wat zou kunnen worden veranderd/ verbeterd aan de lesgevers (vb. een andere manier van lesgeven)?
- III. Wat vinden jullie van de frequentie van de lessen (vb. meer/minder les)?
- IV. Wat kan er verbeterd worden aan de informatie die gegeven wordt over het educatieve aanbod in de gevangenis?
- V. Welke cursussen/lessen ontbreken er volgens jullie? Welke cursussen missen jullie?
- VI. Zijn er cursussen/lessen specifiek bedoeld voor vrouwen die jullie aan het educatieve aanbod zouden willen toevoegen?

SLUITING

We zijn aan het einde gekomen van dit groepsinterview. Willen jullie nog iets kwijt/nog iets toevoegen?

Dan willen we jullie allen bedanken om aan het groepsinterview deel te nemen en jullie ervaringen met ons te delen.

Bijlage 5. Labelschema

Hoofdlabel	Deellabel	Sublabel	Sub-sublabel
Noden, wensen/ verbeteringen	Inhoudelijk	Ontbrekende cursussen/opleidingen	Hoger onderwijs
			Specifieke inhoud
			Diplomagericht
			Beroepsopleidingen
		Frequentie en duur cursussen	
	Organisatie	Infrastructuur, materiaal en middelen	Lokalen
			Financieringsnormen
			Materiaal
		Digitalisering	
		Manier van lesgeven en les volgen	Leren buiten de gevangenis: afstand of UV
			Contactonderwijs en ondersteuning
			Klasgroepen
		Moment van de les	
		Op maat en vraag gestuurd	
Motieven	Toekomstplanning	Voor strafzaak/proces	

		Kans op job na vrijlating vergroten	
		Diploma/certificaat behalen	
	Aangenamer leven in gevangenis	Sociale redenen	Groepsgebeuren
			Partner of man zien/ontmoeten
	Escapisme		Gedachten verzetten
			Meer tijd buiten cel
			Meer variatie in dag
			Tijd sneller laten gaan
			Verveling
	Zinvolle tijdsbesteding		
	Financiële voordelen		
	Illegale zaakjes		
	Strafdossier rooskleuriger maken		
	Vaardigheden en competenties		Nieuwe dingen leren
			Mee blijven met tijd
			Intellectuele uitdaging
Uit interesse			
Zelfwaarde en voor naasten			
Drempels	Sociale drempels	Aanwezige mannen	
		Klasgroepen	
		Houding penitentiair beambten	
	Institutionele drempels	Mate van geïnformeerdeheid	Persoonlijk contact met onderwijsmedewerker
			Mond aan mond reclame

			Anderstaligen en nieuwkomers
		Logistieke drempel	
		Beschikbaar aanbod	Niet kunnen vervolledigen volledige opleiding
			Invloed COVID-19
			Te weinig plaatsen
			Niet gepaste niveau
			Type gevangenis
		Infrastructuur en materiaal	Digitalisering
			Lokalen
			Geen ruimte tot zelfstandig werk
		Overlap met activiteiten/voorkeur voor een ander aanbod	Bezoek
			Werk
			Sport – cultuur
	Wandeling		
	Diversiteit populatie		
	Situationale drempels	Strafduur	
		Onverwachte wendingen	Transfers
			Strafeinde
			Stakingen
	Strafzaak/proces		
	Persoonlijke drempels	Onderwijsniveau en reeds verworven vaardigheden	Leer- en/of concentratiestoornis
			Psychische stoornissen of aandoeningen
			Negatieve ervaringen in onderwijs
Niet kunnen studeren			

			Faalangst
		Leeftijd	
		Taal	Communicatie
			Minimumniveau
		Mentaal welbevinden	Detentieschade
			Gezins- en kinderfactoren
Financieel drempel			

Bijlage 6. Uitgetypt interview

Interview 24/03/2021 – respondent 10

INT Na verwerking wordt alles sowieso verwijderd.

R10 Geen probleem.

INT Ok. Perfect. En dan is het nog belangrijk om te weten dat je op ieder moment het interview kan stopzetten of jou kan terugtrekken zonder daar een reden voor te moeten opgeven. De gegevens worden pseudo-anoniem, eigenlijk gewoon anoniem en vertrouwelijk verwerkt. Ik weet niet of je daar nog vragen rond had?

R10 Neen, neen.

INT Ok, ok dan ga ik jou de eerste vraag stellen en die luidt of je jezelf even kort kan voorstellen? Professioneel gezien dan.

R10 Ja, ik ben [naam respondent R10]. Ik ben [leeftijd] jaar, dus ik ben nog niet zo heel lang aan het werk. Ik heb eerst een jaar gewerkt in [een job met geïnterneerden] en nadien heb ik een jaar [werk] gedaan. En dan ben ik intern overgestapt naar het LIO project, dus waar ik momenteel op werk. Dat is Learning Inside Out. Binnen de gevangenis van [plaats gevangenis] dat ik daar opsta en dat is sinds 1 januari. Dus dat is eigenlijk nog vrij recent, euhm maar wel gewoon direct ingevlogen.

INT Ja ja, en euh, heb je al veel vrouwelijke gedetineerden gezien?

R10 Euh, Ik heb er momenteel vier in begeleiding.

INT Ja ok. Da's perfect en hoe zou jij...? Ik weet met... Met de LIO. Er is vaak een onderscheid tussen het groepsaanbod en het individuele aanbod. Euh ja, je mag voor beide antwoorden of voor één antwoorden euh, je ziet maar dat zal de vraag ook wel uitwijzen. Deze bijvoorbeeld is of jij het formeel aanbod van onderwijs min of meer zou kunnen schetsen waar de vrouwen in [plaats gevangenis] aan kunnen deelnemen?

R10 Ja, zij kunnen bij ons aan alles deelnemen van het groepsaanbod. Wij hebben... Dat verschilt een beetje. Nu gaat bijvoorbeeld bij ons euh Engels gaat terug opstarten, euhm... Nee, Frans gaat niet opstarten. VCA gaat opstarten. Euh ICT ging opstarten, mag dan uiteindelijk toch niet doorgaan met Corona. Euh, en wat gaat er nog opstarten? Spaans. Nu is het wel zo dat sinds Corona blijven de vrouwen en mannen gescheiden. Omdat de vrouwen zo, een beetje meer een bubbel vormen dus, euhm, gaat de leerkracht naar de vrouwenafdeling om daar in kleine groepjes van vier de lessen door te laten gaan.

INT En gaat er momenteel les door of niet?

R10 Ja, in groepjes van vier dus.

INT Aja ok.

R10 En vroeger was dat in grotere groepen. Dan was dat denk ik wel met 12 in het leslokaal euh... Maar nu is dat dan maar met vier al sinds de lessen terug opgestart zijn, is dat dus al eventjes.

INT Kunnen gedetineerden via jou, euh, hoger onderwijs of zo volgen of een beroepsopleiding of?

R10 Ja, dus het groepsaanbod dat is wat ik net benoemd heb. Daar is van mijn collega, waar de onderwijscoördinator voornamelijk voor in staat en ik LIO, dat is nog vrij nieuw. Maar we hebben afgesproken onderling dat ik alle individuele trajecten opneem. Dus als iemand een individuele leervraag heeft, dan komt die bij mij terecht. Dat is heel breed he. Euh.... Soms krijg ik rapportbriefjes. Dat is zo een briefje in de gevangenis dat ze iemand van onderwijs willen spreken. Euh, ja, dan roep ik hen op. Maar ik krijg ook heel veel toeleiding van de JWA of de PSD. Die zou zeggen van bijvoorbeeld persoon X zit nog in de middelbare school. Kunt jij de school contacteren en kunt ge eens bespreken wat dat die persoon van hier uit de gevangenis kan? Of persoon X heeft zijn middelbaar diploma, zijn of haar middelbaar diploma niet gehaald, zou dat wel nog graag behalen of wilt een bacheloropleiding doen. Kunt jij die persoon eens zien? En dan komen die bij mij terecht. En dan ja, eerst doe ik een heel verkennend gesprek he. Ik weet van die personen niet wat dat die... Hoe lang dat die gaat moeten binnen zijn? We hebben ook geen inzage in het dossier of zo dus eigenlijk weten wij vrij, weten wij niks. Ik weet niet eens de leeftijd voordat ik de personen ga zien. Dus dat is heel breed het eerste verkennend gesprek. En dan, als zij een hogere studie willen doen, gaan we dat zeker uitzoeken. Het is natuurlijk niet zo gemakkelijk. Niet alles is mogelijk binnen de gevangenis. De school moet er mee toestemmen en dan merken we ook dat dat niet altijd zo is.

INT Dat dat soms moeilijk is. Ok. Dan ga ik nu beginnen met de vraagjes rond de noden en de wensen die de vrouwelijke gedetineerden mogelijks ervaren rond dat onderwijsaanbod. Wat zijn volgens jou...? Waar denk je aan als ik je vraag: wat zijn de noden en wensen, de onderwijsnoden, wensen, leervragen van vrouwelijke gedetineerden?

R10 Euh, ik ga nu specifiek over die vier dat dan naar mij gekomen zijn. Twee van de vier zijn heel breed naar mij gekomen, waar we eigenlijk van: 'ik wil iets doen, ik wil eigenlijk als ik hier buiten kom, wil ik werk vinden, euh, ik wil een opleiding naar werk doen'. Dat is eigenlijk bij hen allemaal belangrijk. Want de vraag die ik vaak krijg is: 'Wat kan ik doen? En kan ik met mijn strafblad nog een job in vinden?' Dus ze willen niet zomaar welke opleiding gaan doen. Want ik heb er bijvoorbeeld eentje en die is super hard geïnteresseerd in sociaal werk, maatschappelijk werk. Maar met het strafblad gaat dat bijna.... allé... We zeggen ook het kan zijn dat ge wel iets vindt, maar het gaat echt heel moeilijk zijn. En eigenlijk is het bijna onmogelijk.

INT Een realistische leervraag die ze willen stellen? Ja.

R10 En zij willen dat zelf ook wel. Zij willen echt wel, allé, naar mijn gevoel willen zij daar zelf echt duidelijkheid in en willen ze niet zomaar iets gaan studeren omdat het interessant is. De vrouwen

die ik begeleid zijn allemaal nogal vrij jong. Die zijn in de twintig jaar. Tussen de twintig en de dertig ongeveer, eentje is 19 maar wordt echt wel bijna 20. Euh, dus ja, die kijken echt nog wel naar de toekomst. En het is niet dat ze nog heel hun leven binnen gaan zitten, dus ze hebben echt nog wel een perspectief om hierna echt wel een job enzo te gaan doen. Dat vinden zij wel heel belangrijk. En ik heb ook drie vrouwen in begeleiding die geen middelbaar diploma hebben.

INT Ja.

R10 Dus met eentje zijn wij gaan kijken, vooral voor die heeft eerst examencommissie opgestart, maar dat was heel moeilijk binnen de gevangensmuren euhm.

INT Zijn er AAV vormingen? Zo noemt dat he? Denk ik ? AAV?

R10 Ja ja. Engels is bij ons AAV en Frans ook. Maar dat gaat nu de komende periode niet doorgaan. Maar daar is wel eentje aan het lopen van Frans, dat gaat bijna aflopen. Dat is AAV, dus daar kunnen zij wel vrijstellingen voor krijgen. Met eentje, ga ik dan, zijn wij aan het werk naar eens die buiten is aan om dan naar CVO te gaan. CVO [plaats CVO]. Om daar dan... en zij doet dan ook die AAV vakken, zo kan zij vrijstellingen krijgen. Binnen de gevangenis kunnen wij ook de vrijstellingsproeven doen in de gevangenis van [plaats gevangenis], dat is in elke gevangenis zo. Maar kunnen wij de vrijstellingsproeven doen voor CVO [plaats CVO]. Ook niet voor elke CVO.

INT Ja.

R10 Dat is ook wel al goed naar de voorbereiding toe. Als ze dan onder elektronisch toezicht of zo buitengaan dat ze echt meteen kunnen starten en dat het hele traject is uitgestippeld.

INT Ja nee. Dat is waar. Euhm. Nu, dat is misschien meer met betrekking op het groepsaanbod, maar dat kan voor jou ook wel misschien...Welke noden en wensen zijn er misschien bij de manier van lesgeven? Of bij de manier van les volgen? Ik denk dan aan ja, op afstand of in kleine groepjes in grote groepjes? Blended learning? Digitaal? Noem maar op...

R10 Ja, dat gaat inderdaad een betere vraag zijn voor de leerkrachten denk ik. Maar ik hoor wel zo van een leerkracht in de bureau dan, euh, dat zij dat zelf... Ik denk dat de vrouwen dat ook wel aangenaam vinden in die kleinere groepjes leren. Dat dat eigenlijk wel goed is. Dat doet wel veel. Dan hebt gij dichter contact he. Dat is denk ik voor iedereen dat dat wel geldt. Als ge maar met vier zijt, is dat veel toegankelijker om u vragen ook te stellen. Kunnen ze dieper ingaan op bepaalde zaken die moeilijk gaan bij die persoon dan dat je een groep van twaalf mensen voor u hebt zitten. Dus dat is denk ik wel iets waar ze rekening mee gaan houden, ook in de toekomst euh... Ja, waar dat er ook wel wat nood aan hebben.. Dat is dan al meer, meer met het individuele, maar ik denk dat dat... nog wel ook nuttig is. De personen die examencommissie doen bij mij, die vragen ook echt om bijgestaan te worden. Leren is voor hen heel moeilijk. Das vaak ook al even geleden. Ja, zelfstandig leren is super moeilijk. Ik denk dat dat voor iedereen wel moeilijk is. De meesten vragen dan of er een vrijwilliger binnen kan komen om hen daar in bij te staan om echt met hen... Ik ga daar ook wel een deel in tussen komen, dus ik kan ook wel een deels op planning en zo opmaken.

Maar momenteel heb ik heel veel aanmeldingen, dus is het heel moeilijk voor mij om echt zo naast iemand te gaan zitten. Ik zeg dat wel: 'als je eens een vraag hebt over boekhouden of zo. Ik heb dat ook ooit allemaal gezien. Kom gerust naar mij. Ik ga zien met wat ik u kan helpen.' Maar ze hebben daar wel echt nood aan om vrijwilligers binnen te brengen die daar echt tijd voor kan maken om effectief met hen alles zo een keer te overlopen en vragen te beantwoorden, tips te geven over hoe dat...

INT Met hen aan de slag een beetje te gaan? Ja, ja, nee, dat is inderdaad euh, een goede inderdaad. Wat zijn volgens jou de noden en wensen met betrekking tot infrastructuur en materiaal in de gevangenis om les te kunnen volgen?

R10 Euh ja, dat is natuurlijk wel... Er zijn wel wat wensen en noden en vooral dat de digitalisering dat dat een beetje vooruit gaat. Ze zijn daar nu al heel echt mee bezig, euhm, dat dat vooruit zal gaan. Het zou goed zijn moesten ze af en toe wel toegang hebben tot internet. Zeker nu dat zo LIO in het spel is gekomen en we ook meer gaan focussen op hogere studies en zodat dat allemaal mogelijk is. Ja, eigenlijk is dat niet mogelijk als zij geen toegang hebben tot internet. Ik denk dat je dat zelf ook wel weet. Je doet een hogere studie. Als je geen internet zou hebben, dan zou je diploma eigenlijk niet kunnen behalen.

INT Nee, nee, en zeker het afgelopen jaar niet meer.

R10 Ja voilà dus, euh. Je kunt altijd wel zowat heel theoretische vakken opnemen, maar zij kunnen ook bijvoorbeeld... Nu inderdaad worden alle lessen opgenomen. Maar ze hebben daar geen toegang toe, want ze kunnen dat niet bekijken. Ze kunnen dat enkel doen als ik erbij zit. Maar dat is onmogelijk qua tijd, dus dat dat gaat...

INT Als je ruim twee uur voor een college of zo gaan zitten. Dat is het toch niet he...?

R10 Nee, dus dat zou zeker wel een nood zijn he. Digitalisering dat dat wat meer op punt komt te staan. Dat dat heel beveiligd kan, euh, wel kan zijn dat is wel ook heel belangrijk binnen de gevangenis, maar dat is zeker een nood en een wens van hen ook.

INT Ja. Nee, da's waar. En wat betrekking met lokalen of zo, zijn er voldoende lokalen? Zijn er bijvoorbeeld, euh, ateliers of praktijklokalen voor gedetineerden?

R10 Ja, wij hebben wel onderwijslokalen. Wij hebben, hoeveel zijn er dat we er hebben? Denk dat wij er vier of zo hebben. Op de vrouwenafdeling specifiek hebben wij echt een, een euh, een onderwijslokaal dat ook echt alleen voor onderwijs gebruikt mag worden. Er mogen geen gesprekken in doorgaan. Zodat dat niet voorvalt dat er iemand in zit om een gesprek te hebben als onderwijs gaat doorgaan. Euhm, dus bij de vrouwen is wel, heel goed geregeld. Daar kan echt niemand anders zitten. Maar er kan inderdaad al... Allé het zou altijd goed zijn om nog meer lokalen te hebben dan kunnen er ook meer lessen doorgaan. Nu is dat in [plaats] gewoon niet mogelijk. Misschien dat ze daar wel rekening mee gaan houden naar de bouw van de nieuwe gevangenis. Er gaat een nieuwe gevangenis komen in [plaats], dus dat zou, denk dat ze daar al zeker rekening mee gaan houden, gaan houden. Maar ja lokalen.... Er kunnen er meer zijn, maar dit is momenteel niet zo echt een

probleem. We zijn over het laatst... We hebben vorige week nog een werkgroep gehad naar zo hoe dat we het naar volgend jaar toe gaan doen euh.... En het was ook wel zo van... Gaan we niet meer dingen, meer lessen bijvoorbeeld, ook het leren leren van AAV, allé van euhm CVO. Ja, wat ook efkes zo van...Gaan we dat niet binnenbrengen? Maar het is heel moeilijk met het tijdstip. En dan heb je om dat uur appèl en om dat uur dat. Tja, het is dus heel moeilijk om zo de lessen daartussen te laten vallen. Ja, want ook bijvoorbeeld de lessen beginnen bij ons, euhm, om één uur. Maar het duurt vaak ook heel lang om iedereen op te roepen.

INT En iedereen in de klas te krijgen. Als iedereen er dan al is?

R10 Ja, dan verliest ge eigenlijk al heel veel tijd, dus daarmee dat zij wel zo... Zaken die het heel moeilijk maken om meer onderwijs in te richten binnen de gevangenis door het strakke regime.

INT Ja, nee, dat kan ik mij inbeelden. Zijn er cursussen of opleidingen in het groepsaanbod, of vragen die jij vaak hoort, waarvan je denkt dat zou er eigenlijk misschien moeten zijn? Die ontbreken volgens jou in dat onderwijsaanbod, die er eigenlijk zouden moeten zijn en een meerwaarde zouden kunnen vormen?

R10 Ja, ik denk echt wel zo meer algemene vakken. Omdat ik, zeker in [plaats gevangenis] is het... euh. Is er een heel jonge populatie omdat dat ook een arresthuis is. Dus heel veel mensen dat geen secundair diploma hebben euh... Dus algemene vakken denk ik dat zeker wel goed zouden zijn omdat er ook heel veel mee willen doen met de examencommissie bijvoorbeeld. En als zij een algemeen vak kunnen volgen, dan is dat niet meer zo volledig zelfstandig studeren en kunnen zij daar ook wat informatie krijgen en kunnen zij daar hun vragen stellen. Dus ik denk dat meer algemene vakken, zeker goed zou zijn. Beroepsopleidingen daar ben ik ook echt een voorstander voor. Dat hebben wij momenteel niet in [plaats gevangenis] en dat zijn ook niet zo heel veel gevangenis en dat is wel een hele grote vraag. Maar ik denk wel meer bij de mannelijke gedetineerden. Omdat de beroepsopleidingen dat er bestaan binnen het gevangeniswezen ook echt wel... Zo ja, bijna allemaal zo arbeidersfuncties zijn he. En dus...

INT Ze zijn vrij... Als we nog in genderstereotypen mogen denken: Ze zijn vrij gender gerelateerd he?

R10 Ja ja, inderdaad.

INT Zoals kapsteropleidingen of zo? Dat is dan weer de andere tegen...- Allé, alhoewel dat dat niet alleen voor vrouwen is, maar zo die dingen zou daar vraag naar zijn?

R10 Ja, dat denk ik wel euh. Ik heb nu twee, toevallig twee vrouwen die dat heel graag zouden doen, een kappersopleiding. Euhm, maar dat is dan ook weer zo ja, na detentie is dat nog twee jaar naar school gaan en dat zien ze niet altijd zitten omdat ze echt wel zo verder willen met hun leven. Dus moest dat een optie zijn binnen de gevangenis. Dan weet ik zeker dat dat heel goed zou werken.

INT En dat zou mogelijk voor mannen en vrouwen kunnen werken? Tenzij dat er bij de mannen misschien teveel machogehalte is en dat kan misschien ook?

R10 Ik denk dat bij de mannen zeker ook. Allé. Daar heb ik ook wel zo ja...mensen gehad die dat, ja beroepsopleidingen en inderdaad meer vrouwen, allé vrouwelijke beroepsopleidingen he. Dat, dat zou er zeker in het algemeen binnen de gevangenis, over alle gevangenis heen, al wat meer mogen komen. Ook bijvoorbeeld zo meer beroepsgericht voor een administratieve functie, bijvoorbeeld VDAB heeft opleidingen voor administratieve functies. Denk dat dat zo iets mogelijk moet zijn om dat binnen hun gevangenis op te richten.

INT Ja.

R10 Maar het is inderdaad, ja er zijn zoveel beperkingen. dan zitten we weer met die beperkingen qua internet en zo, qua computergebruiken. Dus dat zijn eerst zaken die opgelost moeten worden voor dat zo een zaken, voor zo een opleidingen binnen de gevangenis opgericht worden. Maar dat is zeker, daar zou zeker veel reactie op komen, moest dat er wel zijn.

INT In hoeverre komt volgens jou het aanbod overeen momenteel met de noden en de wensen die er zijn?

R10 Ja, euh, ik denk dat dat er kan veel meer. Maar ik vind hoe dat dat bij mij overkomt, zijn ze nu wel al gewoon blij dat ze iets kunnen doen. Ja ja, en die daar niet zo heel kieskeurig in zijn ook niet. Zij willen echt wel hun tijd nuttig besteden. Willen die ook iets te doen hebben. Dat is heel belangrijk, want de tijd gaat traag als je hele dagen niks te doen hebt en met meerdere personen op cel zit. Ik krijg daar niet echt veel geklaag over ofzo dat dat er niet aan zou voldoen, maar het kan zeker beter. Ja ik denk als... Gij zult dat waarschijnlijk met de focusgroep wel gezien hebben dat er waarschijnlijk wel veel mensen zijn? Ik weet het niet?

INT Ja ja, verschillend. Maar inderdaad, dat dromen of zo, soort van...

R10 Dus dat zal er altijd wel zijn. Maar ik denk dat ze over het algemeen wel blij zijn met alles wat ze wel kunnen doen. Allé ja, dat gevoel krijg ik wel.

INT Je hebt nu een paar dingen genoemd die eigenlijk beter kunnen. Hoe zou dat nu effectief beter, kunnen verbeterd worden naar educatie in de gevangenis? Hoe zie jij dat? Omdat in de toekomst beter af te stellen naar de vragen die er zijn?

R10 Euhm...Ik denk overleg dat iets heel belangrijk is tussen alle, alle partijen eigenlijk. Alle partners, je hebt in de gevangenis zoveel verschillende partners. Dat daar echt wel goed overleg over is. Een goede afstemming. En ja, er is ook heel veel niet mogelijk om dat dat bij justitie eerst mogelijk moet zijn. Er moet ook geld voor zijn, dus dat zijn wel zaken, ja. Als dat er allemaal is, dan denk ik dat er heel veel mogelijk is. Maar justitie is niet waar dat de overheid het meeste geld in investeert, helemaal niet. Dus.

INT Zoals mogelijks soepelere tijdschema's op dat cursussen nog beter ingebouwd of zo kunnen worden?

R10 Ja, dat zal zeker een... Euhm ja een voordeel zijn. Maar er is wel het feit dat het appèl er is en ze moeten wel geteld worden. Dat is natuurlijk ook heel belangrijk. Euhm. Maar inderdaad of dat een les tijdens het appèl ingepland kan worden, want dan zitten die personen ook in hun lokaal en kunnen die ook geteld worden. Of ja... Avondonderwijs he. Dat er daar ook wat versoepelingen kunnen zijn, dat er 's avonds bijvoorbeeld nog een les gegeven kan worden.

INT Is het nu alleen overdag, in de namiddag zoals je zei?

R10 Ja ja, tussen één en half vier.

INT Ja, ok.

R10 En ja, normaal gaan die lessen dus echt wel van één tot half vier door. Maar nu met Corona delen die hun tijd op door eerst naar de vrouwen te gaan en dan naar de mannen. Dus dat is zo... Die gaan niet meer zo een hele lange periode. Maar is dat zowat verdeeld.

INT Ja. Ok. Euh ja. Welke invloed heeft de uitbraak en de maatregelen voor COVID 19 volgens jou op het onderwijsaanbod? Is er naast kleinere groepen ook minder aanbod of...?

R10 Jaja, dus ICT gaat niet door. Wij hebben een groot computerlokaal in [plaats gevangenis], waar dat zestien computers of zo staan. Dat is wel veel. Dat gaat niet door omdat dat niet mag met de maatregelen. Dus dat heeft daar zeker wel een invloed op. Voor de rest van het jaar, zeker in het begin, zijn alle lessen geschrapt. Euh, dat is nog maar denk ik vrij recent. Dat is wel al voor dat ik gekomen ben. Dan waren die versoepelingen er en is het les per vier volgen. We mogen daar ook wel echt niet over gaan. Dat mag niet. We hopen dat dat wel snel terug gaat mogen, want zo kunnen meer mensen onderwijs volgen als dat terug kan. Maar dat hangt allemaal van... buiten ook af. Van bijvoorbeeld ook examencommissie, is ook maximum vier op één dag. En dan zit je daar ook als sommige mensen zeggen: 'ik wil alle examens doen, ik wil er acht doen, bijvoorbeeld op één maand'. Ik raad dat heel sterk af, want dat is heel moeilijk binnen de gevangenis. Maar als ze dat echt willen, ja ik probeer dan wat te puzzelen. Maar ik sta er alleen voor om de examentoezichten ook te doen. Ik moet ook nog de andere mensen begeleiden die willen inschrijven voor bijvoorbeeld in september vrij te gaan onder elektronisch toezicht. Dat is niet mogelijk om dan acht examens te doen, dus dat zou dan ook wel, moest ge... Moest dat terug mogen door Corona. Allé moest de corona iets beter zijn, de situatie en moest je terug met acht of zo examen mogen doen. Want dat kan he, PC leeg, PC iemand, PC leeg, PC Iemand.. Dat zou gaan, dan zouden ze ook veel meer examens kunnen doen. Wat nu niet mogelijk is.

INT Niet haalbaar?

R10 Dat heeft niet enkel invloed op het groepsaanbod, maar eigenlijk een beetje op alles he?

INT In welke mate heeft de COVID-19 misschien gezorgd voor een zekere vooruitgang of een vernieuwing binnen de gevangenis, eventueel op, allé met het onderwijs?

R10 Mmmmm.... Dat is een beetje moeilijk om te zeggen omdat ik er zelf eigenlijk na, tijdens COVID ben gekomen. Maar ik denk zeker zo het werk in kleine groepjes he... Dat dat wel echt gaan meenemen. Dat horen we nu ook op de werkgroep. Dat is iets dat echt wel werkt. Ook voor de leerkrachten. Zij vinden dat zelf ook heel aangenaam om zo in kleinere groepjes te werken. Dus ik denk dat dat zeker wel meegenomen gaat worden naar de toekomst. Als, als ze merken dat daardoor de testen die zij moeten afleggen beter gaan. Ja dan is dat zeker iets wat meegenomen moet worden.

INT Ja. Nee, da's waar. Zijn er nog negatieve gevolgen buiten die dat we al genoemd hebben dat het minder aanbod is? En ja, door de kleinere groepjes minder gedetineerden waarschijnlijkst zullen instappen?

R10 Uhm, ja, misschien meer voor de individuele trajecten. Ik weet niet of dat dat...

INT Ja zeker vertel maar.

R10 Als iemand binnenkomt bij ons in de gevangenis, dan moeten zij twee weken in quarantaine nu met Corona. Maar bijvoorbeeld er komt iemand binnen. En de PSD laat mij weten: 'die zit nog in een middelbare school, kun jij die school verwittigen?' Ik kan die persoon... Normaal zou ik die gewoon eerst onmiddellijk willen zien, dat ik ook een beetje met die persoon kan afstemmen. Want ik krijg van de PSD: die zit in die school maar vaak niet de richting. Is er misschien al een contactpersonen, een leerlingenbegeleider waar dat die persoon graag heeft dat ik contact mee opneem, maar ik kan die persoon twee weken niet zien. En dat maakt het soms wel moeilijk, want ja, je moet naar school bellen, maar je hebt eigenlijk helemaal geen directe toestemming van die persoon. Ook zo een beetje ethisch dilemma omdat ik toch wel graag die toestemming heb. Dus dat zijn ja.... Dat belemmert dat ook wel. Ook omdat je dan al direct twee weken kwijt bent, want anders zou je direct de taken en zo kunnen binnenbrengen en kunt je die direct laten starten en beginnen opvolgen. Maar daardoor ben je tijd kwijt.

INT Ja zeker. Is er volgens jou ook een invloed op de onderwijswensen en noden en leervragen van vrouwelijke gedetineerden door de COVID? Dat die mogelijks veranderd zijn? Heb je daar niet echt een zicht op?

R10 Euh, dat weet ik niet.

INT Ja ok. Euhm...Ok. Dan gaan wij over naar de vragen rond de motieven en de barrières. Een grote vraag: waarom participeren vrouwelijke gedetineerden volgens jou aan het onderwijsaanbod? Euhm. Dat kan heel veel zijn, dat is een een brede vraag.

R10 Euh...Enerzijds voor een toekomst, ze willen een toekomstperspectief, ze willen naar iets toe werken. Ik denk ook dagbesteding en nuttig bezig houden met iets tegen verveling ook. Niet te veel nadenken over andere dingen, dat zeggen zij ook. Dat benoemen ze ook vaak he. Dat ze niet... Anders zitten ze een hele dag te denken of zo. Euh, zo kunnen ze zich echt met iets bezig houden, nuttig bezig houden en zo...

INT Een zinvolle dagbesteding?

R10 Ja, en ik denk vooral echt zo dat dat dat voor hen echt zo iets is. Naar iets toewerken. Gewoon een vooruitzicht hebben dat dat wel echt helpt. Allé voor de gemoedstoestand ook he?

INT Om zichzelf ook een beetje te bewijzen om iets te volbrengen?

R10 Ja, want dat merk ik ook wel. Velen hebben zowel spijt hoe dat het in het verleden is gegaan. Bijvoorbeeld gestopt met middelbare studies. Dat valt heel vaak voor. Die hebben er spijt van. En die willen dat eigenlijk gewoon nu terug behalen. Om te bewijzen dat ze dat wel kunnen en dat...ze niet allé, echt gewoon ook terug naar hun eigen denk ik bij wijze van... 'Ik kan mijn leven terug oppakken'.

INT Een stukje eigenwaarde?

R10 Ja zeker, dat is ook euh...

INT Dat is waar.

R10 Een heel belangrijke, want dat geeft dan ook heel veel voldoening als ze zo merken dat ze iets kunnen. Daarmee probeer ik ook bijvoorbeeld met die examencommissie, probeer ik dat te zeggen van 'neem niet alle vakken in één keer op, want acht vakken is echt gewoon heel moeilijk'. Het is ook nog maar... De examens zijn nu in mei. Het is nog maar een maand een half eigenlijk om te stu.... Eigenlijk nog maar een maand, als ze de volledige maand studeren. En dan begint het. Als je daar niet door bent. Dat is ook weer een teleurstelling in uw eigen. Liever dan wat minder vakken en blij zijn, de voldoening van 'ik heb het gehaald'. En dan volgende keer terug vier maken bijvoorbeeld dan acht vakken en er ook twee door zijn en, en zes keer een teleurstelling krijgen. Want dat is zwaar. Dat komt harder binnen. Ze hebben minder ventilatie binnen de gevangenis.

INT Ja, nee, dat is inderdaad... En wat zijn zo de barrières of de drempels die vrouwen mogelijks ervaren bij een onderwijsdeelname? Waarom zouden ze niet deelnemen?

R10 Ehm, ik denk misschien ook soms een beetje onwetendheid. Zo van niet echt weten dat dat er is. We hebben ook wel wat anderstalige vrouwen die niet echt de Nederlandse taal kunnen, ook soms niet de Engelse taal. Dus dan is het al heel moeilijk. Euh, dat is echt wel een barrière om aan onderwijs deel te nemen. We zijn daar wel echt mee bezig. Vooral dan het groepsaanbod om dan zo eventueel via filmpje of zo op cel, toch mensen bij onderwijs aan te trekken. En dan basiseducatie of Nederlands voor anderstaligen dat hebben wij ook euhm... Dat zij toch ook aan onderwijs kunnen deelnemen. Dus dat is zeker nog een barrière.

INT Hoe verloopt die informatie, die reclame nu?

R10 Via een boekje.

INT Via boekjes?

R10 Ja, cruciaal voor anderstaligen. Dat is een boekje in het Nederlands. Denk dat het er ook wel in het Engels opstaat, maar sommige ja. Als iemand bijvoorbeeld Spaans spreekt. Die kunnen vaak ook

alleen maar Spaans of zo nog een beetje Italiaans of zo maar die kunnen niet... Engels en Nederlands dan. Dus ik denk dat dat boekje dan vaak gewoon wegvalt. Euh, nu ook met het individuele aanbod. Dat is iets waar we nog aan moeten werken om dat echt nog meer algemeen bekend te maken. Nu is dat vooral bij de mannen, bij de vrouwen nog niet zo. Dus dat is ook zo iets waar we wel nog aan moeten werken aan dat dat bekend wordt. Dat is zeker al een barrière. Dat zij het gewoon niet weten. Euh. Ja Ik denk een andere barrière dat dat zeker ook zowat de onzekerheid kan zijn en zo van ' ga ik dat wel kunnen?'

INT En ja, misschien niet genoeg in zichzelf geloven?

R10 Ja.

INT Ja. Ja euh. In welke mate, ik weet niet of jij daar een zicht op hebt, ik ga het toch vragen. In welke mate ervaren de vrouwen mogelijks leer- of concentratiestoornissen euh, als drempel of als moeilijkheid?

R10 Ja, ik denk dat dat zeker wel een probleem is. Euh, en dan vooral ook zo te maken met... Ik had bijvoorbeeld iemand die was al ingeschreven voor de examencommissie. Ik heb dat daarjuist gezegd. Die gaat een CVO doen als ze buitenkomt. Dat was heel moeilijk voor haar om zelfstandig te studeren en ze had totaal geen concentratie en was de hele tijd zo aan andere dingen aan het denken. Ik denk dat er soms, het heel moeilijk is binnen een gevangenis om u te concentreren omdat ge ook heel veel andere dingen aan hun hoofd hebben.

INT Door de omgeving ook een deel?

R10 Ja, je hebt ook zo, ja ge zit met twee op cel. De vrouwen dan nog maar met twee, de mannen met acht dan. Het is het heel moeilijk om u te concentreren als de andere bijvoorbeeld tv aan het kijken is. Je moet echt zo, ja overeenkomen daar in he. Dus ik denk dat, dat... Concentratie dat dat wel een hele moeilijke is binnen de gevangenis. Ook dingen aan hun hoofd he. Veel moeten.... Hun zaak moet bijvoorbeeld nog voorkomen of hun zaak in beroep moet nog voorkomen. En is dat soms moeilijk denk ik om u te focussen op iets? Al is het Engels of Frans, die moeten daar ook testen van doen he van het groepsaanbod. Dat is dan moeilijk om u daar nog eens aan te zetten buiten de les, terwijl in de les zit je echt zo gefocust met een leerkracht en is het veel gemakkelijker om u te concentreren en al de rest even weg te laten. Tegenover dat ge terug in u cel zit en zo terug in u eigen coconnetje, in uw eigen denkwereld. Euh, ik denk dat dat...

INT Nee dat is waar. Je hebt het daarjuist ook aangehaald dat heel wat gedetineerden euh, vaak negatieve ervaringen of zo hebben in het onderwijs? Toen ze zelf jonger waren. In welke mate speelt dat volgens jou mee als drempel?

R10 Voorlopig... Euh, denk ik niet echt dat dat een drempel is euh... Ik denk vaak dat ze dat zo zien als een tweede kans van nu, wil ik het goed gaan doen.

INT Ja.

R10 Denk niet echt. Ik denk meer juist. Alle. Hoe dat nu mijn gevoel is. Ik krijg heel veel vragen voor secundair diploma te behalen. Dat weten ze ondertussen wel een beetje denk ik dat dat mogelijk is binnen de gevangenis. Of ook om een traject uitstippelen voor na de gevangenis. Ik krijg eigenlijk gewoon heel weinig vragen voor verdere studies of, of beroepsopleidingen bij vrouwen, daar krijg ik eigenlijk tot hiertoe geen vragen over. Dus ik denk dat dat de grotere drempel is.

INT Ja.

R10 Over secundair diploma krijg ik echt wel best veel vragen van ja...

INT Ok. Euh. In welke mate verkiezen vrouwelijke gedetineerden een andere activiteit door bijvoorbeeld een tijdsoverlap boven onderwijs?

R10 Op zich heb ik daar geen ervaring mee. De leerkrachten... Hoe dat ik dat hoor is dat bij de vrouwen wel, die komen wel opdagen als die zich voor iets inschrijven. Of ze moeten echt ziek zijn. Die gaan niet zo snel de wandeling verkiezen boven, boven de les. Euhn voor mij zelf: altijd als ik iemand oproep, want zij weten dat natuurlijk niet op voorhand, die komen altijd. Of ze moeten echt bij een advocaat of zo zitten. Het kan ook voorvallen en dat is niet echt een keuze dat ze hebben. Zelfs niet als ze dat verkiezen boven onderwijs. Wat wel normaal zou zijn als ze dat verkiezen boven onderwijs. Maar dat is ook gewoon: die is er, ge moet gaan. Het kan ook zijn dat ik in gesprek zit met iemand en dat ze eruit gehaald worden voor een politieverhoor of advocaat of een sociaal werkster dat langs komt van buiten de gevangenis heeft sowieso voorrang. Maar de mensen, dat lijkt mij toch wel zeker de vrouwen, daar ligt wel een verschil tussen bij de mannen en vrouwen. Die komen wel. Als ze zich engageren heb ik wel het gevoel dat ze komen en dat ze daar ook veel aan hebben.

INT Ja.

R10 Bij de mannen is dat vaak nog wel zo van: 'Ik was nog aan het slapen'. Dan denk ik 'ja, het was half elf'. Ja... bij de vrouwen die kunnen ook soms zo voor mij zitten, super moe. En dan zeggen ze: 'Ja, ik was nog aan het slapen sorry'. Allé zo... Dat is anders, ze zijn er wel. Ze moeten nog efkes wakker worden, maar die komen wel.

INT Ja ja.

R10 Allé. Ik heb tot hiertoe wel het gevoel dat die dat niet zo snel, die willen dat zelf doen. Dus die komen ook.

INT Ja, ok. Euh, in welke mate hindert de organisatie zelf en de inhoud van het onderwijsaanbod misschien vrouwen om deel te nemen, omdat het hun niet zo interessant lijkt of de tijdstippen niet goed uitkomt met bijvoorbeeld bezoek, werk of dat er geen plaats is? Nu met de kleinere groepen dat er misschien, dat ze niet kunnen starten?

R10 Ja. Plaats is zeker he. Als een groepsaanbod gaat starten bij ons, een les. Dan moeten zij eerst allemaal op intake komen, zowel de mannen als de vrouwen. En dan wordt er eigenlijk al gekeken

naar de motivatie of of ook bijvoorbeeld het niveau. Als hun niveau Engels te hoog is, dan mogen ze niet starten. En dat is soms wel jammer, want die willen dan bijvoorbeeld echt wel iets doen. Hun nuttig met iets bezig houden. Maar er is dan zo niet echt een aanbod dat past voor hen. Dus dat is euh... Een breder aanbod zou daar al toe helpen. Ook, net zoals met die beroepsopleidingen dat we zeiden he. Moesten er zo meer opleidingen komen die ook interessant zijn voor vrouwen, zoals dan bijvoorbeeld kapster. Dat zou zeker helpen. Wat was u vraag ook al weer zojuist?

INT Euh, de organisatie zelfs aan het aanbod. Dus inhoud en tijdstippen en al die dingen.

R10 Ja, de inhoud dat zou je zeker wel, als dat wat breder wordt, ook meer verschillende niveaus en zo. Dat zou, maar ja, dan zitten we weer met het probleem van lokalen en dat dat niet mogelijk is om dat tussen alle... Het vaste regime, om dat daarin te plaatsen. Euhm ja, misschien ook wel dat sommige vrouwen zich echt niet inschrijven omdat dat soms tijdens hun wandeling valt. Ja, dat kan ook he. En daar heb ik niet echt zicht op, omdat die zich dan waarschijnlijk niet inschrijven, maar als ge... Ze mogen maar één keer per dag naar buiten. Ik kan mij inbeelden dat je dat heel belangrijk vindt. En als je dan bijvoorbeeld al drie keer per week les hebt en die drie dagen niet naar buiten kunt gaan. Dat dat wel nog een drempel is om dat niet te doen, want zo wat zonlicht op u hebben dat doet voor iedereen goed he?

INT Ja, ja, da's zeker begrijpbaar.

R10 Dus misschien dat ze daarom, dat sommigen zich daarom ook niet inschrijven. Ik denk dat dat wel kan. Ik heb daar niet echt zicht op.

INT Ja. Zou er nog iets zijn?

R10 Niet zo direct iets anders.

INT Euhm, was een vraag waar vaak leerkrachten wel zicht op hebben, maar misschien dat jij ook al wel dingen opgevangen hebt. In welke mate worden vrouwelijke gedetineerden mogelijks gehinderd of tegengehouden omwille van de sociale contacten? In de klasgroep bijvoorbeeld of dat dat misschien juist hun motivatie kan zijn?

R10 Euh. Ja, ik denk dat dat nu zo, nu dat dat apart is. Mannen, vrouwen, dat dat wel al iets goed is. Ja, denk ik allé. Ik denk dat sommige vrouwen ook wel leuk zou gevonden hebben dat je zo gemengd wordt. Maar ik kan mij inbeelden dat dat voor sommige vrouwen ook ja, toch wel zo een drempel kan zijn om om... En om met die les te starten. Allé, je weet het nooit he. Misschien hebben ze al eens iets meegemaakt. Misschien hebben ze gewoon zoiets van ja, ik wil niet met mannen in contact komen of ja... Allé. Hier kunnen zoveel verschillende redenen zijn euh, dus dat denk ik dat zeker wel.

INT Ja, zou kunnen spelen?

R10 Ja.

INT Ja, ok. Hoe zou je nu volgens jou die barrières verminderd kunnen worden opdat meer vrouwen deelnemen aan het onderwijs?

R10 Enerzijds is die filmpkes he, denk ik dat dat wel al... het idee daarachter was dat we zo echt in heel veel verschillende talen het filmpje laten afspelen. We hebben zo...allé, zo'n tv op de kamer en je hebt zo'n celpost he, dan is er een gevangenispost waar ze dingen laten afspelen. Euh ja... We dachten zowat algemene talen he. Spaans is ook een taal waar heel veel mensen wel een beetje kunnen. Frans, Arabisch, allé dat we dat zowat... Dat we ook wat kijken naar de populatie van de gevangenis en kijken wat zijn de talen die, die vooral die er zijn om dat zo wat algemener bekend te maken, zowel het groepsaanbod als het individuele aanbod. Euh. Want ik kan ook bijvoorbeeld mensen helpen met individuele aanbod. Dat moet niet per se een opleiding zijn, maar ik kan ook bijvoorbeeld boeken bezorgen aan iemand. Dat hoeft niet per se iets te zijn waar dat ze een certificaat of een diploma mee meer behalen. Dat kan ook zijn: 'Ik ben geïnteresseerd in of ik zou graag op cel Russisch leren bijvoorbeeld.' Het kan echt zo breed zijn als wat ze willen, maar dat is echt totaal nog niet bekend. Leren is niet alleen certificaten en diploma's, dat is heel breed he. Dus ja, dat zou wel helpen die filmpjes. Mond aan mond reclame lijkt mij nog altijd het beste. Dus hoe, ik merk het al he nu. Hoe meer dat ik zo... Het is ook maar eigenlijk drie volledige maanden nu dat ik daar aanwezig ben en het loopt. Ik krijg meer en meer rapportbriefjes, ook van de vrouwen van: 'Ja ik heb gehoord dat die examencommissie doet, ik wil dat eigenlijk ook. Ik wil ook mijn secundaire diploma behalen, kan je mij eens oproepen?' Mond aan mondreclame vind ik dat nog altijd het beste zal zijn. Maar nu is het bijvoorbeeld heel hard zo. Enkel het secundaire diploma. Het andere mag ook wel verspreiden, dat je niet alleen bij mij terecht kunt voor, voor dat. Maar echt voor alle leervragen wat dat ge wilt.

INT Dat het niet alleen... Ja, ik snap wat je bedoelt. Dat het ook veel breder kan gaan. Los van diploma en misschien zelfs informeler of zo.

R10 Ja, ja, maar hoe zouden we dat nog kunnen verspreiden? Ook op papiertjes he, want ik denk dat ik misschien als LIO medewerker ook ne keer een papiertje moet rondsturen, want nu gaan wij... Sturen wij enkel bundelkes rond over het groepsaanbod. Misschien gaan we daar ook wel zoiets of zelfs op hetzelfde bundeltje he. Gewoon zoiets kunnen schrijven van 'heb je nog andere leervragen heel algemeen'? Dan mag je ook een briefje sturen naar onderwijs. Zo iets..., want ik kan mij inbeelden bijvoorbeeld. Dat zijn ook mensen in de gevangenis he, die al een master hebben behaald, maar bijvoorbeeld wel nog tien jaar binnen moeten zitten. Dat die misschien gewoon denken van: ik wil misschien is, is dat niet zo toekomstgericht, en dat ze daar echt een job mee gaan vinden, maar gewoon om hun nuttig bezig te houden en hun interesses, alleé u bij te houden ook he?

INT Om intellectueel een beetje uitgedaagd te worden?

R10 Ja, en dat is totaal nog niet bekend.

INT Ja, nee. Dat is zeker.

R10 Dus dat kan er zeker wel bij.

INT **Waarom haken vrouwen volgens jou af eens ze begonnen zijn? Heb je daar een zicht op?**

R10 Hm, neen, daar heb ik niet echt een zicht op. Tot hier toe heeft bij mij nog, ja, eentje heeft dan afgehaakt met de examencommissie. Zoals ik al gezegd had, maar dat was dan echt zo omdat ze zei van: ' ik kan niet zelfstandig studeren. Teveel met mijn hoofd'. Ja. Maar bij het groepsaanbod is dat iemand die altijd aanwezig is, die er altijd door is, dus dat dat is dan meer op het zelfstandige dat dat niet lukt euhm. Andere vrouwen... Ja, ik heb er geen zicht op, dus ik zou zo wat dingen in het wilde weg beginnen zeggen. Ik heb daar ook nog niet echt iets van gehoord dat er een vrouw gestopt is met een les. Dat heb ik nog niet echt gehoord.

INT **Het zijn nu ook wel andere omstandigheden natuurlijk dan anders dus. Dat is ook niet zo gek.**

R10 Voila, ik denk ook nu met een groepje van vier dat dat al veel moeilijker is om te zeggen: ' ik ga niet'. Of ' ik stop ermee'. Tegenover dat je zo in een grotere groep bent, dan voel je u eigen zo minder opvallend. En dan denken ze misschien sneller van ' ik ga niet gaan'.

INT **Mogelijk is er ook minder uitval, want als ik het zo hoor is die individuele aanpak eigenlijk iets dat iedereen al aangehaald heeft dat dat echt heel erg aanslaat en wel een meerwaarde is ook voor de toekomst. Dus euh... OK, dan zijn we bijna aan het einde gekomen. Ik heb nog een laatste vraag voor u. Allé, één laatste grote vraag he. Euh, ik vind ze zelf wel leuk. Als jij nu zelf één ding mocht aanpassen of implementeren in het onderwijsaanbod. Dat mag dan betrekking hebben op het groepsaanbod als waarmee jij mee bezig bent eigenlijk. Wat zou je dan zeker of als eerste of welke dingen zou je echt zeggen van dit moet er komen om tegemoet te komen aan de leervragen, aan die noden met betrekking tot onderwijs van vrouwelijke gedetineerden?**

R10 Awel, ik denk eigenlijk echt de beroepsopleidingen. Dat dat er veel meer moet komen, dan is er echt niet. Eigenlijk is dat er niet voor vrouwen. En zij kunnen ook voor metser of zo gaan. Maar dan moet dat ook beter geregeld worden, want momenteel is dat er in enkele gevangenissen, meer gevangenissen met open regime en dan vooral eigenlijk die mannelijk euhm. Dus dat zou echt wel iets goed zijn. Ik weet dat er veel vraag naar is. Dat er echt wel nood ook aan is denk ik euh om echt een beroep te leren, want ze willen eigenlijk vaak niet nog tijd verliezen met nog eens te studeren na detentie. Das echt iets wat ik vaak te horen krijg van zowel de mannen als de vrouwen, dus meer gericht op beroepsopleidingen.

INT **Ja, en een mogelijkheid om naar buiten te gaan als...?**

R10 En internet.... Internetmogelijkheden zelfs misschien op cel. Dat is nu in [plaats gevangenis] echt niet mogelijk maar naar de nieuwe gevangenis toe. Voor onderwijs is dat ongelooflijk belangrijk. En dat gaat in de toekomst ook alleen maar belangrijker worden. En dat zou zoveel... Dan is er zoveel meer mogelijk. Dan kunnen mensen echt bacheloropleidingen bijna volledig afwerken in de

gevangenis. Euhm, dus ik hoop echt dat dat er binnen dit en vijf jaar gaat komen. Ik weet het niet... Ik hoop erop.

INT Dromen mag. Dat is zeker goed ja.

R10 Dat zou echt...voor onderwijs zou dat perfect zijn. Moest dat mogelijk zijn ook bijvoorbeeld. Mondelinge examens via Skype. Dat heeft allemaal met internet te maken, dat zijn dingen die nu niet kunnen. Waardoor dat mensen geen diploma's kunnen behalen binnen de gevangenis. Ja, ook naar integratie toe gaat dat zoveel effect hebben denk ik dat mensen een volledig diploma binnen de gevangenis kunnen behalen en eens dat ze buiten zijn dat ze met iets, iets op zak hebben. Want het afwerken nadat je buiten komt ik denk dat dat moeilijk wordt. Allé dat dat voor velen moeilijk is.

INT Ja, en dan worden ze ook echt blootgesteld aan aan alle andere dingen. En dan is dat weer moeilijk.

R10 Ja, ja en ook vaak dan moet je een inkomen hebben om uw eigen onderhoud te voorzien en gaat dat nog maar eens 's avonds studeren. Allé dat is heel moeilijk he.

INT Als er dan kindjes of zo zijn dan...

R10 Ja. En de mogelijkheid om een volledige opleiding, da's misschien nog belangrijker naar de beroepsopleidingen he. Maar daar hoort daar eigenlijk ook onder. Een beroepsopleiding binnen de gevangenis in de mogelijkheid om een opleiding van begin tot einde af te werken binnen de gevangenis. Dat zou echt ... Mijn droom...

INT Ja. Om echt iets af te afronden. Ja, ok is er ook iets dat jij hieraan wil toevoegen aan ons gesprek?

R10 Neen.

INT Ok. Dat waren dan mijn vragen.

R10 Ik hoop dat ik u een beetje heb kunnen helpen?

INT Ja echt, heel erg eigenlijk. Ik weet niet, ik had zo het gevoel. Het is zo een semi gestructureerde vragenlijst. Dus ja, ik moet zowat inpikken. Maar ja, ja, jij hebt eigenlijk écht bijna exact gezegd wat er soms stond. Allé zo in volgorde. Het was echt... Het viel me op en ik dacht 'wauw'. Het was heel gemakkelijk om te interviewen. Ja, het was heel interessant, het was heel waardevol.

R10 Oh super.

INT Ok dan wens ik jou nog veel succes daar in [plaats gevangenis].

R10 En hopelijk een goeie punt op uw thesis. . Maar dat zal wel he. Uw thesis is heel interessant. En als ge zo wat interviews en focusgroepen hebt, dan gaat dat zeker wel in orde komen.

INT Ok. merci. Merci voor uw tijd he!

R10 Dat is graag gedaan! Dadada...